

Kommunledningskontoret

Handläggare:
Lars Niska

Anmälningssärenden

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen beslutar

1. **att** med godkännande lägga förteckning över anmälningssärenden 19 november – 9 december 2021 till protokollet.

Sammanfattning

Anmälda ärenden till kommunstyrelsen perioden 19 november till och med 9 december 2021:

1. Rapport Översyn av boendeformer inom äldreomsorgen
2. Protokoll och bilagor Uppsala kommuns funktionsrättsråd 12 november 2021
3. Protokoll och bilagor Miljömålsrådet 18 november 2021
4. Protokoll jämställdhetsrådet 25 november
5. Minnesanteckningar och bilagor Landsbygdsberedningen 22 november
6. Överförmyndarnämndens beslut avseende inspektionsprotokoll Länsstyrelsen
7. Protokoll från centrala samverkansgruppen, 2021-12-08
8. Minnesanteckningar från central skyddskommitté, 2021-12-08

Kommunledningskontoret
Vård- och omsorgsförvaltningen

Datum:
2021-12-06

Diarienummer:
KSN-2021-02143
ÄLN-2021-00414

Rapport

Handläggare:
Hannes Vidmark, Rikard Sörell

Version/DokumentID: sv 4

Översyn av boendeformer inom äldreomsorgen

Innehåll

Sammanfattning	4
1 Inledning.....	6
1.1 Uppdraget.....	6
1.2 Kommunens ansvar för särskilt boende för äldre.....	6
1.3 Utförare.....	7
1.4 Upphandling	7
1.5 Fastigheter för särskilt boende	8
1.6 Ekonomi.....	9
1.6.1 Kommunens kostnader och intäkter	9
1.6.2 Uppsalas kostnader i jämförelse med andra kommuner	9
1.6.3 Ersättningen i Uppsala jämfört med andra kommuner med LOV	10
1.7 Historisk utveckling och trender	11
1.7.1 Särskilda boenden i Uppsala kommun.....	11
1.7.2 Utveckling och trender på bomarknaden för äldre	12
2 Genomförande av uppdraget	14
2.1 Stärkt rådighet	14
2.1.1 Mål och planering.....	15
2.1.2 Påverka kapacitet och balansera mot behovet	15
2.1.3 Kapacitet i Uppsala jämfört med andra kommuner	17
2.2 Perspektiven ekonomi, kvalitet, valfrihet och planering som jämförelse	18
2.2.1 Ekonomi som jämförelse.....	18
2.2.2 Kvalitet som jämförelse	20
2.2.3 Mångfald och Valfrihet som jämförelse	21
2.2.4 Planering som jämförelse.....	22
2.3 Utredningsalternativ	23
2.3.1 Egenregi, LOU och LOV	24
2.3.2 Egenregi och LOV med samma villkor	27
2.3.3 LOV	28
2.3.4 Egenregi.....	30
2.3.5 Successiv övergång till egenregi och LOU	31
2.4 Mellanboende	33
2.4.1 Efterfrågan på mellanboende.....	33
2.4.2 Boendekedjan.....	34
2.4.3 Mellanboendets betydelse för behovet av särskilt boende.....	34
3 Slutsatser.....	36
3.1 Övergripande slutsatser för stärkt rådighet	36
3.1.1 Principer och inriktning för etablering, planering och drift av boenden	36
3.1.2 Plan för äldres boende med sikte på 2050	36

3.1.3	System för uppföljning och jämförelse.....	36
3.2	Förslag på hantering av tomma platser och ekonomiskt underskott.....	37
3.3	Fortsatt utredning och arbete.....	38
4	Refererade källor	39

Sammanfattning

Kommunstyrelsen och äldreomsorgsnämnden beslutade i augusti 2021 om uppdrag att utreda särskilda boenden för äldre. Utredningen ska svara på hur kommunens rådighet över etablering av särskilda boenden kan stärkas, ge förslag på hur det ekonomiska underskottet som idag uppstår till följd av tomma platser på särskilda boenden ska hanteras, belysa för- och nackdelar med olika driftsformer utifrån ekonomi, kvalitet, valfrihet och planering samt studera hur en mellanboendeform kan möta efterfrågan och komplettera omsorgen till kommunens äldre invånare. Den här rapporten är utredningens svar på uppdraget.

Kommunen har det yttersta ansvaret för äldreomsorgen. Det innebär bland annat en skyldighet att inom skäligen tid tillgodose en enskilds behov av plats på särskilt boende. Kommunen måste alltså på något sätt tillförsäkra sig att det finns tillgång till platser som motsvarar behovet över tid.

Redan 2012 beslutade kommunen att den enskilde själv ska få välja vilket särskilt boende man vill ha plats. Att lagen om valfrihet ska gälla för särskilda boenden för äldre i Uppsala kommun beslutades 2013. Lagen innebär att privata boenden kan etablera sig i Uppsala kommun oavsett om kommunen ser att det finns behov eller ej.

Intresset för etablering av boenden inom systemet för valfrihet i Uppsala har inneburit att antalet tillgängliga platser under en längre tid överskridit behovet. Under 2019 och 2020 minskade ansökningar om särskilt boende och beläggningsgraden för totala antalet platser på alla boenden sjönk till 81 procent. Det var stora skillnader mellan olika boenden men i kommunen i stort stod nästan var femte tillgänglig plats oanvänd.

För privata utförare innebär ett överskott av platser mindre intäkter eftersom endast belagda platser ersätts. För kommunen innebär det kostnader för att upprätthålla tomma platser samtidigt som man behöver ersätta beläggningar på privata boenden. I ett scenario där invånaren i stor utsträckning väljer ett kommunalt drivet boende och kommunen då får hög beläggningsgrad blir det inga större ökade kostnader för kommunen. För det omvända scenariot, att invånaren väljer privata utförare i första hand, rör man sig mot läge där kommunens kostnader riskerar att öka mycket kraftigt. Förutsatt att inga åtgärder vidtas för att minska kommunens kostnader för sina boenden.

I utredningen konstateras att de boenden som idag drivs av kommunen i högre grad än boenden som drivs av privata utförare är inrymda i äldre fastigheter. Att det finns behov av om- och/eller nybyggnad av några av kommunens boenden kan inte uteslutas. En möjlighet på kortare sikt är att nyttja tiden med överskott av platser för sådana åtgärder. En sådan åtgärd förutsätter att det finns ett underlag rörande fastigheternas skick och utredningen föreslår därför att ett sådant underlag snabbt tas fram.

Tre olika driftsformer har beskrivits i rapporten. De är egenregi som innebär att kommunen själv driver boendet, upphandlad drift egen lagen om offentlig upphandling (LOU) och avtalad drift enligt lagen om valfrihet (LOV). För att ge en bild av hur olika kombinationer av driftsformer påverkar olika aspekter beskrivs fem valda utredningsalternativ. Aspekterna som jämförs är kommunens rådighet över etablering, kommunens ekonomi, kvalitet på vård- och omsorg, den enskildes möjligheter till olika val, var etablering sker och slutligen hur kommunens planering påverkas. Aspekterna finns också belysta var för sig i rapporten.

Alternativen av har olika för- och nackdelar. Hur aspekterna ska vägas mot varandra är i hög grad en värderingsfråga, till exempel: Hur mycket får valfrihet kosta? eller Hur viktigt är det att det finns boenden nära där man bor idag? Utredningen tar inte ställning till om något av alternativen är bättre eller sämre.

När det gäller hur kommunens rådighet över etablering av särskilda boenden kan stärkas är svaret helt beroende på vilken eller vilka driftsformer som ska gälla för framtiden. Utifrån dagens system av driftsformer konstateras att rådigheten över etableringar är begränsad. Lagen om valfrihet innebär rätt för privata utförare att etablera sig. Det finns däremot möjligheter att i någon mån påverka kapaciteten och utredningen ger förslag på sådana åtgärder. De föreslagna åtgärderna behövs och kommer, enligt utredningens uppfattning, att stärka rådigheten oavsett framtida driftsformer.

I uppdraget har ingått att belysa och jämföra. Någon värdering har inte varit efterfrågad och har inte gjorts i den här utredningen. För att sådana värderingar i framtiden ska vara möjliga behöver det finnas förutbestämda mål eller kriterier för att kunna bedöma om ett resultat är bra eller om det behöver förbättras. Utredningen ger därför övergripande förslag på områden där önskvärt läge behöver förtydligas.

Utredningen har genomförts under relativt kort tid. Olika insatser för att öka kunskapsunderlaget har inte varit möjliga att slutföra i tiden för rapportens färdigställande. De föreslås därför slutföras och rapporteras separat. Det handlar till exempel om efterfrågan på mellanbonde som genomförts som en enkät till invånare. Frågan om mellanbonde har studerats översiktligt och rapporteras. Utredningen ser att det finns starka skäl att fortsätta det arbetet och då integrera det i ett bredare arbete om planering för äldres hela boendekedja.

1 Inledning

1.1 Uppdraget

Kommunstyrelsen och äldrenämnden beslutade i augusti 2021¹ att uppdra åt kommunledningskontoret och vård- och omsorgsförvaltningen att utreda särskilda boenden för äldre. Utredningen ska

- ge svar på hur kommunens rådighet över etablering av särskilda boenden kan stärkas,
- ge förslag på hur det ekonomiska underskottet som idag uppstår till följd av tomma platser på särskilda boenden ska hanteras,
- belysa för- och nackdelar med olika driftsformer utifrån ekonomi, kvalitet, valfrihet och planering och
- studera hur en mellanboendeform kan möta efterfrågan och komplettera omsorg till kommunens äldre invånare.

Utredningen ska vara klar och återrapporteras till kommunstyrelsen och äldrenämnden senast december 2021.

1.2 Kommunens ansvar för särskilt boende för äldre

Alla som anser sig behöva service och omsorg har rätt att ansöka om bistånd enligt socialtjänstlagen. Biståndsbedömda insatser ska vara insatser för att uppnå skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker möjligheten att leva ett självständigt liv.² Den som behöver bistånd i form av mer omfattande vård och omsorg kan ansöka om att få flytta till ett särskilt boende.

Ett särskilt boende är anpassat för människor med stort behov av omsorg som inte kan tillgodoses genom insatser i form av hemtjänst och hemsjukvård i ordinärt boende. Den som får beslut om plats på särskilt boende hyr där sin egen lägenhet eller eget rum. Det finns normalt en säng i bostaden från start, men i övrigt inreder man själv med möbler och personliga saker. Boendet har också gemensamma lokaler som matsal och sällskapsrum. Boendeformen gör att bostadstillägg kan utgå. Mat och omsorg betalas separat.

På ett vård- och omsorgsboende finns det alltid omvårdnadspersonal på plats och tillgång till sjuksköterska dygnet runt. Läkare, sjukgymnast och arbetsterapeut gör regelbundet besök på boendet.

Äldrenämnden i Uppsala kommun prövar alla ansökningar om plats på särskilt boende. Den som ansöker väljer på vilket boende den önskar få bostad. Görs inget val, så kallat icke-vals alternativ, erbjuds man i Uppsala det närmaste boendet som drivs av kommunen där det finns ledig lägenhet³. Äldrenämnden ansvarar för att oavsett tidpunkt tillhandahålla platser inom vård- och omsorgsboende till de invånare i Uppsala kommun som enligt beslut erhållit insatsen⁴.

¹ KSN 2021-08-25 § 214; ÄLN 2021-08-26 § 97

² 4 kap. 1 § Socialtjänstlagen (2001:453)

³ Upphandlingsmyndigheten och SKR har olika tolkningar om huruvida icke-vals alternativ kan tillgodoses av privata utförare.

⁴ 2 kap. 1 § Socialtjänstlagen (2001:453).

Det finns inte någon fastslagen tid för verkställighet men om ett beslut om särskilt boende inte har verkställts inom tre månader ska det rapporteras till Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Kommunen kan i vissa fall behöva betala en särskild avgift till staten i varje ärende där en person behövt vänta mer än tre månader.

Ansvar för hälso- och sjukvården till personer som bor på särskilt boende är delat.⁵ Regionerna ansvarar för läkarinsatser medan kommunen ansvarar för övrig vård och behandling upp till och med sjuksköterskenivå. Den faktiska vården utförs av den som driver det särskilda boendet. En privat utförare tar över vårdgivaransvaret från kommunen genom avtal.

Kommunen ansvarar oavsett utförare ytterst för kvaliteten på omsorgen och har det övergripande ansvaret, huvudmannaskapet, för att platser kan tillgodoses. Det innebär också att kommunen behöver ha uppföljning och kontroll av kvaliteten på såväl egen verksamhet som den som bedrivs av andra. I Uppsala genomförs och rapporteras uppföljningen löpande enligt en årlig plan som antagits av äldrenämnden.

1.3 Utförare

Den som utför vården och omsorgen på ett särskilt boende för äldre är vårdgivare. För andra än kommunen krävs tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg (IVO) för att driva ett särskilt boende.

Särskilda boenden kan som vårdgivare ha kommunen, nedan kallad egenregi, och privata aktörer. De privata aktörerna är upphandlade enligt lagen om upphandling (LOU) eller upphandlade enligt lagen om valfrihet (LOV) om kommunen har beslutat införa lagen i sitt system av boenden. I Uppsala kommun infördes LOV 2013 och omfattar förutom särskilda boenden även hemtjänst och hemsjukvård.

Egenregi kan organisatoriskt genomföras på olika sätt. I Uppsala kommun var tidigare en särskild styrelse utförare. Det kan också ske genom ett kommunalt bolag. I dagsläget är äldrenämnden vårdgivare för de enheter som drivs i egenregi.

Vård- och omsorgsverksamhet i privat regi omfattar, utöver företag, även föreningar, stiftelser och samfälligheter. De aktörerna brukar i regel vara idéburna. Kännetecknande för de idéburna aktörerna är att de frivilligt valt att gå samman kring en idé och värdegrund och att allmännytta eller medlemsnytta är deras främsta drivkraft. Eventuella ekonomiska överskott går tillbaka till verksamheten och kommer därmed samhället till godo.⁶

1.4 Upphandling

Regelverket om upphandling omfattar direktiv och olika typer av upphandlingar i särskilda sektorer. I den här utredningen är lag om offentlig upphandling (LOU) och lag om valfrihetssystem (LOV) viktigast.

⁵ Följer av flera bestämmelser: 8 kap. 1 och 6 §§ samt 12 kap. 1 och 3 §§ hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL

⁶ Vilja välja vård och omsorg – En hållbar kompetensförsörjning inom vård och omsorg om äldre [SOU 2021:52 \(regeringen.se\)](https://www.regeringen.se/2021/52/regeringen.se), s 74

LOU

Upphandling enligt LOU kan ske genom *ramavtal* med flera leverantörer som kan avropas respektive *driftentreprenad* med en leverantör som driver en specifik verksamhet. Vid ramavtal är det vanligtvis leverantören som står för fastigheten genom hyreskontrakt med fastighetsägaren eller eget ägande. Vid driftentreprenad står kommunen för fastigheten. Avtalslängden vid ramavtal är normalt fyra år, längre avtalsperiod kräver särskilda skäl. Vid driftentreprenad kan avtalslängden variera men ska vara proportionell till det som upphandlas.

LOV

Lagen om valfrihet innebär att alla privata vårdgivare som uppfyller grundläggande krav och tillstånd från Inspektionen för vård- och omsorg har rätt att etablera sig i kommunen. Leverantören ska få ersättning av kommunen för den vård- och omsorg de levererar. Kommunen kan vara en *utförare* i ett LOV-system men inte en *leverantör*.

En grundläggande princip i valfrihetssystem enligt LOV är att egenregiverksamheten och de externa leverantörerna ska behandlas lika. Kommunen ska i största möjliga utsträckning ge verksamheten i egenregi samma förutsättningar och ställa samma krav på den som den ställer på de externa leverantörerna.⁷ Av förarbeten till lagen framgår emellertid att full konkurrensneutralitet inte kan förväntas. Kommunens ansvar för att boende alltid kan tillgodoses, behov av geografisk spridning, skillnader i kollektivavtal och särskilda krav som heltidsnorm tas upp som skäl till att det kan förekomma skillnader mellan egenregi och upphandlad verksamhet.

1.5 Fastigheter för särskilt boende

Ett särskilt boende ställer särskilda krav på fastigheten. Det krävs planering och långsiktighet eftersom särskilda krav innebär att fastigheten kan vara svår att använda för andra ändamål utan kostsamma justeringar.

Vid nyetablering kan tiden uppgå till sju år från beslut till färdigställande av ett större boende i kommunal regi. Finns detaljplan minskar tiden med två till tre år. Hos privata utförare är tiden kortare. Skillnaden beror bland annat på regelverk om upphandling i offentlig verksamhet. Bland privata utförare finns exempel från senare år på två till tre år från beslut till inflyttning.

I dag är det bara två utförare i Uppsala kommun som äger sina fastigheter. Övriga, även kommunen, hyr fastigheten där boendet är inrymt. Ofta med långa hyreskontrakt där avtalsperioder på mellan 15-30 år är vanligt förekommande.

Det finns möjlighet att ansöka om statligt investeringsstöd för att bygga boenden. Stödet är villkorat med att fastigheten inte används för annat ändamål under åtta år. Bryts villkoret ska en proportionerlig del av stödet betalas tillbaka. Bland annat av de här skälen, långa kontrakt och investeringsstöd, finns ett stort intresse hos fastighetsutvecklare att bygga särskilda boenden och utförare, såväl kommun som privata, uppvaktas frekvent med förslag.

⁷ Lag om valfrihetssystem prop. 2008/09:29 s. 63

1.6 Ekonomi

1.6.1 Kommunens kostnader och intäkter

Uppsala kommuns kostnader för särskilt boende 2021 är budgeterat till cirka 1,1 miljarder kronor. Det motsvarar 55 procent av äldrenämndens totala kostnader och utgör 8,4 procent av Uppsala kommuns totala kommunbidrag till samtliga verksamheter. Intäkter i form av avgifter, hyror och momsersättning uppgår till 210 miljoner 2021.

Kostnaderna för särskilt boende består av kostnader för vård och omsorg i kommunens egenregi och av ersättning för utförd vård- och omsorg hos andra utförare. Hur de kostnaderna fördelar sig framgår av diagram 1 nedan.

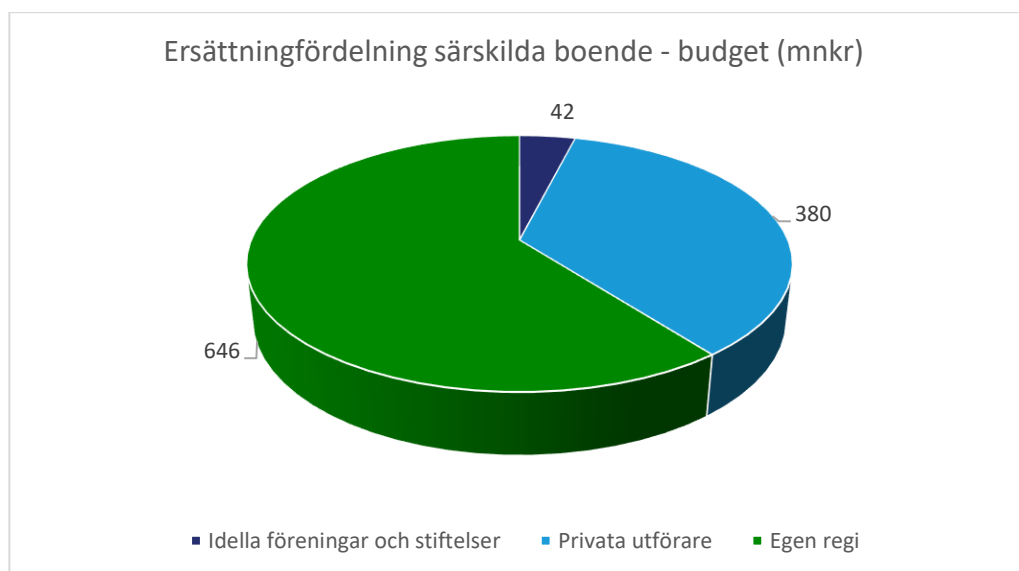

Diagram 1: Fördelning mellan kommunens egenregi och andra utförare av budgeterade kostnader för särskilda boenden i Uppsala kommun 2021.

1.6.2 Uppsalas kostnader i jämförelse med andra kommuner

Nettokostnaden för särskilt boende äldreomsorg per kommuninvånare i Uppsala kommun är låg i jämförelse med Riket i stort och med R9-kommunernas snittkostnad⁸.

(kr/invånare)	2015	2016	2017	2018	2019	2020
R9 (ovägt medel)	4 859	5 031	5 314	5 489	5 692	5 902
Riket	5 519	5 624	5 772	5 898	6 046	6 099
Uppsala	4 261	4 515	4 586	4 672	4 821	4 906

Tabell 1: Nettokostnader i kr/invånare i Uppsala kommun jämfört med Riket och R9-kommuner åren 2015-2021. Källa: Kolada.se

Av jämförelsen framgår att Uppsala kommuns invånare betalar cirka 1 000 kronor mindre för särskilda boenden. Skillnader i kommuners åldersfördelning påverkar jämförelsen. Vid en jämförelse där hänsyn tas till andelen invånare över 80 år, som utgör en majoritet av de som bor på särskilda boenden, ligger Uppsala lägre än snittet i R9 men skillnaden minskar.

⁸ R9-kommunerna är ett resultatnätverk bestående av Eskilstuna, Gävle, Jönköping, Linköping, Norrköping, Södertälje, Uppsala, Västerås och Örebro.

(kr/invånare 80+)	2015	2016	2017	2018	2019	2020
R9 (ovägt medel)	120 924	126 523	133 192	137 303	138 733	145 292
Riket	128 463	131 929	135 172	137 503	136 950	141 714
Uppsala	120 528	131 169	132 653	133 654	133 963	139 722

Tabell 2: Nettokostnader i kr/invånare 80 år eller äldre i Uppsala kommun jämfört med Riket och R9-kommuner åren 2015-2021. Källa: Kolada.se

Jämförelsen görs på en kostnaderna för särskilt boende. Särskilt boende är en insats som till viss del kan ersättas av andra insatser. Insatsen särskilt boende påverkas dessutom av svårsmåbara faktorer som bedömningar vid biståndsbeslut och andra insatser som kan påverka behovet av särskilt boende. För att komplettera jämförelsen har därför nettokostnadsavvikelsen⁹ för hela äldreomsorgen studerats men även här ligger Uppsala sedan 2019 lägre än snittet i R9.

En högre eller lägre nettokostnad i jämförelse med andra behöver inte spegla effektivitet. Högre kostnader kan vara en konsekvens av exempelvis politiska mål eller en satsning på ökad kvalitet. Under 2021 beslutade Uppsala kommun att ta bort så kallade delade turer inom äldreomsorgen. Satsningen innebär en kostnadsökning för särskilda boenden inom egenregion. Den är beräknad till närmare 30 miljoner kronor årligen. Kostnadsökningen kommer emellertid att finansieras med statliga bidrag och ökar inte kommunbidraget.

1.6.3 Ersättningen i Uppsala jämfört med andra kommuner med LOV

Inom ett valfrihetssystem enligt lagen om valfrihet (LOV) ska kommunen ge samtliga utförare samma villkor så långt det är möjligt. En central fråga är den ersättning kommunen betalar privata vårdgivaren för vård- och omsorg. Ersättningen i Uppsala utgår för belagda platser.

Nedan görs en jämförelse avseende ersättning med andra kommuner i Uppsalas närområde som infört LOV. Hälften av kommunerna som ingår i jämförelsen har i dag olika ersättning för omvårdnadsboende och för demensboende. Det har inte Uppsala.

Ersättning LOV (kronor/dygn)	Omvårdnad				Demens			
	2017	2019	2020	2021	2017	2019	2020	2021
Sollentuna	1 868 kr	1 887 kr	1 938 kr	1 967 kr	1 964 kr	1 887 kr	1 938 kr	1 967 kr
Österåker*	1 895 kr	1 877 kr	1 934 kr	1 953 kr	2 078 kr	2 078 kr	2 140 kr	2 161 kr
Norrtälje*	1 828 kr	1 865 kr	1 865 kr	1 907 kr	2 053 kr	2 094 kr	2 094 kr	2 145 kr
Solna stad*	1 868 kr	1 905 kr	1 944 kr	1 963 kr	2 080 kr	2 122 kr	2 164 kr	2 186 kr
Upplands Väsby	1 900 kr	1 919 kr	1 938 kr	1 970 kr	1 900 kr	1 919 kr	1 938 kr	1 970 kr
Uppsala	1 977 kr	1 866 kr	1 894 kr	1 922 kr	2 088 kr	1 866 kr	1 894 kr	1 922 kr

Tabell 3: Ersättningsnivåer per belagd plats till utförare inom LOV i utvalda kommuner åren 2017-2021 uppdelat på ersättning för platser för omvårdnad resp. för demens. Kommuner som idag har olika ersättningsnivåer för omvårdnad och demens är markerade med *.

Jämförelsen i tabell 3 har vissa svagheter. Det finns, förutom olika ersättning för omvårdnad respektive demens, andra skillnader i ersättningssystemen som har betydelse. Ett exempel är hur kommunerna ersätter utföraren då platser blir lediga/tomma, som vid dödsfall. Solna som har en hög ersättning betalar ingen

⁹ Nettokostnadsavvikelse beräknas som procent mellan kommunens nettokostnad och en referenskostnad för äldreomsorg som indikerar den kostnad kommunen borde ha. För mer information om begreppen: [Frågor och svar - Kolada](#).

ersättning vid dödsfall. Andra kommuner har valt att fasa ut ersättningen på olika sätt. Vad som ingår i ersättningen och vilka krav som ställs på utförarna skiljer sig också åt.

1.7 Historisk utveckling och trender

1.7.1 Särskilda boenden i Uppsala kommun

Äldrenämnden beslutade 2012 om en konkurrensplan¹⁰ som beskrev hur nämndens verksamheter skulle konkurrensutsättas. Av planen framgick i vilken omfattning verksamheter skulle bedrivas i den egna regin respektive av privata aktörer på en öppen marknad. I planen fastslogs att samtliga vård- och omsorgsboenden i kommunen skulle konkurrensutsättas.

Efter konkurrensutsättningen 2012 bestod egenregin av de boenden som produktionsstyrelsen Vård & omsorg vunnit i konkurrens. Övriga boenden drevs av privata utförare upphandlade enligt LOU, antingen som driftentreprenad eller med ramavtal. Sedan 2012 gäller också att alla invånare fritt kan välja boende oavsett utförare och plats.

Kommunfullmäktige beslutade 2014 att införa valfrihetssystem enligt lagen om valfrihetssystem (LOV)¹¹. I den utredning¹² som låg till grund för beslutet lyfts framför allt möjligheterna till ökat antal aktörer och minskade kostnader fram som skäl till att införa LOV. Minskningen av kostnader var i jämförelse med ramupphandlade platser. När det gällde platskapacitet bedömde utredningen att införande inte borde medverka till ökad platsbrist och att möjligheten fanns att ”några boenden startas som annars inte hade startats.”¹³

I juni 2016 beslutade kommunfullmäktige att produktionsstyrelsen Vård & omsorg skulle avvecklas. Äldrenämnden ansvarar efter den 1 januari 2017 för all upphandlad verksamhet och verksamhet som bedrivs i egen regi.

Äldrenämnden beslutade 2016 om en Drift- och kvalitetsplan som ersatte den tidigare Konkurrensplanen från 2012. I planen uppmärksammas både driftsformer och kvalitetsaspekter av konkurrensutsättning av nämndens verksamheter. Konkurrensutsättningen av egenregin lyfts i planen fram som ett viktigt styrmedel för att driva kvalitetsutveckling samt kostnadseffektiviseringar inom nämndens verksamheter.

Kapaciteten har förändrats sedan 2016. Då fanns 32 boenden med 1 618 platser¹⁴. Idag är antalet boenden 37 och antalet platser 1 835. Ytterligare platser finns i ett boende som är färdigställt men inte har tagits i bruk.

Fördelningen mellan egenregi och privat av tillgängliga platser på särskilda boenden har under samma period förändrats kraftigt, diagram 2 nedan. Med ett undantag har alla verksamheter som då var upphandlade enligt LOU övergått till egenregi eller

¹⁰ ALN-2012-0034

¹¹ Äldrenämnden hade redan 2 okt 2013 beslutat införa LOV, beslutet överklagades och upphävdes med motivering att beslutet behövde fattas av fullmäktige.

¹² ÄLN 26 april 2012. ALN-2012-0057.30

¹³ KF 176 15 dec 2015. s. 25 ([Microsoft Word - KF_176 \(uppsala.se \)](#))

¹⁴ Bostadsförsörjningsplan 2016-2020; ALN-2015-0277.63

ersatts av LOV. En avbruten upphandling 2017 ledde till att egenregin ökade kraftigt det året¹⁵. Under perioden har bara ett boende lagts ned¹⁶.

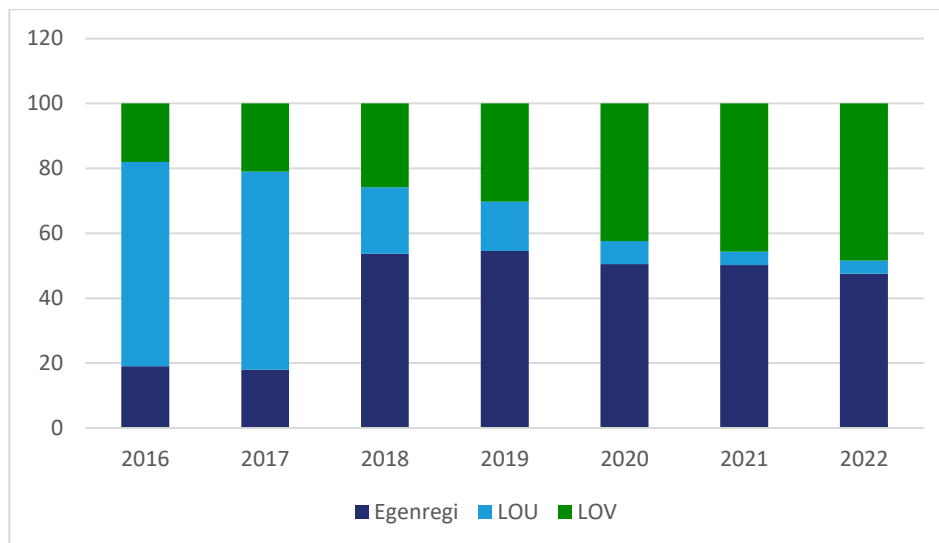

Diagram 2: Fördelning mellan driftsformer av befintliga SÄBO-platser i Uppsala kommun åren 2016-2022.

År 2021 finns bara ett boende upphandlat enligt LOU. Vid en upphandling 2020 inkom inga anbud. Utbyggnad av verksamheter inom LOV gör ändå att platser med privata utförare fortsätter öka.

1.7.2 Utveckling och trender på bomarknaden för äldre

Befolkningen i Sverige och i Uppsala kommun förändras, vi blir fler och vi blir äldre. Samtidigt minskar andelen äldre i behov av särskilt boende. Minskningen i hela riket är cirka 2,5 procent per år sedan 1998. I Uppsala har emellertid utvecklingen hittills varit stabil sedan 2010. Åldersgruppen 80 år och äldre svarar för cirka 75 procent av de som bor på äldreboende i Uppsala kommun.

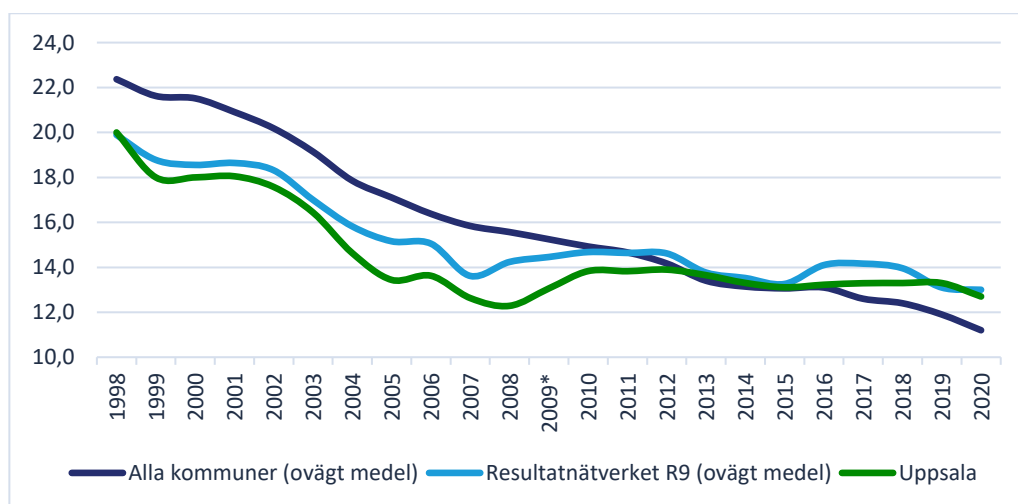

Diagram 3: Invånare 80+ i särskilt boende, andel (%) - riket, R9 och Uppsala. Källa Kolada

¹⁵ Under 2017 avbröts en stor upphandling av totalt 9 verksamheter efter en längre rättsprocess. Följden blev att boendena övertogs av den egna regin. Tillkommande enheter var Sävjahus, Hasselparken, Årstagården, Von Bahr, Granbommen, Lillsjögården och Skogsgården (ALN-2016-0068)

¹⁶ Sävjahus lades ner 2021, boendet drevs vid nedläggningen i egenregi

I framskrivningar av befolkningsutvecklingen i Uppsala är det tydligt att antalet invånare över 80 år kommer att öka kraftigt och leva längre.

Ett beslut om särskilt boende förutsätter att behoven av vård- och omsorg inte kan tillgodoses i ordinärt boende. En tydlig trend i riket som framgår av diagram 3 är att andelen äldre som får beslut om särskilt boende minskar. I Uppsala kommun är inte trenden lika tydlig, trenden kan de senaste två åren ha påverkats av pandemin.

2 Genomförande av uppdraget

Uppdraget har genomförts under perioden september – november 2021.

Uppdragets material bygger huvudsakligen på

- genomgång av tidigare ärenden och rapporter som belyser utredningens frågor och som behandlats i fullmäktige, kommunstyrelsen eller äldrenämnden,
- genomgång av aktuell forskning, studier och rapporter på nationell nivå som belyser frågor kring äldres boendevanor och särskilda boenden,
- jämförelser med andra kommuner,
- intervjuer med medarbetare på äldrenämndens förvaltning och
- intervju med andra kommuner och konsulter.

Under arbetet har åtta styrgruppsmöten hållits där styrgruppens medlemmar har lämnat inspel på frågorna i uppdraget.

Under arbetet med utredningen har följande aktiviteter genomförts eller påbörjats:

- En workshop har genomförts med tjänstepersoner från olika avdelningar på vård- och omsorgsförvaltningen och från kommunledningskontoret - analysenheten och staberna för fastighet och ekonomi.
- Ett konsultuppdrag för granskning av några utvalda fastigheter med boenden i egen regi har genomförts. Granskningen omfattar fastighetens status och fastighetens funktionalitet med äldrenämnden funktionsprogram som utgångspunkt. Beställningen är gjord i samverkan mellan vård- och omsorgsförvaltningen och kommunledningskontorets fastighetsstab. Uppdraget är en pilot i syfte att hitta en modell för fortsatta granskningar. Resultatet av granskningen är under sammanställning.
- Ett konsultuppdrag avseende en förstudie till ett eventuellt uppdrag att utveckla kommunens planering för äldres boende har påbörjats. I förstudien ingår medarbetare och chefer från vård- och omsorgsförvaltningen, samhällsbyggnadsförvaltningen och från kommunledningskontorets analysenhet resp. fastighetsstab. Förstudien pågår och ska vara genomförd i år.
- Utförardialoger med samtliga privata leverantörer har genomförts.
- En enkätundersökning om bostäder för seniorer och framtidens seniorer till 4 000 invånare har genomförts. Analys och sammanställning av resultatet pågår.

2.1 Stärkt rådighet

En central fråga i uppdraget har varit frågan om hur kommunens rådighet över etablering av särskilda boenden kan stärkas. Styrgruppen för utredningen har specificerat frågeställningen: Hur kommunen i högre grad än idag kan styra/påverka så att det finns en önskvärd balans mellan kapacitet och bedömt behov de kommande 10 åren.

2.1.1 Mål och planering

Mål och inriktning för planering

För att kunna följa upp om planering och genomförda åtgärder har haft önskvärd effekt behöver det finnas mål eller inriktning på vad som ska uppnås. Kravet på att kommunen i skälig tid ska kunna tilldela plats är grundläggande men i övrigt saknas i dag mål och inriktning till stöd för planering av behov och kapacitet. Avsaknaden av mål som grund för planeringen och till stöd för strategier har diskuterats med styrgruppen under utredningen. Utredningen kommer inte att ge några förslag på hur mål och inriktningar skulle kunna utformas men konstaterar att det behövs.

Planering av kapacitet och andra insatser

Planeringen av behovet av särskilda boende för framtiden sker idag i en årlig Bostads- och lokalförsörjningsplan. Även om planeringen sker i nära samarbete med berörda aktörer finns risk för att faktorer som kan påverka utvecklingen inte beaktas i tillräckligt hög grad.

Uppsalas prognoser för efterfrågan på platser i särskilda boenden baseras idag huvudsakligen på beräkningar och analys av framskrivna åldersfördelningar. I liten eller ingen grad tas hänsyn till faktorer som påverkar behovet av särskilt boende. Tillgänglighet i ordinärt boende och andra boendeformer, förändringar i biståndsbedömda insatser som hemtjänst och andra förebyggande åtgärder som till exempel träffpunkter påverkar högst sannolikt behovet. Trender och utveckling till följd av medicinska framsteg, tekniska framsteg och digitalisering, levnadsvanor, förändringar i praxis, policys och riktlinjer är andra typer av faktorer. Anhörigas insatser är också av stor betydelse.¹⁷. Inte heller görs skillnader i behovet baserat på kön och andra demografiska faktorer.

Intervjuer i utredningen, synpunkter från kommunrevisorerna som genomför en granskning av kommunerna planering för äldreomsorg (2021) och studier av arbete i andra kommuner visar att det finns potential att utveckla prognosarbetet. Det finns också behov att förlänga planeringshorisonten som idag är tioårig. Vidare behöver sannolikt strategier för att nå en önskad utveckling och för att möta en eventuell oönskad utveckling utvecklas. Det kan till exempel handla om beredskap att förstärka tidiga insatser för att minska behovet av särskilt boende eller beredskap för att öka eller minska kapaciteten i egen regi.

Under utredningen har SWECO fått i uppdrag att genomföra en förstudie. Syftet med förstudien är att belysa planeringsbehoven, att beskriva hur arbetet sker idag och att ge förslag på hur arbetet kan utvecklas. Förstudien pågår och resultatet är inte klart när denna rapport skrivs men preliminärt kommer rekommendationen bli att gå vidare med ett uppdrag att utveckla planeringen.

2.1.2 Påverka kapacitet och balansera mot behovet

Hur kommunen kan påverka antalet tillgängliga platser på särskilda boenden har varit centralt i utredningen.

¹⁷ [Behov av och tillgång till särskilda boendeformer för äldre \(socialstyrelsen.se\)](https://socialstyrelsen.se/behov-av-och-tillgang-till-sarskilda-boendeformer-for-aldre), 2021

Det finns idag 1 835 tillgängliga platser på särskilda boenden i Uppsala kommun. Genomsnittligt byts 58 platser varje månad men med variationen över året. I oktober 2021 var beläggingsgraden cirka 91 procent vilket ger 174 tomma platser.

I den prognos som tagits fram för Uppsala framgår att överkapaciteten på platser inom särskilda boenden kommer att bestå fram till åtminstone 2028 om inga åtgärder vidtas. Utvecklingen framgår av diagram 4 nedan. Observera att i total kapacitet 2021 i diagrammet ingår cirka 100 platser som är färdiga men inte tas i anspråk förrän 1 januari 2022.

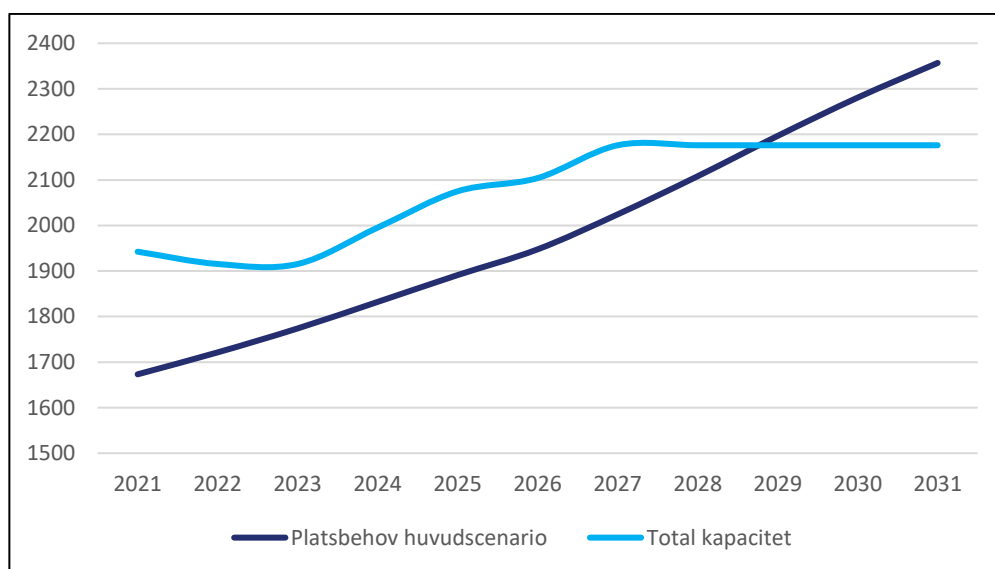

Diagram 4: Prognos av platsbehov och kapacitet på vård- och omsorgsboenden i Uppsala kommun från 2021. 0,2 % av platserna inom LOV säljs idag till annan kommun. Samma procentsats är applicerad på framskriven kapacitet. Källa Uppsala kommun, förslag Bostads- och lokalförsörjningsplan för vård- och omsorg av äldre 2022–2026 med utblick till 2031.

Hur kapaciteten kommer att utvecklas går inte säkert att förutse. LOV innebär att det när som helst kan etableras nya boenden. Befintliga boenden inom LOV kan också avvecklas med 12 månaders varsel.

Endast boenden inom LOV har etablerats sedan 2010. Nästa planerade etablering i egenregi är 2025. Etableringen ersätter då ett äldre befintligt boende med färre platser som ska avvecklas.

Under kommande år behöver kapaciteten minska för att balans ska uppnås. Det finns redan nya platser inom LOV som tas i anspråk 1 januari 2022 och antalet nya platser inom LOV ökar de kommande tre åren enligt de utförare utredningen träffat. Eftersträvar kommunen en balans i hela systemet behöver minskningen troligen ske i egenregi¹⁸. Omfattningen handlar enligt prognosen och vad som idag är känt om cirka 150 platser på fem års sikt. Fler om ytterligare LOV-platser som idag inte är kända skulle tillkomma. En perfekt balans behöver dock inte vara det som eftersträvas, det utvecklas i slutet av detta kapitel.

På längre sikt, efter 2028, behöver däremot nya platser tillkomma jämfört med idag. Boenden som drivs i egenregi har äldre fastigheter byggda mellan 1963 och 2010. För

¹⁸ Om kommunen ser att man trots överkapacitet i systemet som helhet kommer att ha en hög beläggingsgrad på sina boenden finns inga ekonomiska skäl för kommunen att minska antalet platser på sina boenden. Det påverkar då de privata utförarna negativt som får fler obelagda platser. Resonemanget utvecklas bland annat i kapitel 4.2.1.

boenden inom LOV är samtliga fastigheter byggda efter 2010 med undantag för två äldre boenden där stiftelser äger fastigheterna och har driften över boendet. Alla övriga boenden i kommunen drivs i förhyrda fastigheter.

Som berörts i tidigare kapitel är prognosen över behovet osäker och påverkas av en mängd faktorer. Genomförandetiden för boende i egenregi är idag cirka sju år. För att inte riskera underskott behöver därför åtminstone planeringen av ytterligare boenden i egenregi påbörjas inom kort. Beslut om genomförande beror bland annat på utvecklingen av privata boenden och på utvecklingen av behovet av särskilt boende.

Hur önskvärd beläggningsgrad ska värderas i planeringen är svårt. Ett överskott genererar tomma platser och ett underskott innebär att tiden mellan beslut om plats och verkställighet riskerar att bli längre. En konsekvens av balans eller underkapacitet är också att valfriheten begränsas och att förstahandsval inte kan tillgodoses inom skälig tid. Utredningen har inte funnit några studier eller rapporter till stöd för bedömning av vad som kan anses vara rimlig balans.

2.1.3 Kapacitet i Uppsala jämfört med andra kommuner

Boverket genomför årligen en Bostadsmarknadsenkät där särskilda boenden analyseras. I riket är överkapacitet mindre vanligt i kommuner men har sakta blivit mer förekommande.¹⁹

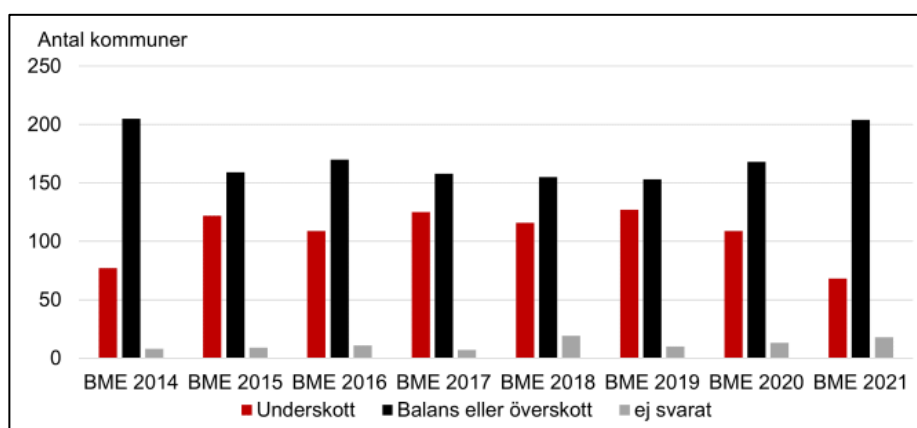

Diagram 5: Utbud av bostäder i särskilda boendeformer för äldre. Antal kommuner 2014–2021. Källa: Bostadsmarknadsenkäten 2021, Boverket. Illustration: Boverket

I enkäten för 2021 särredovisas inte längre överskott men av de 22 kommuner som då hade infört LOV på särskilt boende uppger endast en kommun att de har underskott på platser. Övriga 19 kommuner med LOV som har svarat uppger att de har balans eller överskott.²⁰ Kommuner som infört LOV har generellt mer sällan underskott av platser, 4,5 procent, jämfört med riket i stort, 25 procent.

¹⁹ BoV Bostadsmarknadsenkät 2021 [Underskottet på särskilda boendeformer har minskat betydligt - Boverket](#) och SKR Valfrihetssystem i kommuner, beslutsläge 2020 [Valfrihetssystem i kommuner, beslutsläget 2020 | SKR](#)

²⁰ a.a.

2.2 Perspektiven ekonomi, kvalitet, valfrihet och planering som jämförelse

I utredningens uppdrag ingår att belysa för- och nackdelar med boenden i egen regi och upphandlade enligt LOV och LOU utifrån perspektiven ekonomi, kvalitet, valfrihet och planering.

I kapitlen nedan beskrivs de olika perspektiven var för sig och vissa skillnader mellan egenregi och privat regi redovisas. I senare kapitel med olika utredningsalternativ görs en djupare analys och bedömning av olika driftsformers för- och nackdelar.

2.2.1 Ekonomi som jämförelse

2.2.1.1 Kostnader per plats

En grundläggande princip i valfrihetssystemet är att egenregin och de externa leverantörerna ska behandlas lika och så långt som möjligt ges samma förutsättningar. Av förarbeten till lagen framgår att total konkurrensneutralitet är svår att uppnå eftersom kommunen måste ta det yttersta ansvaret. Som exempel nämns att egenregi kan behöva få extra resurser eller att en kommun infört rättigheten att arbeta heltid.²¹

Den ekonomiska jämförelsen utgår från kostnader för kommunen per vård- och omsorgsplats. Faktiska kostnader för privata utförare redovisas inte då data saknas.

Kostnader för kommunen för myndighetsutövning, uppföljning, rapportering och liknande har så långt möjligt räknats bort. Den faktiska kostnaden per plats varierar mellan olika boenden.

Nedan redovisas kostnader för platser i boenden med olika driftsform. I valfrihetssystemet i Uppsala kommun ingår inte så kallade specialplatser och korttidsplatser, de platserna ingår därför inte i jämförelsen.

En skillnad i ersättningssystemet är att egenregin får ersättning per tillgänglig plats medan upphandlade enheter ersätts per belagd plats. I jämförelsen nedan har därför en beräkning för egenregin per belagd plats gjorts. Kostnaden är beräknad på snittbeläggningen januari till och med juli 2021²². Det görs också en jämförelse utifrån beräknade kostnader för heltid som norm.

(Genomsnittlig kostnad jan-juli 2021)	Egenregi	LOV	LOU
<i>Kostnad i dag</i>	1 905	1 922	1 732
<i>Kostnad per belagd plats</i>	2 203	1 922	1 732
<i>Kostnad belagd plats utan heltid som norm</i>	2 093	1 922	1 732
<i>Kostnad belagd plats i tätort utan heltid som norm</i>	1 960	1 922	1 732
<i>Kostnad belagd plats i tätort utan heltid som norm okt 2021</i>	1 847	1 922	1 732

²¹ Lag om valfrihetssystem prop. 2008/09:29 s. 63

²² Beläggningen under perioden är inte representativ som en följd av pandemin, beläggningen var mycket lägre än ett normalår. Det innebär att snittkostnaden för perioden är högre än den skulle ha varit ett annat år.

Tabell 4: Kostnad per plats i egenregi för perioden jan-juli 2021 resp. okt 2021 jämfört med ersättning för platser i LOV och LOU.

En faktor som gör att kostnaderna för kommunen är högre är behovet av tillgång på platser på landsbygden. Kostnaderna för boenden på landsbygden är högre på grund av att lokalerna är mindre och sällan helt anpassade till verksamhetens behov. Det leder till högre bemanning för att kompensera. Vidare har boenden på landsbygden svårare att attrahera och behålla personal, främst legitimerade sjuksköterskor, vilket också påverkar kostnaderna negativt. Kostnaden för belagd plats på landsbygden uppgår under perioden januari till juli till 2 425 kr. Som ytterligare ett jämförelsemått finns därför en beräkning enbart utifrån belagda platser i tätort.

I dag finns endast ett boende upphandlat enligt LOU. Avtalet går ut 2025 och det är troligt att framtida kostnader för utförare med LOU-avtal kommer att ligga i paritet med egenregi och LOV. Nämnden försökte under 2020 upphandla flera verksamheter enligt LOU men fick inte in några anbud. Det tyder på ett svalt intresse att bedriva verksamheter i den driftsformen till nuvarande prissättning. I dialog med externa utförare framhålls avtalstider, låg ersättning och fastigheternas skick som anledningar till att man valt att inte lämna anbud.

Sammantaget är kostnaderna per belagd plats jämförbara mellan LOV och egenregi i den här jämförelsen. Med en högre beläggningsgrad i egenregi minskar kostnaderna för platser i egenregi och kostnaderna ökar vid en minskad beläggningsgrad. Vid en beläggningsgrad i egenregi i tätort på mellan 90 och 95 procent är kostnaderna jämförbara mellan egenregi och LOV, borträknat kostnader för heltid som norm och den momsersättning som kommunen erhåller för upphandlad verksamhet. Beläggningsgraden för egenregi i tätort i oktober 2021 var 93,4 procent och gav då en jämförande kostnad i egenregi på 1 847 kronor.

Jämförelsen har en del osäkerheter till följd av covid. Driftskostnaderna är beräknade för perioden jan-juli och beläggningsgraden var då i snitt 88,3 procent i tätort för egenregins enheter.

2.2.1.2 Kostnader för den enskilde

Den enskilt största kostnaden för den som flyttar till ett särskilt boende är hyran. En utgångspunkt är bruksvärdesprincipen som innebär att bruksvärdet ska spegla bostadskonsumenternas allmänna värderingar och vara skälig. Hyran anses vara skälig när den har samma hyra som en annan liknande lägenhet med samma standard och i samma läge.

En genomgång av hyrorna på särskilda boenden i Uppsala kommun visar att ingångshyran i snitt för en lägenhet i egenregi ligger på 4 558 kronor per månad att jämföra med 6 642 kr per månad för en lägenhet inom LOV. Det bör här nämnas att spridningen är stor, framförallt inom LOV där det finns både högre och lägre hyresnivåer. De högre hyrorna inom LOV beror huvudsakligen på att de fastigheterna som regel är nyare.

Förutom hyra betalar även den enskilde omvårdnadsavgift och måltidsavgift. De avgifterna bestäms av vilket avgiftsutrymme brukaren har när hyra och förbehållsbelopp²³ avräknats från nettoinkomsten. En hög hyra kan således påverka avgiftsutrymmet och för en brukare med lägre nettoinkomst kan det betyda att en

²³ Förbehållsbelopp 2021 för boende i särskilda boende uppgår till 6 115 kr

större del av inkomsten går till hyra och lägre del till avgifter men att brukaren har ungefär lika mycket kvar i plånboken.

För en brukare med högre nettointkomst finns avgiftsutrymme oavsett hög eller låg hyra och för denne blir det således mindre kvar i plånboken vid högre hyra.

2.2.2 Kvalitet som jämförelse

God kvalitet inom vård och omsorg på särskilt boende är ett krav i socialtjänstlagen och gäller alla utförare och deras personal. God kvalitet ska uppnås genom ett systematiskt kvalitetsarbete med delar som riskanalys, egenkontroll och hantering av avvikelser. I förarbeten till socialtjänstlagen anges olika kvalitetsaspekter av central betydelse²⁴:

- tillgången till personal med lämplig utbildning och kompetens,
- ett tydligt ledarskap,
- fungerande arbetsledning,
- en lämplig sammansättning av ett arbetslag,
- ett genomtänkt arbetssätt,
- välfungerande samverkan inom socialtjänstens olika verksamheter tillsammans med andra verksamheter inom hälso- och sjukvården och
- insatser utformade utifrån den enskildes individuella behov, förutsättningar och önskemål.

En del i egenkontrollen kan enligt Socialstyrelsens allmänna råd om ledningssystem innefatta jämförelse av verksamhetens resultat med kvalitetsregister och öppna jämförelser²⁵.

Utredningen har granskat två undersökningar som genomförs löpande av Socialstyrelsen, Brukarundersökning 2020 och Enhetsundersökning 2019. Jämförelsen omfattar resultat från Uppsala kommun och har begränsats till de delar av undersökningen där det går att göra jämförelser mellan offentligt driven verksamhet och privat driven.

Socialstyrelsens brukarundersökning

Socialstyrelsens brukarundersökning²⁶ genomförs årligen och består bland annat av en enkät till brukare och/eller anhöriga. Socialstyrelsen påpekar att resultatet 2020 påverkas av den pågående pandemin och bör tolkas med försiktighet. Svarsfrekvensen är 40 procent vilket är tio procent lägre än 2019. Det finns också osäkerhet om anhörigas medverkan under pandemin. Hur svarsfrekvensen sett ut i Uppsala har inte analyserats.

De privata boendena i Uppsala får 2020 generellt ett bättre resultat än egenregin. För en mer fullständig och säkrare bild behövs en jämförelse över år. Resultatet ska därför tolkas med försiktighet men kan användas som grund för fortsatt arbetet med ett tydligt system för jämförelse av kvalitet mellan boenden vilket utredningen föreslår.

²⁴ Vilja välja vård och omsorg – En hållbar kompetensförsörjning inom vård och omsorg om äldre SOU 2021:52 s92ff

²⁵ 5 kap. 2 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete SOSFS 2011:9

²⁶ [Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? - Socialstyrelsen](#)

Socialstyrelsens enhetsundersökning 2019

Socialstyrelsens enhetsundersökning²⁷ genomförs årligen men på grund av pandemin genomfördes ingen undersökning 2020 och 2021. Jämförelsen utgår från den del av undersökningen som består av en enkät som besvarats av vårdgivare. Resultatet bygger på en självskattning av 33 frågor inom 13 områden.

De privata boendena i Uppsala hade 2019 ett bättre resultat än egenregin. Frågorna som ställs kan med fördel användas som grund för fortsatt arbetet med ett tydligt system för jämförelse av kvalitet mellan boenden vilket utredningen föreslår.

2.2.3 Mångfald och Valfrihet som jämförelse

I uppdraget uttrycks tydligt att utredningen ska ha som utgångspunkt att värna individens rätt att välja boende och en mångfald bland särskilda boenden. Möjligheten av välja boende går utöver socialtjänstlagens krav på att ett beslut om bistånd ska inrymmas inom vad som avses vara skälig levnadsnivå.

I Uppsala finns sedan 2012 beslut om en rätt för den enskilde att välja sitt boende inom kommunen. Platsbrist och särskilda behov kan begränsa urvalet. Genom införandet av LOV är valfriheten för den enskilde garanterad genom lag.

För att valfriheten inte ska begränsas till vem som är vårdgivare eller var i kommunen man önskar bo behövs fler aspekter, en mångfald.

En självklar utgångspunkt är vilka tankar människor idag har om sitt boende i det fall behov av särskilt boende uppstår. Också gruppen anhörigas behov och önskemål är viktiga att ta hänsyn till. I undersökningar som utredningen funnit om boendepreferenser ligger fokus på ordinärt boende, till exempel seniorbostäder med eller utan gemensamhetslokal, snarare än särskilt boende.

Styrgruppen har i arbetet diskuterat olika aspekter där det bör finnas variation för att den enskilde ska få möjlighet att göra val. Det kan handla om

- Vårdgivare
- Offentlig, företag eller idéburen vårdgivare
- Geografisk spridning
- Profiler, till exempel inriktning på kultur, trädgård,
- Andra demografiska aspekter som till exempel religion och etnicitet

I Uppsala kommun finns för närvarande åtta olika vårdgivare. De flesta boenden beskriver någon form av inriktning eller inriktningar för att möta olika intressen²⁸. Fördelningen mellan offentligt drivet och enskilt drivet är relativt jämn och det finns tre idéburna boenden som drivs av stiftelser.

Det finns geografisk spridning av boenden. Det finns på landsbygden boenden i större orter och vid flera servicepunkter. I staden har alla stadsdelar åtminstone ett boende. Den absoluta tyngdpunkten av boenden ligger i norra delen av den mer centrala tätorten medan det centralt i tätorten finns ett underskott av boenden. I de västra stadsdelarna finns färre boenden och möjligheter till val baserat på närhet till tidigare boende skulle därmed kunna begränsas. Det finns emellertid inga tecken på att de

²⁷ [Öppna jämförelser av hemtjänst och särskilt boende - Socialstyrelsen](#)

²⁸ [Hitta vård- och omsorgsboende - Uppsala kommun](#)

boenden som finns i de västra stadsdelarna skulle ha högre beläggningsgrad och vara svårare att få plats på än andra boenden.

Inslag av demografiska aspekter som språk och religion finns men är begränsat. Ett boende i kommunen profilerar sig med avdelningar med finsk kultur och språk. Två boenden drivna av stiftelser profilerar sig med en värdegrund baserad på kristna värderingar.

I dialoger med utförarna har frågor om efterfrågan diskuterats. Att vara attraktiv som vårdgivare blir särskilt viktigt när tillgången på lediga platser överstiger efterfrågan. Några aspekter som varit framträdande i samtalen om vad som gör deras boende attraktivt:

- Boendets begränsade storlek.
- Vårdgivarens värdegrunder.
- Särskilda kvalitetsaspekter
- Tydlig vårdideologi.
- Tillgänglighet för anhöriga
- Möjligheten till kontinuitet i vård- och boendekedja
- Möjligheten att vara autonom, det vill säga att i så hög grad som möjligt påverka sin vardagssituation, till exempel genom digitalisering.
- Maten.

Några aspekter som kommit fram kräver om de ska tillgodoses flera vårdgivare; Val av vårdgivare; Offentlig, företag eller idéburen vårdgivare; Vårdgivarens värdegrunder. I övrigt går det inte att se att uppenbara för- och nackdelar med olika driftsformer. Däremot kan kommunens möjlighet att påverka mångfalden se olika ut. Det utvecklas i kommande kapitel om utredningsalternativ.

En aspekt som var förväntad men som inte förts fram under utredningen är boendekostnader. Högre hyra kan ge mindre kvar att leva på. Frågan om hyreskostnader är i studier om framtida boendepreferenser hos äldre en viktig fråga när det gäller ordinärt boende. Den inte lika tydliga aspekten när det gäller valet av särskilda boenden.

2.2.4 Planering som jämförelse

Förutsättningar för en god planering har i den här utredningen lagt fokus på planering i syfte att över tid balansera tillgänglig kapacitet med behov.

Vad som är önskvärd balans beror av vilka prioriteringar som görs. Situationer med balans, överkapacitet eller underkapacitet har såväl nackdelar som fördelar. För- och nackdelar kan också variera mellan egenregi och privata utförare.

Nackdelarna med olika kapaciteter kan vara bland annat följande. När tillgång och efterfrågan är i balans minskar möjligheterna att enskilda får sitt förstahandsval tillgodosedda. Om tillgängliga platser understiger behovet, underkapacitet, kan enskilda behöva vänta längre på att få sitt boende tillgodosett. När tillgängliga platser överstiger behovet, överkapacitet, påverkas ekonomin på olika sätt. Framför allt mindre vårdgivare kan snabbt påverkas av minskade intäkter till följd av tomma platser.

Fördelarna med olika kapaciteter kan vara de här. Vid underkapacitet minskar risken för tomma platser vilket stabiliserar ekonomin hos privata vårdgivare. Vid

överkapacitet ökar möjligheten för enskilda att få sina val tillgodosedda. Vid balans blir planering mer förutsägbar och behovet av korrigeringar minskar.

Planering som jämförelse mellan olika typer av driftsformer blir förhållandevis uppenbar ur kommunens perspektiv. Med all drift i egenregi eller upphandlad enligt LOU som driftsavtal har kommunen såväl ansvaret som rådigheten att planera för att uppnå balans. Med LOV gäller andra förutsättningar och andra drivkrafter än balans styr etableringar. I en kommun med LOV kan etableringar och avveckling av verksamhet ske när som helst. Det gör tillgången på platser osäker och försvårar kommunens planering som i slutändan syftar till att kunna ta sitt ansvar som ytterst ansvarig.

Att utgå från en planering som enbart syftar till att få balans är sannolikt ett alltför snävt synsätt. Andra aspekter som ekonomi, kvalitet och mångfald behöver vägas in i planeringen. I nästa kapitel om utredningsalternativ utvecklas de olika aspekterna samlat.

2.3 Utredningsalternativ

Styrgruppen för utredningen har valt fem alternativa system med olika kombinationer av driftsformer. Alternativen är

1. Egenregi, LOU och LOV – gäller idag.
2. Egenregi och LOV – ett alternativ med tydlig betoning på samma förutsättningar (kravnivå) för egenregin och för externa utförare.
3. LOV – ett alternativ helt utifrån LOV med endast små undantag för egenregi och LOU om det finns nödvändiga behov som inte täcks av externa utförare.
4. Egenregi – all verksamhet i egenregi helt utan externa utförare.
5. Successiv övergång till egenregi och LOU - all verksamhet i egenregi eller med särskilt upphandlade utförare.

Alternativen ska belysas och jämföras utifrån kriterierna nedan. Kriterierna finns utvecklade i tidigare kapitel.

- Rådighet - Möjlighet för kommunen att påverka och styra etableringar.
- Ekonomi - Kommunens kostnader samt ekonomiska risker.
- Kvalitet - Bedömning av möjligheten för kommunen att tillgodose önskvärd kvalitet.
- Valfrihet och Mångfald - Hur mångfald tillgodoses vilket avgör enskildas valmöjligheter (utförare, olika typer av boenden, profiler, inriktningar).
- Geografi - Möjligheten att få en önskvärd spridning av boenden i kommunen med särskilt fokus på landsbygd och demografi (ålder, kön, yrke, inkomst, religion, etnicitet, intressen, utbildning, civilstånd m.m.).
- Planering - Kommunens och andra utförares möjligheter att planera för önskvärd kapacitet utifrån prognoser.

Analysen görs utifrån hur kombinationen av olika driftsformer i respektive alternativ kan antas påverka kriterierna.

I redogörelsen används begreppen balans och under- eller överkapacitet. Balans innebär att behovet av platser motsvarar tillgång. Vid underkapacitet finns för få platser tillgängliga och vid överkapacitet finns tomma platser.

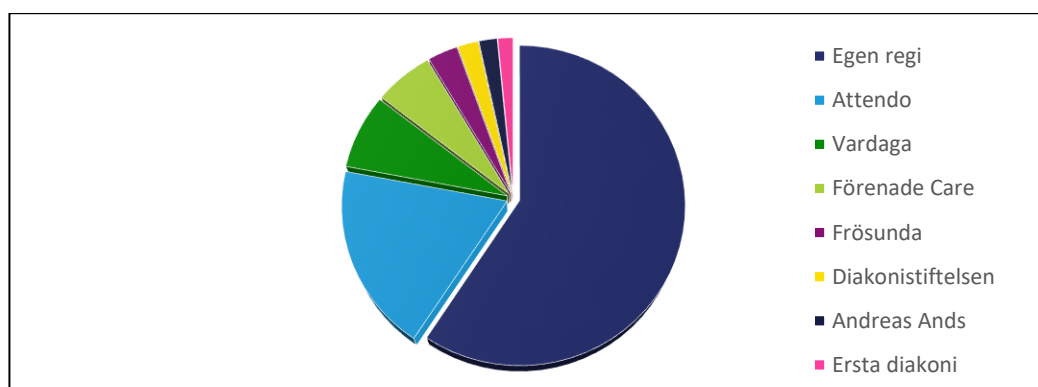
I redogörelsen nedan utvecklas det alternativ som gäller idag mest utförligt. I övriga alternativ läggs tyngdpunkt på att belysa skillnader mot dagens system och vad som är utmärkande för alternativet. Någon värdering av alternativen görs inte.

2.3.1 Egenregi, LOU och LOV

Alternativet utgår från det system som idag gäller för drift av särskilda boenden för äldre i Uppsala kommun. Ersättningen för enskilt drivna boende ges för belagda platser. Idag omfattas dock inte korttidsplatser och så kallade specialplatser av LOV²⁹.

I oktoberber 2021 ser fördelning av totala antalet platser ut som i tabell 7. Tillgängliga platser i egenregi utgör 57 procent av totalt tillgängliga. Belagda platser egenregi utgör 58 procent av totalt belagda.

Utförare	Egen regi	Attendo*	Vardaga	Förenade Care**	Frösunda	Diakoni-stiftelsen	Andreas And	Ersta diakoni	Totalt
Antal enheter	24	5 (6)	2	2	1	1	1	1	37 (38)
Belagda platser	961	314	123	101	47	30	28	57	1661
Tillgängliga platser	1046	339	144	114	70	33	29	60	1835
Beläggningsgrad	91,9%	92,6%	85,4%	88,6%	67,1%	90,9%	96,6%	95,0%	90,5%

Tabell 7 och diagram 6: Särskilda boenden och platser fördelat mellan olika utförare sep 2021. * Attendo har ett boende klart som öppnar 1 jan 2022. ** Förenade Care driver det enda boendet upphandlat enligt LOU.

²⁹ Med specialplatser avses platser för brukare med särskilt vårdkrävande behov. Med korttidsplatser avses platser som fungerar som tillfällig övergång mellan ordinarie boende och särskilt boende under en period då särskilda vårdinsatser eller utredning behövs. Det pågår en särskild utredning om korttidsplatser som inom kort ska redovisas.

Rådighet

Kommunens möjligheter att påverka och styra etableringar för en önskvärd balans är i det här systemet begränsad. LOV innebär att en utförare själv avgör om och när etablering ska ske. När avtal har tecknats mellan kommunen och utföraren gäller en ömsesidig uppsägningstid på 12 månader³⁰. Samtidigt finns hyreskontrakt med fastighetsägaren, ofta på mycket långt tid. Kontrakt som sträcker sig över 15 år är vanligt och 30 år förekommer.

Dagsläget i kommunen är beskrivande för svagheten i systemet när det gäller att nå balans. Drygt tio procent av platserna i kommunen är inte belagda. Samtidigt finns nyetablerade enheter inom LOV som inte har öppnat och flera utförare planerar utökningar inom en femårsperiod. Utifrån dagens prognos kvarstår överkapacitet fram till åtminstone 2028. En fördel med systemet, om det är attraktivt att etablera boenden i kommunen, är att risken för underkapacitet minskar.

Samtidigt finns alltid en osäkerhet i vilka boenden inom LOV som kommer att fortsätta finnas kvar eller om det kommer nya etableringar som ytterligare ökar kapaciteten. Det gör det svårt för kommunen att avgöra behovet av nya boenden i egenregi för att upprätthålla balansen.

För att uppnå önskvärd balans mellan kapacitet och efterfrågan med det här alternativet är kommunen begränsad till att öka eller minska antalet platser i egenregi eller i boenden upphandlade enligt LOU. Befintliga hyresavtal som ofta sträcker sig under lång tid skapar en tröghet när det gäller avveckling medan processen för att etablera helt nya boenden är lång.

Ekonomi

Kommunen ersätter belagda platser hos privata utförare. Ersättningen motsvarar de kostnader kommunen själv har för en belagd plats. Kostnaderna för belagda platser skiljer sig därför inte mot andra utredningsalternativ.

Det finns ekonomiska risker i systemet. Vid en överkapacitet uppstår tomma platser någonstans. Fasta kostnader, overheadkostnader och personalkostnader kan då vara svåra att anpassa tillräckligt snabbt.

Vad kommunens ökade kostnad för tomma platser blir påverkas av många faktorer och är därför svår att beräkna exakt. Det uppstår alternativkostnader som en följd av att egenregin står med tomma platser som ändå har kostnader. Samtidigt blir eventuellt platser belagda i privat regi i stället för i egenregi och ska då ersättas. Vid överkapacitet kan alltså dubbla platskostnader uppkomma för kommunen men det beror på var den enskilde väljer sitt boende. Som ett exempel innebär 100 tomma platser i egenregi under ett år en ökad kostnad för kommunen på cirka 50 mkr. Om kommunen däremot har hög beläggning och överkapaciteten huvudsakligen finns hos privata utförare uppstår inga alternativkostnader för kommunen.

Vid överkapacitet och kommunen samtidigt har hög beläggning är systemet fördelaktigt för kommunen. Har å andra sidan kommunen låg beläggning och inte snabbt kan minska sin kapacitet, till exempel genom uppehåll i avdelningar eller enheter, får kommunen högre kostnader eftersom de platser som står tomma i kommunen samtidigt måste ersättas till privata utförare där platser är belagda.

³⁰ Kommunen kan dock inte så länge man tillämpar LOV utan vidare säga upp ett avtal med ett särskilt boende.

Överkapaciteten drabbar även de privata utförarna. Det finns därför en uttalad förväntan hos några utförare att kommunerna ser över antalet platser i sina boenden. I synnerhet eftersom kommunens boenden i högre grad är inrymda i äldre fastigheter som inom några år kan behöva renoveras. Vissa kommuner har tagit fram policys eller inriktningar över hur platser bör fördelas mellan egenregi och privata utförare. I kommuner som infört LOV innebär detta dock ingen direkt styrning för etableringen.

En osäker faktor i systemet är ersättningsnivåernas utveckling över tid. Om kommunen inte själv kan tillgodose behovet av platser uppstår ett beroende som skulle kunna öka förväntningar på höjda ersättningsnivåer.

Kvalitet

Gällande nivån på grundläggande kvalitetsaspekter finns inget som talar för att systemet i sig ger några stora skillnader jämfört med andra system. Grundläggande kvalitetsaspekter följs årligen upp i Socialstyrelsens årliga undersökningar. En viktig faktor för kvalitetsnivån är kommunens uppföljning av samtliga boenden inom systemet. Sammanställning av resultatet från de uppföljningarna har inte varit möjligt inom ramen för den här utredningen.

Systemet innebär flera olika utförare med olika kvalitetssystem vilket sannolikt ger en större spridning mellan olika indikatorer för kvalitet. Kvalitetsaspekter kan helt enkelt ha olika fokus beroende på utförarens prioriteringar och profil.

Valfrihet och Mångfald

Mångfalden av boenden inom systemet är generellt hög. Vid balans eller underkapacitet minskar möjligheten för den enskilde att få sitt önskade val tillgodosett, det kan saknas lediga platser vid önskat boende. Även vid överkapacitet finns skillnader i efterfrågan mellan boenden vilket kan begränsa möjligheten för den enskilde att få sitt förstahandsval tillgodosett.

Systemet ger goda möjligheter för såväl egenregin som andra utförare att anpassa sina boenden till vad som är efterfrågat. Det ger också möjligheter för fler utförare att anpassa boenden till specificerade målgrupper utifrån utförarens eventuella affärsidé eller värderingar. Vid hög efterfrågan som ger en kontinuerligt hög beläggning finns då förutsättningar att även driva mindre boenden framgångsrikt.

Idéburen verksamhet, affärsmässigt driven verksamhet eller offentligt driven verksamhet kan vara en grund för att attrahera olika målgrupper. Det valet kan vara svårare att tillgodose i andra kombinationer av driftsformer.

Geografi och demografi

Kommunen har möjligheter att tillgodose en geografisk och demografisk spridning genom upphandling enligt LOU eller drift i egen regi. Idag finns en ganska god spridning av boenden på landsbygden. Spridningen av boenden i tätorten är däremot begränsad. En stor del av boendena är förlagda centralt. De boendena är också efterfrågade och har ofta hög beläggning. Tillgänglighet med goda kommunikationer är ett skäl till hög efterfrågan som förts fram av utförare inom LOV.

På landsbygden är driften erfarenhetsmässigt dyrare än inne i tätort. Flera äldre fastigheter med sämre anpassning till dagens krav ökar kostnaderna. Med dagens ersättningsmodell är intresset hos privata utförare etablera eller driva boenden på landsbygden svagt.

Demografiskt finns idag få exempel på boenden. Ett boende har avdelningar med finska som språk och med finsk kultur. De flesta boenden har tillgång till finskspråkig personal. I övrigt finns inga boenden med tydliga demografiska inslag. Kommunen har dock möjlighet att profilera boenden i egenregi eller genom upphandling om man så skulle önska.

Planering

Planeringsförutsättningarna är nära förknippad med rådigheten. I ett system med LOV är planeringen på längre sikt svår och osäker. Som tidigare sagts kan kommunen inte styra kapacitet inom LOV. Viss påverkan genom dialog, tydlighet om kapacitet och förändring av styrmedel som villkor och ersättning är möjlig att utveckla vidare men ger ingen direkt rådighet.

Planeringen baseras på kommunens platser i egenregi och upphandlade platser samt kommunicerade planer bland utförare inom LOV. Oförutsedda etableringar, utökningar eller nedläggningar kan på kort sikt påverka planeringen i mycket hög grad. Planeringen kan då påverkas både vad gäller total kapacitet i kommunen eller lokalt genom att boenden tillkommer eller försvinner inom ett visst område.

2.3.2 Egenregi och LOV med samma villkor

Alternativet utgår från ett renodlat valfrihetssystem med betoning på samma villkor och förutsättningar oavsett utförare.

Den stora skillnaden jämfört med idag är att egenregin får en mer renodlad utförarroll. Fram till och med 2016 gällde de förutsättningarna men andelen tillgängliga platser inom LOV var då betydligt färre än i dag, 18 procent mot dagens cirka 43 procent.

Rådighet

Kommunens möjligheter att påverka och styra etableringar för en önskvärd balans är i det här systemet begränsad av samma skäl som i dagens system. Möjligen kan rådigheten vara något sämre eftersom det krävs särskilda lösningar för att tillgodose etableringar med högre driftskostnader, till exempel på landsbygd, eller för att tillgodose angelägna behov inom valfrihet.

Utrymmet för att ha tomma platser beredskap för snabba svängningar av behov är lägre i det här systemet.

Ekonomi

I det här systemet minskar möjligheten att i egenregi genomföra kostnadsdrivande reformer som inte är möjliga att kravställa vid upphandling enligt LOV. Heltid som norm är en sådan reform. Införande innebär högre kostnader och idag bedöms det inte möjligt att kravställa vid upphandling. Frågan har dock inte prövats rättsligt fullt ut.

Med utgångspunkt från vad som är känt idag och dagens ersättningssystem innebär det här systemet lägre kostnader för kommunen för drift av boenden. Ersättning endast för belagd plats är ett starkt incitament för att snabbt anpassa kapaciteten efter gällande behov. Det ökar sårbarheten och kan innebära ansträngning vid snabba skiftningar. Ett exempel är den minskade efterfrågan under covid-pandemin som under senare tid har ändrats till en snabb ökning av efterfrågan.

Sammantaget är driftskostnaderna med det här systemet troligen lägre än andra system. Risken för en utveckling med höjda ersättningsnivåer bedöms lägre än till exempel dagen system förutsatt att egenregin är konkurrenskraftig.

På sikt är utvecklingen mer osäker. De fastigheter som kommunen idag förfogar över är äldre och inte alltid helt anpassade till dagens krav. Det kan i vissa fall kräva mer personal per belagd plats. Behov av omfattande renoveringar eller nybyggnation kan öka kommunens fastighetskostnader och driva upp ersättningsnivåerna.

Kvalitet

Gällande nivån på grundläggande kvalitetsaspekter bedöms systemet likvärdigt med idag.

Ett exempel på kvalitetsaspekt som diskuterats under utredningen är heltid som norm. Idag bedöms det inte möjligt att kräva det vid upphandling. Som redovisats ovan utgör reformen en inte helt obetydlig del av kommunens kostnader per plats och kan vara svår att behålla i det här systemet.

Valfrihet och Mångfald

I övervägande grad bedöms valfrihet och mångfald vara jämförbar med idag. En skillnad kan bli att vikten av hög beläggningsgrad innebär att det finns färre lediga platser. Enskildas önskemål om ett visst boende kan därför bli svårare att tillgodose inom rimlig tid.

Geografi och demografi

Det mest påtagliga när det gäller geografisk spridning är att fortsatt etablering på landsbygd kräver en annan ersättning än idag. Av olika skäl är driftskostnaderna högre och risken för tomma platser större jämfört med etablering i tätort. I dag finns inga privata utförare på landsbygden.

Uppsala har, jämfört med andra kommuner som infört LOV för boenden, en stor landsbygd och därför en speciell situation. Av de kommuner utredningen studerat har vi inte funnit någon som infört differentierad ersättning för landsbygd.

Planering

Som i alla utredningsalternativ med LOV finns stora utmaningar när det gäller planeringen. I det här systemet minskar kommunens egna möjligheter att kompensera för särskilda behov eller önskemål, till exempel etablering på landsbygd. Det kan försvåra planeringen och kräver tydliga mål och inriktning för egenregins roll i systemet.

2.3.3 LOV

Alternativet utgår från att egenregi och upphandling enligt LOU successivt avvecklas till ett renodlat valfrihetssystem med enbart privata utförare. Mindre undantag kan uppstå då kommunen kan behöva täcka nödvändiga behov som inte täcks av utförare inom LOV.

Rådighet

Kommunens möjligheter att påverka och styra etableringar för en önskvärd balans är i det här systemet mycket begränsad.

Snabbt uppkomna behov, till exempel kraftigt underskott av platser eller brist på platser med särskild inriktning som demens, blir svårt för kommunen att möta och kräver särskild beredskap.

Ekonomi

Vid balans eller överkapacitet och med ersättningsnivåer jämförbara med i dag innebär alternativet lägre kostnader för kommunen.

Vid underkapacitet som är mer varaktigt behöver kommunen tillgodose platser vilket kan öka kostnaderna. Alternativ är att öka ersättningsnivåerna för att göra det mer attraktivt för företag att etablera sig, att återinföra egenregi eller att upphandla platser i en annan kommun.

Eftersom kommunen inte själv ska tillgodose behovet av platser uppstår ett beroende som kan öka förväntningar på höjda ersättningsnivåer. En osäker faktor även i det här systemet är ersättningsnivåernas utveckling över tid.

Kvalitet

Gällande nivån på grundläggande kvalitetsaspekter bedöms systemet likvärdigt med idag. Kommunens möjlighet att styra olika kvalitetsaspekter är begränsad till vad som går att kravställa i förfrågningsunderlag.

Valfrihet och Mångfald

Hur mångfald och möjligheter till val kommer att tillgodoses går inte att bedöma. Kommunens möjligheter att styra är begränsad till vad som är möjligt att kravställa. Viss påverkan genom dialog och att särskilda belyses är troligen möjligt men utfallet är som sagt utanför kommunens rådighet.

En risk med bara en driftsform är att den domineras av ett fåtal starka aktörer, mest tydligt är ett system där allt sker i kommunens egenregi. Få utförare kan minska mångfalden, inte minst vad gäller variation mellan boenden grundade på huvudägarens värderingar, mål och visioner.

Geografi och demografi

Det mest påtagliga när det gäller geografisk spridning är att fortsatt etablering på landsbygd kräver en annan ersättning än idag.

Planering

Som i alla utredningsalternativ med LOV finns stora utmaningar och i det här systemet. Kommunen behöver ha planering för behovet men har inga verktyg för att styra kapaciteten. Planeringen av kapaciteten grundas på vad privata utförare väljer att kommunicera och blir osäker. Kommunen behöver ha god beredskap för att hantera ökade behov inom ramen för sitt huvudmannaskap

2.3.4 Egenregi

Alternativet utgår från en successiv avveckling av LOV och att alla boenden drivs i egenregi utan upphandling.

Rådighet

Kommunen har full rådighet över etablering och avveckling av boenden. Begränsningar som påverkar rådigheten finns enbart vad gäller exakt placering och vid avveckling inlåsning i fastigheter genom hyresavtal.

Alternativet kräver hög grad av planering. Snabbt uppkomna behov, till exempel kraftigt underskott av platser, kräver särskild beredskap.

Ekonomi

I det här alternativet är utgångspunkten att kommunens kostnader baseras på antalet tillgängliga platser, inte belagda platser som i andra alternativ. Vid överkapacitet uppstår inga extrakostnader i form av ersättning till andra vårdgivare. Det finns utrymme för egenregin att minska kostnaderna, till exempel genom att minska kapaciteten vid enskilda boenden vid lägre efterfrågan.

En större risk, baserad på situationen i kommuner som inte infört LOV, är underkapacitet som antingen måste hanteras genom nyetablering eller om möjligt genom köp av platser i andra kommuner.

En tydlig nackdel med ett system med bara en utförare är att risker med obalans i kapacitet inte delas mellan flera utförare. För att hantera den risken behöver kommunen sannolikt planera för en överkapacitet vilket också innebär att kostnaderna ökar.

En uppenbar osäkerhet med införandet av systemet är att kommunen idag inte har rådighet över fastigheter för att fylla behovet av platser. Det krävs antingen att kommunen får överta befintliga hyreskontrakt eller att kommunen etablerar nya boenden. De boenden som kommunen idag har rådighet över är dessutom inrymda i äldre fastigheter som så småningom behöver renoveras eller ersättas.

Sammantaget bedöms kostnaderna för kommunen med det här alternativet bli högre än idag. En fördel med systemet är att risken för andra oförutsedda kostnadsökningar minskar, till exempel behov av förändrade ersättningsnivåer.

Kvalitet

En konsekvens av att det bara finns en huvudman är att nivån på kvaliteten mellan boenden bör bli jämnare, givet att man bara arbetar utifrån ett och samma kvalitetssystem. Om kvaliteten blir bättre eller sämre beror av förutsättningar för och genomförandet av kvalitetsarbetet.

En central del i kvalitetsarbete är uppföljning och jämförelse för att få kontinuerlig utveckling. Med bara en utförare kan incitamenten för mer övergripande jämförelser i kommunen minska. Det kan i sin tur verka hämmande på utvecklingsarbete och innovation.

Huvudmannen får med det här systemet ett mycket stort ansvar för att driva kvalitetsarbetet framåt.

Valfrihet och Mångfald

Att det bara finns en utförare kan minska mångfalden, inte minst vad gäller variation mellan boenden grundade på huvudägarens värderingar, mål och visioner. I likhet med kvalitetsarbetet innebär bristen på konkurrens och jämförelse med andra att behovet av speciella alternativ och innovationsarbete kan minska.

Huvudmannen får med det här systemet ett mycket stort ansvar för att utveckla mångfald och variation.

Geografi och demografi

Den höga graden av rådighet gör att det i princip inte finns några begränsningar utöver ekonomi till att få en önskvärd spridning av boenden i kommunen och att anpassa boenden till behov eller önskemål grundande på demografi.

Planering

I likhet med alla övriga alternativ förutsätter planeringen ett bra underlag. Den stora fördelen med alternativet att det inte finns någon risk för oväntade etableringar eller etableringar.

2.3.5 Successiv övergång till egenregi och LOU

Alternativet utgår från en successiv avveckling av LOV och att alla boenden drivs i egenregi med eller utan upphandling. Upphandling enligt LOU kan ske i två former som utvecklats i tidigare kapitel.

Om enbart formen med så kallad driftentreprenad skulle användas finns stora likheter med föregående alternativ, egenregi, men vissa skillnader finns. Nedan kallas den formen LOU-drift. I redogörelsen nedan utgår analysen från att kommunen har rådighet över fastigheten där boendet drivs, som ägare eller som hyrestagare.

Om även upphandling med ramavtal skulle användas blir alternativet mer likt alternativet egenregi och LOV. Nedan kallas den formen LOU-ram. Nedan utgår den analysen från att utföraren med sådant själv har rådighet över fastigheten, som ägare eller som hyrestagare.

Rådighet

Med enbart LOU-drift har kommunen rådighet över etablering och avveckling av boenden. Begränsningar som påverkar rådigheten finns enbart vad gäller exakt placering och vid avveckling inlåsning i fastigheter genom hyresavtal och upphandlade avtal med utförare. Skulle anbud utebli har kommunen möjlighet att driva boendet i egenregi.

Om även formen LOU-ram används beror rådigheten av hur upphandlingen begränsas och vilken omfattning upphandlingen har. Det är åtminstone i teorin möjligt att upphandla samtliga platser som idag ingår i LOV. Skulle anbud utebli, helt eller delvis, har kommunen möjlighet att driva boendet i egenregi om hyresavtal överläts. Om det inte överläts behöver kommunen, om det finns behov av mer kapacitet, etablera boenden i andra fastigheter.

Sammantaget beror rådigheten av vilken form som används. Med enbart LOU-drift är rådigheten jämförbar med alternativet Egenregi men med de osäkerheter som korta

avtalsperioder kan innebära. Med formen LOU-ram beror rådigheten av hur upphandlingen sker och hur framgångsrik upphandlingen är.

Ekonomi

Med framgångsrika upphandlingar, oavsett form, och med ersättningsnivåer jämförbara med de som gäller idag är också kostnaderna jämförbara med dagens system.

Kortare avtalsperioder än LOV innebär svårigheter och ökade risker hos utförarna. Samtidigt är kommunen mer eller mindre beroende av att få tillräckligt med anbud enligt LOU-ram för att täcka behovet. Situationen innebär en risk för förväntningar på högre ersättningsnivåer från anbudsgivarna. Den situationen kan öka kostnaderna jämfört med idag.

Utan tillräckligt med anbud, och om svårigheter att överta hyresavtal infaller, hamnar kommunen i en svår situation. Beroende på omfattningen av platsbortfall finns risk för underkapacitet. Den situationen kan under en övergångsperiod behöva mötas genom köp av platser i annan kommun som även det riskerar att öka kostnaderna. På längre sikt kan den mötas genom ökad etablering i egenregi.

Korta avtalsperioder och olika typer av upphandlingar kan förväntas öka kommunens administrativa kostnader jämfört med andra alternativ.

Sammantaget är utvecklingen av kostnader för kommunen med det här alternativet mycket osäker och beror i hög grad av utfallet av upphandlingarna.

Kvalitet

Systemet är vad gäller kvalitet jämförbart med dagens system. Möjligen finns större möjligheter med LOU än med LOV att ställa mer specificerade krav i särskilt riktade upphandlingar.

Valfrihet och Mångfald

Mångfalden och valfriheten påverkas av hur styrande upphandlingarna är och vilka krav som ställs. Det finns förutsättningar för hög grad av mångfald.

En risk om upphandlingarna genomförs med alltför mycket fokus på pris är att mindre aktörer har svårt att konkurrera vilket minskar antalet typer av utförare. Även utförare med starkt fokus och drivkraft på varumärke eller identitet, snarare än affärsmässighet, kan ha svårt att konkurrera prismässigt. Exempel på sådana verksamheter kan vara mindre idéburna verksamheter.

Geografi och demografi

Det finns i systemet goda förutsättningar att påverka spridning geografiskt och anpassningar utifrån demografiska behov och önskemål. Utfallet beror emellertid av intresse att lämna anbud. I dagsläget har det inte funnits något intresse hos privata att lämna anbud på landsbygden. Några skäl som framförts är fastigheternas skick, ersättningsnivåerna samt risken för lägre beläggningsgrad. Ett alternativ är då att driva boenden i egenregi.

Planering

Förutsättningarna för planering vad gäller behovet av etablering är goda i ett grundscenari, det vill säga att alla upphandlingar fullföljs som planerat. Fler och

större avtal med kortare avtalstid jämfört med idag, osäkerhet vad gäller utfall av upphandlingar och osäkerhet om tillgång till fastigheter för boende innebär dock att flexibilitet och alternativa strategier behöver finnas.

2.4 Mellanboende

I uppdraget ingår att studera hur en mellanboendeform, till exempel trygghetsboende, kan möta individernas efterfrågan, komplettera omsorgserbjödandet till de äldre invånarna och hur sådana boendeformer påverkar efterfrågan på särskilt boende.

Mellanboende används ibland som en samlingsbenämning för olika boendeformer för äldre. Boverket definierade 2015 mellanboende som ”bostäder på den ordinarie bostadsmarknaden som överbryggar glappet mellan vanligt boende och särskilda boenden med heldygnsomsorg”³¹. I Uppsala används begreppet seniorboende med gemensamhetslokal.

De vanligaste formerna i dag är Seniorbostäder, Seniorbostäder med gemensamhetslokal och Trygghetsbostäder. Relativt nyligen, 2019, infördes också i Socialtjänstlagen möjligheten för kommuner att införa biståndsbedömt trygghetsboende. För att få tillgång till sådant boende krävs ett beslut från kommunen och boendet ska ha tillstånd från Inspektionen för vård- och omsorg (IVO). Uppsala kommun har inte infört biståndsbedömt trygghetsboende och hittills har bara 14 kommuner infört den boendeformen³².

Det finns inte anledning för den här utredningen att närmare utveckla de begrepp som förekommer. Mer intressant är att översiktligt försöka beskriva efterfrågan, dess roll i en tänkt boendekedja kopplat till andra insatser inom äldre omsorgen och om mellanboende har betydelse för det framtida behovet av särskilt boende.

2.4.1 Efterfrågan på mellanboende

Analysföretaget Evidens har på uppdrag Sveriges kommuner och Regioner med flera fått uppdraget att studera äldres situation på bostadsmarknaden³³. Av slutrapporten framgår att flertalet äldre är mycket nöjda med sin nuvarande bostad. Till det läggs att en flytt ofta innebär kostnader och förändringar i det vardagliga umgänget. Äldres rörlighet på bostadsmarknaden är, bland annat av de skälen, lägre än för andra grupper i samhället. I studien ingår en enkätundersökning med 5 000 hushåll med personer 65 år eller äldre. Av de som planerar att flytta, fem procent av hushållen, fördelar sig svaren på föredragen boendeform till 40 procent seniorbostäder och drygt 15 procent trygghetsboende.

I Uppsala kommun finns ingen motsvarande underökning genomförd. Under utredningen har en därför en enkätstudie initierats och genomförts. Svaren har inte hunnit bearbetats i tid för den här rapporten. Hur efterfrågan ser ut i Uppsala går därför inte att besvara nu.

När det gäller tillgången till olika typer av mellanbostäder är inte heller det möjligt att ge ett säkert svar. I det bestånd bostadsförmedlingen hanterar finns 360 seniorbostäder med gemensamhetslokal. Därutöver finns ytterligare ett större antal seniorbostäder, hyresbostäder som inte förmedlas via bostadsförmedlingen och bostadsrätter.

³¹ PM om seniorbostäder och trygghetsbostäder”, Boverket, 2015

³² [Behov av och tillgång till särskilda boendeformer för äldre \(socialstyrelsen.se\)](#) 2021, s 8

³³ Bostadsmarknaden för äldre – rörlighet, preferenser och betalningsvilja, Evidens, 2021 s.52

Boverkets årliga enkät om bostadsmarknaden ger i det här avseendet inga svar på beståndet men de samlar in uppgifter om planerade seniorbostäder.

I bostadsförmedlingens kö finns idag cirka 19 000 personer över 55 år. Några fastighetsägare som överlämnat sina köer till Bostadsförmedlingen hade tidigare särskilda köer för seniorboende. Något kösystem för seniorbostäder finns dock inte i dag. I stället ingår alla som anmält sig till förmedlingen i samma kö. För att kunna tacka ja till seniorbostad behöver man uppfylla ålderskriteriet. Den genomsnittliga kötiden för de som tackade ja till erbjudande om seniorlägenhet låg 2020 på mellan 5 och 10 år.

2.4.2 Boendekedjan

När det gäller frågan om hur mellanboenden kan komplettera omsorgserbudandet till de äldre invånarna har flera av utförarna i Uppsala kommun visat intresse för frågan under utredningen. Några har redan i någon form börjat arbeta aktivt med en sammanhållen boendekedja där särskilt boende utgör sista länken. Gemensamma projekt med kommunen har också efterfrågats.

Det framkommer i dialog med utförarna att det hos deras kunder finns såväl behov som intresse att tidigt kunna planera för ett eventuellt framtida behov av särskilt boende som ligger nära det ordinära boendet. En vinst ligger i kontinuitet med att det är samma utförare som under lång tid ger hemtjänst, förebyggande insatser, annan service och som vid behov kan erbjuda särskilt boende för en själv eller för en annan person i hushållet.

En rimlig slutsats är att mellanboende mycket väl kan komplettera andra omsorgserbudanden. Vinster för de boende är i första hand högre grad av trygghet, kontinuitet och möjlighet till sociala kontakter underlättas jämfört med ordinärt boende. För utföraren finns möjlighet att effektivisera genomförandet av till exempel hemtjänst, träffpunkter eller motsvarande och andra insatser.

2.4.3 Mellanboendets betydelse för behovet av särskilt boende

I den tidigare redovisade rapporten från Evidens konstaterades att hälsotillståndet påverkar efterfrågan på anpassade bostäder³⁴. Utredningen har dock inte kunnat finna några studier som undersökt om mellanboende i vissa fall helt, eller åtminstone tillfälligt, kan ersätta behovet av särskilt boende.

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag beskrivit behovet av och tillgången till särskilda boendeformer för äldre. I utredningen ställs frågan om trygghetsbostäder kan minska behovet av särskilt boende. Man konstaterar att det finns behov av en bred utvärdering, bland annat för att ta reda på om trygghetsbostäder har minskat behovet av särskilt boende:

”I utredningen Kvalitetsplan för äldreomsorgen (SOU 2017:21) beskrivs utvecklingen av vanliga trygghetsbostäder och utredarens bedömning är att den breda utvärderingen av trygghetsbostäder som boendeform som föreslogs i Bostäder att bo kvar i behöver genomföras. Detta med syfte att få kunskap om i vilken utsträckning trygghetsboenden har tillgodosett behov och mött förväntningar hos dem som flyttat in där och om de haft

³⁴ a.a. s. 53

den förebyggande och hälsofrämjande effekt som förutspåtts och därigenom minskat behovet av särskilt boende.”³⁵

Det verkar finnas en utbredd uppfattning att det av flera skäl behöver finnas fler alternativ till vanligt ordinärt boende och till särskilt boende. Inte minst har ofrivillig ensamhet och trygghet hos äldre fått allt större fokus. Det är behov som kan vara svåra att tillgodose i ordinärt boende och som inte ensamma är framträdande skäl för bistånd i form av särskilt boende. Ett rimligt antagande är därför att Ja! tillgång till olika typer av mellanboende har betydelse för efterfrågan av särskilt boende. Inom ramen för den här utredningen finns inte ett utrymme för studier och analys för att bekräfta eller avfärda antagandet.

³⁵ [Behov av och tillgång till särskilda boendeformer för äldre \(socialstyrelsen.se\)](https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/om-socialstyrelsen/2021/04/behov-av-och-tillgang-till-sarskilda-boendeformer-for-aldre), 2021

3 Slutsatser

3.1 Övergripande slutsatser för stärkt rådighet

Som svar på uppdraget har utredningen identifierat några övergripande förslag som bör komma till stånd oavsett framtida driftsformer.

- Ta fram tydliga politiska inriktningar för etablering, planering och drift av boenden på kort och lång sikt.
- Utveckla planeringen genom kontinuerligt arbete med en särskild årlig boendeplan för äldre med utblick på 2050.
- Utveckla ett långsiktigt, tydligt och transparent system för uppföljning och jämförelse av ekonomi och kvalitet mellan boenden.

Faktorerna utvecklas i kapitlen nedan.

3.1.1 Principer och inriktning för etablering, planering och drift av boenden

Införandet 2013 av LOV för särskilda boenden har inneburit en utmaning vad gäller planering och balansering av kapacitet. En växande äldre befolkning och samtidigt förändrade behov skapar ytterligare utmaningar för den långsiktiga planeringen. Kortsiktigt finns de kommande 10 åren risk att önskvärd balans inte uppnås.

Samtidigt står det klart att LOV har inneburit till exempel ökad mångfald och genom överskott på platser gett bättre förutsättningar för valmöjligheter. Det finns sannolikt potential att utveckla samarbetet med alla utförare för att minska nackdelarna.

Oavsett framtida driftsformer behöver tydligare ramar och signaler upprättas inom nuvarande system för hur kommunen ser på framtida behov av kapacitet och hur kommunen som huvudman för äldreomsorgen avser att möta de behoven.

Förvaltningen föreslås ges i uppdrag att ta fram förslag på inriktning och vid behov mål för planering och eventuellt drift av särskilda boenden i Uppsala kommun.

3.1.2 Plan för äldres boende med sikte på 2050

Det finns såväl skäl som potential att utveckla dagens planering av boende för äldre. Planeringen bör utgå från ett perspektiv som innefattar hela boendekedjan från ordinärt boende med eller utan biståndsbedömda insatser till ett eventuellt framtida behov av särskilt boende.

Förvaltningen föreslås ges i uppdrag att utveckla behoven och användningen av en utvecklad planering. Om behov föreligger ska förvaltningen ta fram ett förslag till modell och organisation för ett kontinuerligt arbete som ska utgöra underlag för Mål och budget.

3.1.3 System för uppföljning och jämförelse

En utmaning i arbetet med utredningen har varit att det saknats kriterier och sammanställda data för jämförelse av bland annat ekonomi och kvalitet mellan de boenden som finns i kommunen.

Förvaltningen föreslås ges i uppdrag att ta fram en modell eller system som möjliggör framtida jämförelser av samtliga boenden i kommunen. Modellen ska vara transparent och tillgänglig för alla, initialt ska fokus vara jämförelse av ekonomi och kvalitet

3.2 Förslag på hantering av tomma platser och ekonomiskt underskott

I utredningens uppdrag ingick att ge förslag på hur det ekonomiska underskottet som idag uppstår till följd av tomma platser på särskilda boenden ska hanteras.

Under pandemin var beläggingsgraden som lägst cirka 81 procent. I oktober 2021 hade beläggingsgraden ökat till 91 procent, i egenregi var beläggingsgraden då 92 procent. Problemet med överkapacitet har också fortsatt att minska bara under den korta tid utredningen har pågått. Nästan var tionde plats är samtidigt inte belagd vilket i snitt motsvarar en plats per avdelning.

Den snabba ökningen av beläggingsgraden i egenregi de senaste månaderna har bland annat inneburit att det sannolikt inte finns anledning att tala om ekonomiskt underskott för 2021 till följd av obelagda platser. Överkapaciteten innebär förvisso att det fortsatt uppkommer alternativkostnader i form av ersättning till privata utförare trots tomma platser i egenregi. Utvecklingen de senaste månaderna är att egenregin har en högre beläggingsgrad än den privata sektorn. Fortsätter den utvecklingen minskar också kostnaderna för kommunen.

Den ekonomiska risken med överkapacitet och tomma platser har alltså minskat sedan utredningen startade men den är inte hanterad. Det finns därför anledning att se över möjligheten att ytterligare minska risken.

Baserat på framskrivningar av befolkningsutvecklingen i kommunens lokalförsörjningsprogram och med beaktande av kända planer och egna förändringar för särskilda boenden kommer överskottet att bestå fram till åtminstone 2028. För en bättre balans skulle antalet platser de kommande fem åren behöva minska med omkring 150 platser för att därefter sakta öka.

En rimlig åtgärd, oavsett framtida system för drift, är att se över boenden i egenregi. Den nuvarande situationen med överkapacitet har skapat möjligheter att förnya kommunens boenden utan att menligt påverka kapaciteten.

En översyn bör innehålla en granskning utifrån äldrenämnden Funktionsprogram³⁶ och en granskning av fastighetens övriga status. Beroende på utfallet av granskningen bör man överväga uppehåll och renovering eller avveckling av boenden i områden där det finns alternativ och där boenden inom en 10-årsperiod ändå måste renoveras eller avvecklas.

Parallellt bör även nämndens lokaler för korttidsverksamhet och andra behov inom kommunen vägas in i analysen för att säkerställa ändamålsenliga lokaler för samtliga kommunens insatser enligt socialtjänstlagen. Det kan till exempel vara demensplatser för yngre personer där omsorgsnämnden är vårdgivare.

³⁶ Funktionsprogram för nytt vård- och omsorgsboende för äldre, ALN-2021-00041

Förvaltningen föreslås att genomföra en granskning enligt ovan av samtliga boenden i egenregi. Granskningen med förslag till åtgärder ska rapporteras under 2022. Granskningen ska samordnas med uppdraget *Plan för äldres boende med sikte på 2050* ovan.

3.3 Fortsatt utredning och arbete

Utöver förslagen på olika uppdrag ovan har det i arbetet med utredningen vuxit fram andra förslag på utveckling. I vissa fall har det inte funnits tid att genomföra eller belysa förslaget, i andra fall har förslaget inte haft avgörande betydelse för uppdraget. Utredningen har oavsett skäl till att frågan inte hanterats bedömt att det finns ett värde för förvaltningen eller nämnden att ta ställning till förslaget. Förslagen är

- Undersök möjligheten att etablera en plattform för närmare samverkan med alla utförare i kommunen. I samtal med utförare har alla efterlyst en närmare samverkan som kompletterar befintliga utförardialoger och branschråd. Gärna med inslag av gemensamma utvecklingsprojekt och utbyte av operativ verksamhet.
- Undersök hur upphandling av särskilt boende enligt LOV och LOU kan utvecklas och om det finns andra upphandlingsformer som borde prövas. Undersökning kan med fördel göras i samverkan med privata utförare.
- Sammanställ och analysera den genomförda enkäten om äldres boendepreferenser. Använd resultatet som underlag till uppdraget *Plan för äldres boende med sikte på 2050* ovan.
- Förstärk vikten av boendefrågor för äldre i tidigt skede av den fysiska planeringen.

Under utredningen har det också uppkommit behov av fakta och underlag som inte har kunnat tillgodoseas och frågor som inte har kunnat besvaras fullt ut. Frågor som har kunnat besvaras har antingen arbetats in i rapporten eller besvarats i andra forum, till exempel som informationsärende i äldrenämnden. Några frågor som eventuellt kvarstår att besvara fullt ut och därför överlämnas är

- Hur ser förutsättningarna för att avdelningar tillfälligt gör uppehåll med anledning av tomma platser? Hur påverkar besittningsrätt?
- Varför varierar momsersättning mellan kommuner? Är Uppsala kommuns ersättning korrekt?
- Speglar den hyra som tas ut av en utförare alltid den verkliga hyran till fastighetsägaren eller kan det förekomma att det görs ett påslag av utföraren? Om ja, är ett sådant förfarande i enlighet med bruksvärdesprincipen?
- Hur ser skillnader i kollektivavtal ut mellan enskilda och offentliga vårdgivare? Om det finns skillnader hur stora och viktiga är de vid en jämförelse motsvarande den analys som utredningen gjort för ekonomi, kvalitet, mångfald och planering.

4 Refererade källor

Beslut i Uppsala kommun

Översyn av boendeformer inom äldreomsorgen KSN 2021-08-25 § 214; ÄLN 2021-08-26 § 97

Äldrenämndens konkurrensplan 2012-2014, ÄLN 2012-02-22 § 20, ALN-2012-0034

Direktiv för utredning rörande möjligheten att tillämpa lagen om valfrietssystem vid upphandling av särskilda boenden, ÄLN 2012-04-26 § 66, ALN-2012-0057.30

Införande av LOV i vård- och omsorgsboende, KF 176 2015-12-15.

Bostadsförsörjningsplan 2016-2020; ÄLN 2016-02-28 § 28, ALN-2015-0277.63

Funktionsprogram för nytt vård- och omsorgsboende för äldre, ALN-2021-00041

Statliga utredningar och uppdrag

Vilja välja vård och omsorg – En hållbar kompetensförsörjning inom vård och omsorg om äldre, SOU 2021:52

Behov av och tillgång till särskilda boendeformer för äldre, svar på regeringsuppdrag. Socialstyrelsen 2021, artikelnummer 2021-1-7187

Propositioner

Lag om valfrietssystem prop. 2008/09:29

Rapporter

Boverket (2021). Bostadsmarknadsenkäten 2021.

<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/bostadsmarknaden/bostadsmarknadsenkaten/> Hämtad 2021-11-30.

Sveriges kommuner och Regioner (2021) Valfrietssystem i kommuner, beslutsläget 2020. *Sidan har nyligen uppdaterats med beslutsläge 2021*

<https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/driftformervalfriet/valfrietssystemochersattningsmodeller/socialomsorg/valfrietssystemikommunerbeslutslaget2021.58928.html>

Socialstyrelsen (2020) Vad tycker de äldre om äldreomsorgen?

<https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/oppna-jamforelser/socialtjanst/aldreomsorg/vad-tycker-de-aldre-om-aldreomsorgen/>

Socialstyrelsen (2019) Öppna jämförelser av hemtjänst och särskilt boende

<https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/oppna-jamforelser/socialtjanst/aldreomsorg/hemtjanst-och-sarskilt-boende/>

Boverket (2015) PM om seniorbostäder och trygghetsbostäder

<https://www.boverket.se/contentassets/e3fa86afc40c4768b00f652426913d2c/pm-om-seniorbostader-och-trygghetsbostader.pdf>

Evidens (2021) Bostadsmarknaden för äldre – rörlighet, preferenser och betalningsvilja.

<https://www.evidensgruppen.se/sites/default/files/Slutrapport%20Bostadsmarknaden%20f%C3%B6r%20%C3%A4ldre%20juni%202021.pdf>

Övrigt

Uppsala kommun (2021) Hitta vård- och omsorgsboende

<https://www.uppsala.se/stod-och-omsorg/aldreomsorg-och-senior/ansokning-och-boende/hitta-vard--och-omsorgsboende/>

Sammanträdesprotokoll

Plats och tid:	Digitalt via Teams, 13.00-16.00
Närvarande ledamöter:	Helena Hedman Skoglund (KS/UBN), ordförande Fredrik Larsson (Funktionsrätt Uppsala kommun), vice ordförande Astrid Mäkitalo (Funktionsrätt Uppsala kommun) Finn Hedman (Funktionsrätt Uppsala kommun) Gunilla Ekholm (Funktionsrätt Uppsala kommun) Hans Richter (Funktionsrätt Uppsala kommun) Kerstin Angeldahl (Funktionsrätt Uppsala kommun) Marielle Sandstedt (Funktionsrätt Uppsala kommun) Pia Ek (Funktionsrätt Uppsala kommun) Kristina Solid (PBN) Lars-Håkan Andersson (OSN) Robin Kronvall (AMN) (Deltog 13.00-14.00) Madeleine Andersson (KS) Mikael Eriksson (IFN) Per Eric Rosén (GSN) Rezene Tesfazion (SCN)
Inbjudna 13.00-15.00:	Laila Ericsson, Celiakiföreningen i Uppsala län, Rolf Kärne, Uppsala läns diabetesförening, Nils Olov Ersson, Riksförbundet HjärtLung Uppsala Viktor Engström, avdelningschef och Helene Folkunger, verksamhetsutvecklare, Barn- och elevhälsan, Uppsala kommun, Roger Lindström och Per-Rickard Rönnberg, Avdelning gata, park, natur samt Marina Ziakouli, planarkitekt, Stadsbyggnadsförvaltningen Uppsala kommun
Övriga deltagare:	Nina Klinge-Nygård, hållbarhetsavdelningen, kommunledningskontoret Åsa Tingström, sekreterare, kommunledningskontoret Jeanette Nordin, brukarombud, omsorgsförvaltningen Michael Jestin, ombudsman, Funktionsrätt Uppsala kommun Emil Erdtman, forskare, Lunds tekniska högskola
Utöskade att justera:	Astrid Mäkitalo
Justeringens plats och datum:	Stadshuset, Stadshusgatan 2,
Underskrifter:	<hr/> Helena Hedman Skoglund, ordförande <hr/> Åsa Tingström, sekreterare <hr/> Astrid Mäkitalo, justerare

§ 30. Val av justeringsperson samt datum och plats för justering

Uppsala kommuns funktionsrättsråd beslutar

- **att** utse Astrid Mäkitalo till justerare, samt
- **att** justering sker den 23 november i nya stadshuset på Stadshusgatan 2

Ordförande informerar också om att Emil Erdtman, forskare från Lunds Tekniska Högskola medverkar under mötet. Information om hans forskning återfinns i **Bilaga 1**.

§ 31. Fastställande av föredragningslista samt föregående protokoll

Uppsala kommuns funktionsrättsråd beslutar

- **att** punkt 32.4 Epilepsiföreningen i Uppsala län utgår
- **att** föredragningslistan fastställs, samt
- **att** föregående protokoll läggs till handlingarna

§ 32. Att leva med medicinska funktionsnedsättningar

Astma- och allergiföreningen Uppsala och Knivsta

Föredragande: Astrid Mäkitalo

Astrid Mäkitalo berättar att det finns flera olika typer av allergier. Vissa påverkas i mycket stor utsträckning av sina allergier, andra påverkas mindre. Omkring 40 % av befolkningen har någon allergi.

Allergier kan göra att kroppens immunförsvar reagerar felaktigt och skapar antikroppar mot olika ämnen. Allergi kan orsaka snuva, exempelvis vid pollenallergi. Allergier kan också visa sig som astma, eksem eller nässelutslag. Starka dofter och kemikalier kan också orsaka sensorisk hyperreaktivitet.

Astma kan vara dödligt även om det finns hjälp att få. Astma beror på en kronisk inflammation i luftrören som kan ge svåra komplikationer.

Konsekvenser

- Barn med allergi kan begränsas avsevärt eftersom de kan reagera på mat, rök, pälsdjur etcetera.
- Att vara förälder till barn med allergier kan vara psykiskt påfrestande. Föräldrarna lider av en ständig oro för att misstag kan begås. Det kan vara problem att gå i förskola och skola. Barnen kanske inte kan äta maten, umgås med barn som har pälsdjur hemma eller vara hembjudna till andra barn eller åka buss.

- Barn och ungdomar kan bli sjukskrivna
- Vissa yrken är inte möjliga att välja

Vad kan Uppsala kommun göra för att underlätta?

Se till att:

- förskolor är rena och städas ofta
- ventilationen är bra
- material som används är bra och att det inte doftar
- rengöring görs med material som inte doftar
- öka möjligheten för allergiker att motionera, även inomhus eftersom det kan vara svårt för allergiker att vara ute under pollensäsong
- inte parfymerade produkter används i verksamheterna
- minska klorhalten i kommunens simbassänger
- tänka på planteringar - inte plantera björkar och andra pollenavgivande växter eller starkt doftande växter. Ett exempel som lyfts är planteringar på gågatan och vid entrén till stadsparken.

Astrid Mäkitalo skickar också med information om Parfymfria veckan som återfinns i **Bilaga 2.**

Celiakiföreningen i Uppsala län

Föredragande: Laila Ericsson

Diagnosen celiaki ökar i samhället. Idag har mellan en och två procent av befolkningen diagnosen, det vill säga cirka 100 000 personer. Celiaki är en livsfarlig autoimmun sjukdom; den går inte att bota. Celiaki är inte en matallergi utan fibrer i tunntarmen som är skadade och inte kan ta upp näring.

Konsekvenser

- De som lever med celiaki behöver alltid kontrollera och kontakta leverantörer och kock för att veta.
- De flesta måste ta ansvar för sin egen sjukdom, kanske ta med sig egen mat för att vara säker.
- Det ligger stor belastning på föräldrarna att rätt mat serveras i förskola och skola. Personalen är ofta otillräckligt utbildad.
- Felmedicinering kan ske om personalen inte har kunskap om sjukdomen
- Biverkningar kan påverka psyke och andra konsekvenser som påverkar sociala situationer och arbetsmarknaden.
- Möjligheten att resa begränsas eftersom det saknas alternativ att köpa på tåg och flyg. Få alternativ finns också för färdig mat.
- Om något händer kan det ge allvarliga konsekvenser

Vad kan Uppsala kommun göra för att underlätta?

- Öka kunskapen hos personalen

- Ansvariga inom skolmat och äldreomsorg måste ta hänsyn till sjukdomen och se till att man får rätt mat. Exempel lyfts att äldre får förstoppningsmedel vid magproblem eftersom kännedomen är låg om att sjukdomen finns.
- Sjukvården är inte så duktig på att sätta diagnosen. Många utredningar krävs innan. Om sjukvården ska kunna sätta diagnos måste patienten äta gluten för att blodprov ska ge resultat. Processen borde kunna utvecklas.
- Verka för att leverantörer har koll.

Uppsala läns diabetesförening

Föredragande: Rolf Kärne

Över 500 000 människor i Sverige har diabetes. Runt 50 000 människor har typ 1-diabetes varav ca 7000 av dessa är barn. Cirka 85–90 procent av de som har diabetes har typ 2-diabetes vilket gör den till den vanligaste diabetessjukdomen i Sverige. I Uppsala län har cirka tusen personer diabetes och diabetesföreningen har ungefär 600 medlemmar lokalt.

Konsekvenser

- Behov av insulinsprutor många gånger per dag
- Kräver mycket av föräldrarna, barn behöver ha tillsyn dygnet runt
- Äldre saknar ibland möjlighet till rätt vård
- På äldreboenden hålls ibland blodsockret hos diabetiker högt för att säkerställa att det inte blir för lågt vilket är skadligt.
- Många barn blir retade
- Måendet kan skifta under dagen, lärarna har inte alltid förståelse för när barnet inte mår bra

Vad kan Uppsala kommun göra för att underlätta?

- Sprida kunskapen, hjälpa barn och äldre när de inte kan ta hand om sig själva
- Skapa mer förståelse, personalen behöver förstå problemen. Ha beredskap för att kunna ge extra mellanmål vid behov
- Möjliggöra motion för personer med diabetes i simhallar

Riksförbundet HjärtLung Uppsala

Föredragande: Nils Olov Ersson

Förbundet är en patientorganisation som arbetar både med medlemsaktiviteter och opinionsbildning. Detta är en stor patientgrupp. Under 1930-talet låg fokus mer på lungsjukdomar som tuberkulos, men sedan 1950-talet har hjärtsjukdomarna varit tongivande.

Konsekvenser

- Vid hjärtsjukdom är det viktigt att underhålla och se till att hjärtat får den träning det behöver. Träning som gymnastik, simning och tyngdlyftning håller hjärtat tränat.
- Lungsjukdomar innebär ofta dålig kondition, men det kan vara svårt att aktivera sig med anledning av sjukdomen.

Vad kan Uppsala kommun göra för att underlätta?

- Skapa bättre möjligheter för träningslokaler. Föreningen får betala mycket för lokaler. Träning i simbassäng är väldigt bra motion men i Uppsala upplevs det nästan hopplöst att kunna ordna detta. I exempelvis Enköping är det kostnadsfritt.

Mag- och tarmföreningen i Uppsala län

Föredragande: Michael Jestin (Funktionsrätt Uppsala kommun)

Mag- och tarmföreningen är en förening som samlas kring funktionsnedsättningar i matspjälkningssystemet och dess konsekvenser snarare än någon specifik diagnos eller sjukdom. Inom föreningen finns ett 20-tal olika diagnoser representerade.

Nedsättningen kan exempelvis bero på Inflammatorisk tarmsjukdom, IBD (Inflammatory Bowel Diseases), vilket innefattar Ulcerös kolit, Crohns sjukdom och Oklassificerad kolit. Mellan 65 och 70 tusen personer lever med detta i Sverige.

Cancersjukdomar kan också leda till funktionsnedsättningar i matspjälkningssystemet. 6000 personer drabbas av tjock- och ändtarmscancer. Även andra cancerformer, komplikationer från förlossningar och nervskador kan orsaka problem.

Även diagnosen IBS, (irritable bowel syndrome), vilken innebär att mag-/tarmkanalen inte kan röra på sig som den ska finns inom föreningen.

Konsekvenser

- Skolan - jobbigt att berätta om besvär för lärare och klasskompisar. Svårt att få förståelse för exempelvis toalettbesök under skoltid
- Fritidsaktiviteter - svårt med tillgång till toaletter
- Arbetslivet - samma problem
- Många arbeten är uteslutet eftersom det inte kan kombineras
- Många tvingas planera sin tid utifrån var det finns tillgång till toaletter. På exempelvis pendeltåg saknas toaletter vilket försvårar för dessa personer att resa

Vad kan Uppsala kommun göra för att underlätta?

- Arbeta med anpassning av infrastrukturen - skapa tillgängliga toaletter. I dagsläget kostar det exempelvis pengar att gå på toaletten på resecentrum.
- En specifik grupp; stomi och reservoaropererade behöver utrymme och bord för att kunna ta hand om sin utrustning.

- Oavsett ålder och problematik är tillgången till fler och tillgängliga toaletter avgörande

§ 33. Barn- och elevhälsans arbete med medicinska funktionsnedsättningar

Föredragande: Viktor Engström, avdelningschef och Helene Folkunger, verksamhetsutvecklare, Barn- och elevhälsan

Barn- och elevhälsan berättade om hur de arbetar med medicinska funktionsnedsättningar och anpassningar efter barnets individuella förutsättningar. Många av de konsekvenser som lyfts har elevhälsan span på och arbetar med. Presentationen som visades återfinns i **Bilaga 3**.

Under diskussionen togs en rad ämnen upp

Motion, rehabilitering och simbassänger

- Ökade möjligheter till motion, rehabilitering och eftervård efter sjukhusvård för personer med funktionsnedsättning efterfrågas. Kostnaden är i dagsläget för hög.
- Bristen på bassänger, och främst varmvattenbassänger i kommunen är ett problem både för skolan och många av funktionsrättsföreningarna. Detta har påtalats en längre tid. Möjligheten lyfts att det eventuellt kan gå att boka tider via Uppsala handikappidrott som har badverksamhet.
- Behovet av könsneutrala omklädningsrum. Om en personlig assistent har annat kön än den som stöds – vilket omklädningsrum ska de välja? Könsneutrala toaletter finns i nya idrottshallar som byggs, men hur det ser ut i simhallarna är oklart.
- Mikael Eriksson tar med frågan om simbassänger till IFN.

Offentliga toaletter

- De offentliga toaletterna behöver vara gratis och bli fler.
- Gat- och samhällsmiljönämnden har en beslutad toalettstrategi. Strategin innefattar fler toaletter, bättre utbud, funktionsanpassade toaletter, men också mindre toaletter för att öka antalet. Förvaltningen behöver titta på infrastruktur, bra platser och tillgänglighet, men även beakta sociala problem med skadegörelse. Handlingsplanen finns här på Uppsala kommuns hemsida: <https://www.uppsala.se/contentassets/9d1dceb591f34168baf105eaa1ee711f/7.-handlingsplan-for-offentliga-toaletter.pdf>
- Kommunen har genomfört ett stort arbete med att rusta upp och anpassa toaletter vid friluftsområden och badplatser.
- Stadsbyggnadsförvaltningen arbetar för att nyttja kommunens mark, men också med samutnyttjande av arenor och offentliga platser. Förvaltningen

försöker också hitta lösningar med fastighetsägare i centrum för att möjliggöra subventioner av drift av toaletter för att öppna dem för allmänheten.

- Nämnden eller förvaltningen kan kontaktas om det saknas toaletter i något område; gärna specifika synpunkter/platser/detaljer.
- Toaletter vid Stadsskogen efterfrågas. En toalett i Norbyvreten vid Stadsskogen finns med i handlingsplanen som nämnden beslutat om.

Mat

- Önskemål lyfts om att sprida ut måltiderna mer över skoldagen eftersom många inte äter tillräckligt på morgonen och sedan äter middag sent. Är möjligt att erbjuda frukost och senarelägga lunchen?
- Det händer att barn får fel mat i skola och förskola och ett antal fall har lett till sjukhusvistelse. Kommunen behöver säkerställa att alla får rätt mat.

Skolan

- Var eleverna hänger sina kläder och hur eleverna placeras är viktigt. Pälsdjursallergiker bör exempelvis inte placeras bredvid elever som har pälsdjur hemma.
- Vart ska föräldrar vända sig om deras barn behöver stöd?
 - Oavsett vilket stödbehov barnet har och hur/av vem det uppmärksammas ska rektor göra en utredning om särskilt stöd.
- Förståelsen behöver öka inom skolidrotten för barn med sjukdomar som går i skov. Elever kan bli ifrågasatta när förutsättningarna pendlar och det är viktigt att idrotten anpassas utifrån vad barnet klarar av istället för att de får titta på. Detta händer trots läkarintyg. Det kan vara svårt att få gehör eftersom sjukdomen eller nedsättningen inte syns utanpå. Vikten av kommunikation mellan elev och lärare samt individuella planer lyfts som viktigt för att nå mål gemensamt.
- Frågan ställs också om hur elevhälsan ser ut i de privata skolorna. Kommunen bjuder in fristående skolor till kommunens nätverk för att ta del av kompetensutveckling, men det finns en begränsning för hur mycket kommunen får gå in. Fristående skolor granskas av exempelvis Skolinspektionen.
- Hur skolan arbetar med synpunkter från föräldrar som upplever att det inte fungerar bra för deras barn lyfts också. Samspelet mellan skolans personal (lärare, elevhälsa, vikarier) och vårdnadshavare är viktigt. Synpunkter ska framföras till rektor för skolan. Vid allvarliga problem kan skolklagomål framföras som huvudmannen hanterar.
- Frågan ställs om kommunen kan tänka sig att ha särskilda klasser för barn med svår allergi. Detta är något som efterfrågats i många år. Någon sådan satsning är inte planerad.
- Under pollensäsongen kan vissa barn inte tillgodogöra sig ordinarie undervisning. Kan extra undervisningsstöd vara en möjlighet för dem?
- En fråga ställdes också om hur mobbning mot elever som sticker ut förebyggs.

Övergripande

Det konstateras att generella åtgärder ofta gynnar de flesta, men frågan lyfts om åtgärderna ibland blir för generella. Offentliga toaletter är bra för alla, men finns en plan för att hitta lösningar för personer med funktionsnedsättning?

Personer med medicinska funktionsnedsättningar har enligt studier generellt sämre resultat i skolan vilket kan tyda på att de inte har en lika bra skolgång. Frågan ställs om specifika åtgärder kanske måste till i vissa fall när de generella inte räcker till och om det därför kan behövas specifika styrdokument? Utbildningsförvaltningen svarar att det är viktiga och relevanta synpunkter och att det finns flera områden som kan förbättras. Förvaltningen vill bli duktigare på att utvärdera och att göra både generella och specifika anpassningar. Skolan ska se till alla enskilda elever enligt skollagen.

§ 34. Rapport från Funktionsrätt Uppsala kommun

Föredragande: Michael Jestin, Funktionsrätt Uppsala kommun

Sammanfattande kommentarer om medicinska förutsättning, presentation finns i **Bilaga 4.**

- Funktionsrätt Uppsala kommun kommer att ha ett extra årsmöte den 17 november
- En enkät har genomförts om tillgängligheten i Uppsalas stadsmiljö, 42 personer med funktionsnedsättningar deltog. Resultaten kan ge en inriktning för arbetet. Resultaten kommer att tas vidare till projektet som pågår tillsammans med Uppsala kommun.
- Funktionsrätt bevakar utvecklingen av färdtjänsten där utmaningar inom taxibranschen observeras, vilket drabbar färdtjänsten hårt.
- Omsorgsnämnden har ett antal år genomfört nedskärningar gällande föreningsbidrag vilket drabbat utvecklingen av föreningarna. Medlemmar har försvunnit under pandemin och hittar inte tillbaka. Detta kombinerat med minskade bidrag gör det svårt att marknadsföra föreningarna och öka engagemanget. Funktionsrätt Uppsala kommun framför att detta behöver åtgärdas för att samarbetet med civilsamhället ska kunna utvecklas i positiv riktning.
- En filminspelning kommer att genomföras om programmet för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Inspelningarna kommer att ske 19 och 25 november. Kontakt angående detta är Thérèse Larsson via e-post: therese.larsson2@ uppsala.se eller via telefon: 018-7271868.

§ 35. Rapport från brukarombudet

Även brukarombudet lyfter problematiken gällande civilsamhället och minskade bidrag till föreningarna inom funktionsrättsrörelsen. Detta tas också upp i brukarombudets årsrapport.

Brukarombudet är också involverad i filminspelningen. Poängen med filmen är att öka kännedomen om programmet och ansvarstagandet utifrån de beslut som finns. Filmen ska visas för politiker och tjänstepersoner. Fler personer efterlyses, föreningsrepresentanter eller personer med egen erfarenhet av funktionsnedsättning, som vill medverka. De medverkande ska beskriva vad som skulle hjälpa och underlätta för dem.

§ 36. Rapport från kommunstyrelsen, nämnder och förvaltningar

Plan- och byggnadsnämnden

Plan- och byggnadsnämnden rapporterar att bostadsanpassningen, som avbrutits under pandemin, nu har återupptagits.

Omsorgsnämnden

- Omsorgsnämnden kommer att ha en strategidag och ta fram en utvecklingsplan för den nya vård- och omsorgsförvaltningen. Arbetet bygger vidare på synpunkter som framfördes 12 oktober.
- I beslutet om kommunens mål och budget finns en pilotsatsning på kompetensutveckling. Alla medarbetare ska ha minst undersköterskeutbildning.
- Funktionsrättsrörelsen har viktig kompetens och vi behöver hjälpas åt för att medlemmarna ska hitta tillbaka.

Utbildningsnämnden

- Utbildningsnämnden planerar att fatta beslut om en ny utökad ersättning för resursskolor för barn med stora stödbehov.
- Utvärdering har genomförts av arbetet med närvarokoordinatorer och insatsen blir permanent. Insatsen kommer också att utvecklas.
- En förvaltningsövergripande kvalitetsrapport för barn och elever med stora stödbehov ska tas fram en gång om året för alla skolformer. Syftet är att ta reda på vad som behöver utvecklas, nuläge med mera.

Idrotts- och fritidsnämnden

- Verksamheten har omorganiserats och många delar har flyttat till kommunens nya bolag, exempelvis ansvaret för arenor och underhåll.
- Nämnden kommer därmed att få en mer strategisk roll och ska få utbildning i att tänka strategiskt.
- Detta kan leda till att nämnden får möjlighet att påverka utvecklingen på ett annat sätt gällande exempelvis toaletter och simhallar.

Gatu- och samhällsmiljönämnden

- Kungsgatan: alla delar av Kungsgatan kan nås med bil för buss och färdtjänst
- Dragarbrunnsgatan: förbud mot genomfartstrafik samt ommöblering. Ledstråk ska inte blockeras.
- Regionens Länstransportprogram har gått ut på remiss. Programmet hanterar statliga pengar för järnväghållplatser, vägar med mera. Kommunen kommer att skicka in ett remissvar. Även föreningar kan skicka in synpunkter, exempelvis om att tillgänglighetsanpassa busshållplatser

Socialnämnden

Socialnämndens representant redogjorde för inriktningsmål i kommunens mål och budget och beskrev samverkan med Omsorgsnämnden, Äldrenämnden, civilsamhället och Region Uppsala.

§ 37. Sammanträdestider 2022

Uppsala kommuns funktionsrättsråd beslutar

- **att** fastställa följande sammanträdestider för 2022:
 - 18 februari 9.00-12.00
 - 1 april 9.00-12.00
 - 7 oktober 9.00-12.00
 - 2 december 9.00-12.00

§ 38. Föreskrifter Uppsala kommuns Funktionsrättsråd

Uppsala kommuns funktionsrättsråd beslutar

- **att** fastställa förslag på nya föreskrifter och därmed skicka dem vidare till kommunstyrelsen för beslut.

§ 39. Nästa möte

Nästa möte sker den 3 december och är en temadag; ”Digital inkludering – från utanförskap till innanförskap”.

§ 40. Övriga frågor

Inga övriga frågor behandlades.

i samarbete med

Stockholm november 2021

Information till deltagare i Emil Erdtmans forskningsstudie

Universell utformning (UU) för allt nytt som skapas är en del av genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, den svenska funktionshinderspolitiska strategin och flera statliga och kommunala policyer. Paraplyorganisationen Funktionsrätt Sverige och forskningsmiljön Certec vid Institutionen för designvetenskaper, Lunds universitet, samarbetar för att öka kunskaperna om hur designprocesser kan bli mer samskapande och inkluderande.

Per-Olof Hedvall, Kirsten Rasmus-Gröhn och Mia Ahlgren leder Emil Erdtman i avhandlingsprojektet ”förändringsprocesser för universell utformning”. En artikel publicerades 2021 utifrån intervjuer och en andra utifrån gruppintervju och workshop är under sista revision.

Licentiatavhandlingen Mellan princip och praktik: samtal om hur universell utformning förstås och praktiseras i Sverige bygger på dessa artiklar och godkändes våren 2021 (finns tillgänglig på portal.research.lu.se). Den planerade doktorsavhandlingen 2023 kommer att bestå av fyra publicerade artiklar och en ”kappa”.

Intervjuer, observation och workshop

2021 och 2022 genomför Emil designetnografiska studier i några lokala utvecklingsprocesser. Metoderna utgörs av deltagande observation i exempelvis möten, intervjuer om roller, visioner och påverkansmöjligheter samt workshopledning utifrån lokala behov. Intervjuerna görs delvis som ”go along” i en aktuell miljö där upplevelser och tolkningar kan relateras till artefakter, som exempelvis modeller och ritningar.

Särskilt fokus ligger i studien på samskapande och inkludering av den mänskliga mångfalden, men även hur samarbeten, intressekonflikter och andra dilemman uttryckts och hanteras. Genom att delta i det lokala förändringsarbetet – av t ex en fysisk miljö – kan forskaren både få en djupare förståelse för processen och bidra genom att exempelvis leda interaktiva övningar i de aktuella miljöerna. Bidraget består även av den kunskapsutveckling som kommer ur återkoppling och samtal om resultaten.

I avhandlingskappan kopplas den studerade praktiken till UU som policy och en diskussion kommer att föras om hur genomförandet av UU kan och skulle kunna ske.

Hantering av forskningsmaterial

Etikprövningsmyndigheten har angående projektet beslutat att det inte kräver etikprövning. Individuella funktionsnedsättningar berörs inte, men däremot hinder, problem och lösningar i förhållande till omgivningen.

Intervju och workshop spelas in. Frivilliga till intervju eller workshop får skriftlig information (denna) och ger samtycke på papper eller digitalt. Deltagande observationer spelas inte in men de närvarande ges information om forskningens syfte och att anteckningar tas.

Inspelningar, anteckningar och transkriptioner analyseras, sammanställas och publiceras för forskningsändamål, dvs i vetenskapliga publikationer, föredrag eller konferensbidrag. Citat från deltagare ges fingerat namn och inga uppgifter kommer att kunna spåras till enskilda individer, vilket gäller även aktörer och platser.

Personlig information hanteras enbart av de forskare som är involverade i studien. Avpersonifierade transkriptioner kan däremot delas med andra forskare som behöver ta del av underlaget i enlighet med universitetets ambitioner att göra även data tillgängligt för granskning.

Frivillighet

Det är frivilligt att delta och tillåtet att avbryta intervjun eller medverka när som helst, utan att motivera varför.

Frågor

Frågor besvaras av Emil Erdtman via mail emil.erdman@certec.lth.se eller av handledare Per-Olof Hedvall via mail per-olof.hedvall@certec.lth.se

Personuppgifter

Lunds universitet är forskningshuvudman och personuppgiftsansvarig. Forskaren kan behöva spara namn, telefonnummer och e-postadress till deltagarna. Hur universitet behandlar personuppgifter framgår på följande sida: <https://www.lu.se/om-universitetet/kontakta-oss/behandling-av-personuppgifter-vid-lunds-universitet>

Att leva med doftöverkänslighet

Doftöverkänsliga personer kan få svårt att vistas på sin arbetsplats eller skola, i offentliga inomhusmiljöer, besöka vården eller åka med kollektivtrafiken på grund av andras parfymdofter. I vissa köpcentrum, butiker och hotell har det även blivit vanligt att doftsätta inomhusluften med doftämnen. Den som är doftöverkänslig blir då sjuk och utestängs från många miljöer.

Vägledande domar

Det finns vägledande domar enligt Miljöbalken som förbjudit doftsättning i köpcentrum. Kontakta vid behov Miljökontoret i kommunen om inte fastighetsägaren undviker doftsättning i offentliga innemiljöer.

Viktigt att visa hänsyn

Det är viktigt att omgivningen förstår att man måste ta hänsyn till den som är doftöverkänslig. Familj, vänner och arbetskamrater kanske måste vara helt doftfria. För den överkänslige kan även en svag kvardröjande doft i kläder, hår eller på huden framkalla besvär.

Mer information

www.astmaoallergiforbundet.se
www.asthmaallergynordic.com
www.1177.se

Hjälp oss göra skillnad!

Astma- och Allergiförbundet är en medlemsorganisation för människor med allergi. Vi arbetar för att möjliggöra ett friskare och tryggare liv för alla med astma, allergi eller annan överkänslighet. Vi sprider information, bedriver opinionsbildning och stödjer forskning.

Hos oss får du både kunskap och gemenskap. Ju fler vi blir, desto mer kan vi göra och påverka tillsammans.

Var med och gör skillnad du också!

Läs mer och bli medlem på
astmaoallergiforbundet.se/bli-medlem
eller ring oss **08 - 506 28 200**

E-post: info@astmaoallergiforbundet.se
Telefon: 08-506 28 200
Besöksadress: Rosenlundsgatan 52, Stockholm
Postadress: Box 170 69, 104 62 Stockholm

Doftöverkänslighet

Fakta och tips från
Astma- och Allergiförbundet

Om doftöverkänslighet

Doftöverkänslighet, även kallat sensorisk hyperreaktivitet (SHR), innebär att man får besvär av vissa dofter och kemikalier. Drygt sex procent av den vuxna svenska befolkningen uppfyller kriterierna för diagnosen SHR. Långt fler, omkring 33 procent, anger själva att de har någon form av besvär efter kontakt med dofter och kemikalier.

Vanliga symtom

- Besvär i hals och luftvägar
- Hosta
- Tungt att andas
- Tryck över bröstet
- Heshet
- Snuva och nästäppa
- Ögonirritation

Förutom luftvägssymtom kan en del personer med doftöverkänslighet också uppleva mer allmänna symtom som huvudvärk, yrsel, trötthet och svettningar. Många anger också problem från luftvägarna vid ansträngning och kyla.

Vad kan utlösa dessa symtom?

Doftöverkänslighet beror på reaktion och överretbarhet i sensoriska nerver i luftvägar och ögon (det så kallade kemestetiska sinnet). Doftöverkänsliga reagerar betydligt kraftigare och tidigare än normalt redan vid mycket låga doser av de ämnen de inte tål. Anledningen till denna överreaktion är ännu okänd.

Det kan vara olika för olika personer vad som utlöser symtomen men vanligt är att man reagerar på:

- Parfym och parfymerade produkter
- Parfymerade tvättmedel och sköljmedel
- Rengöringsmedel
- Lösningssmedel
- Målarfärg och byggprodukter
- Vissa blommor
- Tobaksrök
- Luftföroreningar
- Matos
- Mögellukt
- Trycksvärta
- Levande ljus, särskilt paraffin- och doftljus

KOLLA EFTER VÅRA MÄRKNINGAR
FÖR ATT HITTA PRODUKTER
SOM ÄR BRA FÖR DIG OCH
DIN OMGIVNING

Utredning

Vid doftöverkänslighet liknar besvären de man får vid astma och allergi men det uppstår inte någon tilltäppning av luftvägarna som vid astma. Det rör sig inte heller om någon allergisk reaktion mot olika ämnen. Därför är det viktigt med en korrekt diagnos som visar att du har en överretbarhet i slemhinnorna och inte en allergireaktion i immunförsvaret.

När andra orsaker till luftvägsbesvär har uteslutits kan ett capsaicintest ge bekräftelse på diagnosen SHR. Capsaicin är det starka ämnet i chilipeppar. Genom att mäta antalet hoststötter efter inandning av capsaicin, kan man bedöma luftvägens känslighet för irriterande ämnen.

Behandling

Det finns ingen specifik medicin som hjälper mot doftöverkänslighet. Det som kan lindra eller förebygga besvären är att undvika det du inte tål. En del personer med doftöverkänslighet upplever att antihistaminer, luftrörsvidgande och hostdämpande mediciner har viss symtomlindrande effekt. Ibland kan nässprej med kortison lindra besvären. Fysioterapi med fokus på luftvägar och lungor, som utgår från personens individuella problem och symtom, kan hjälpa.

Om du får prova läkemedel som vanligtvis används mot astma och allergi är det viktigt att utvärdera behandlingsresultatet och avsluta medicineringen om den inte hjälper.

Barn o elevhälsan

Presentation på Funktionsrättsrådets möte

Viktor Engström och Helene Folkunger

12 nov

Medicinska funktionsnedsättningar

- Riktlinjer, styrdokument kring medicinska funktionsnedsättningar.
- Kompetens i verksamheterna, vilka krav ställs på dessa?
- Hur elevhälsan arbetar med frågor som rör medicinska funktionsnedsättningar?

Riktlinjer och styrdokument vid medicinska funktionsnedsättningar

- Inga specifika riktlinjer för varje funktionsnedsättning
- Utgår från skollagen, det kompensatoriska uppdraget och elevers rätt till stöd och anpassningar
- Stor satsning på att möta elever inom NPF-området

Skolans kompensatoriska uppdrag- likvärdig skola

Kompetens i verksamheten

Hur arbetar elevhälsan

- Tillgång till elevhälsa med medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser.
- Särskilt ansvar för att röja undan hinder för varje enskild elevs lärande och utveckling.
- Handleda och fortbilda skolans personal.
- Elevhälsan ska bidra till att skapa miljöer som främjar elevernas lärande, utveckling och hälsa.

Kompetens i verksamheten

- **Medicinska insatsen**
 - Skolläkare
 - Skolsköterska
- **Psykologiska insatsen**
 - Psykologer
- **Specialpedagogiska insatsen**
 - Speciallärare
 - Specialpedagoger
 - Lärare med specialpedagogisk kompetens
 - Synpedagoger
 - Hörselpedagoger
- **Psykosociala insatsen**
 - Kuratorer
- **Logopedinsatsen**
 - Logopeder
- **Studie- och yrkesvägledning**
 - Studie- och yrkesvägledare

Egenvård

- Beslut av behandlande läkare.
- Rektor har ansvar för att elev får hjälp och stöd med sin egenvård.
- Rektor ansvarar för att ha rutiner för utförandet, att det sker en kontinuerlig uppföljning, uppdatering och utvärdering.
- Rektor ansvarar för att aktuella och tydliga interna rutiner finns på skolan.
- Vårdnadshavare ansvar att ge skolan relevant information.

• Exempel från skolor

Rutiner gällande egenvård-läkemedelshantering-skola.

- När elev behöver ta medicin i skolan ska en skriftlig överenskommelse mellan vårdnadshavare och skola skrivas.
- Vh informerar klasslärare, rektor och ev. Övrig elevhälsopersonal.
- Fritids, rektor, skolsköterska samt administratör tilldelas en kopia.
- Originalblanketten förvaras alltid tillsammans med medicinen.
- Egenvårdsblankett förnyas vid varje läsårsstart samt vid förändring av ordination.
- Fritidsansvarig informerar sin personal om vilka elever som medicinerar regelbundet eller vid behov, samt var mediciner förvaras.
- Vikariepärm, vikarier bör känna till vilka elever som är/ kan vara i behov av medicin

Hur ser Funktionsrätt på detta?

*”GE MÄNNISKOR MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING
FULL DELAKTIGHET OCH JÄMLIKHET PÅ
SAMHÄLLETS ALLA OMRÅDEN”*

Få personer har samma problem men många har något

Detta är en fråga för hela samhället, för alla förvaltningsområden och kan inte sättas in i ett område.

Ställer ni frågan, i skolan, i anställningsintervjun, i civilsamhället, etc?

Utbildning och direkta åtgärder behövs

Funktionsrättsföreningarna har massvis med kunskap, möjlighet att hålla utbildning och exempel på konkreta åtgärder som kan göra enorm skillnad.

"Det går inte att åka buss för risken för att någon röker på hållplatsen eller att hamna bredvid någon med parfym eller någon med pälsdjur."

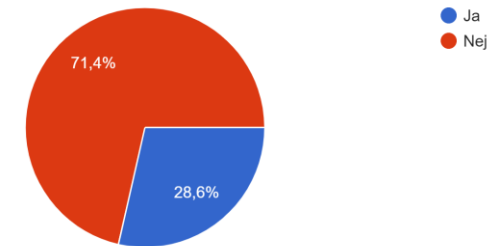
"Hela semestern och lite till rök när min son fick en ny lärare. Det går inte att förstå oron när hans telefon får slut på batteri."

"Det handlar inte om att 'jag har gluten'. Det är en sjukdom och minsta spår av gluten är livsfarligt för mig."

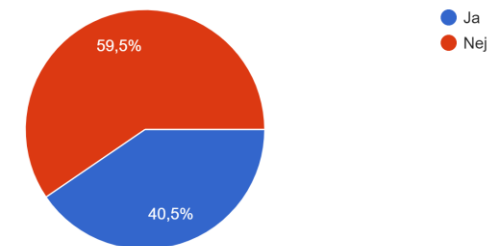
Vad gör vi i Funktionsrätt

- Extra årsmöte (halvårsmöte) – 17 november
- Enkät om tillgängligheten i Uppsalas stadsmiljö
- Samtal om och bevakning av utvecklingen av färdtjänsten
- Bidrag från omsorgsnämnden och utvecklingen av föreningarna

Undviker du Uppsala Resecentrum?
42 svar

Undviker du att röra dig på Dragarbrunnsgatan?
42 svar

Sammanträdesprotokoll

Plats och tid:	Vattenfall Värme, Bolandsgatan 13, 14.45-17.30
Närvarande ledamöter:	Rickard Malmström (MP), ordförande Jens Nilsson (S) Lovisa Johansson (F!) Nora Karlsson (C)
Sekreterare:	Anna Hilding, hållbarhetsavdelningen, kommunledningskontoret
Övriga deltagare:	Stina Bergström, politisk sekreterare (MP)
Utses att justera:	Ingen justering på studiebesök
Paragrafer:	27-29

§ 27. Val av justeringsperson samt datum och plats för justering

Miljömålsrådet väljer ingen justeringsperson för denna träff då det är ett studiebesök.

§ 28. Fastställande av föredragningslista

Miljömålsrådet fastställer utsänd Agenda.

§ 29. Studiebesök på Vattenfall Värme

Föredragande: Anders Pettersson, Fuel Manager, Lisa Moll, Miljö- och klimatstrateg samt Johan Siilakka, Anläggningschef. Samtliga Vattenfall Uppsala.

Studiebesöket startade med en rundvandring i anläggningen för avfallsförbränning. Anders visade och förklarade avfallens väg från intransport, införsel till blandningsyta vidare till förbränning i en roosterpanna. Det lilla som blir kvar som aska forslas vidare för utsortering av olika ämnen. Askan består till 10% av olika metaller som sorteras ut med magnet och går till materialåtervinning.

Idag utgörs energikällorna till 72% av avfall från Uppsala, övriga Sverige och andra länder. De tar även hand om energi från Uppsala Vattens spillvärme i vattnet.

Vattenfall Värme utvecklar ständigt nya samarbeten där t.ex. restprodukter blir till konstruktionsmaterial, utveckling av fossilfritt flygbränsle, erbjuda fjärrkyla och minska mängden avfall.

Den nya biobränsleanläggningen som inom kort är redo att sättas i drift kommer att ge negativa klimatutsläpp.

Bilagor till protokollet

Bilaga 1. Förbränning av avfall

Bilaga 2. Avfallshanteringens klimatpåverkan

Förbränning av avfall

– AKTÖRER OCH UTSLÄPP AV VÄXTHUSGASER

Avfall är ett samhällsproblem

Avfall uppkommer som en följd av konsumtion av produkter. När produkten och dess funktion inte längre efterfrågas blir den ett avfall som tas om hand på olika sätt. Det kan exempelvis ske genom materialåtervinning, energiåtervinning eller deponering. I denna PM fokuserar vi på energiåtervinning, också benämnt avfallsförbränning, och dess utsläpp av växthusgaser. Vi intresserar oss särskilt för de aktörer som har rådighet över olika aspekter av avfallet som når avfallsförbränningen. Miljö- och klimatkonsekvenserna av avfallshandlingen kan inte lösas av en enda aktör utan många aktörer måste bidra - avfall är ett samhällsproblem.

En andel av det avfall som förbränns har fossilt ursprung och det bidrar därmed till de pågående klimatförändringarna. Plast utgör en dominerande del av avfallet med fossilt ursprung. Vi fokuserar därför i denna skrift på plastavfallet.

Vi inleder med vissa bakgrundsfakta om plast och plastavfall. Därefter redovisar vi hur

aktörskedjan för plast och plastavfall ser ut och diskuterar aktörernas rådighet. Detta följs av en kort principiell genomgång av avfallsförbränningens påverkan på miljö och klimat. Avslutningsvis redovisas fakta om utsläpp av växthusgaser från förbränning av avfall.

Användningen av plast ökar och plast är många olika material

I detta avsnitt redovisar vi viktiga fakta om plast och plastavfall. Huvuddelen av avsnittet utgörs av texter och figurer från ett resultatblad från forskningsprojektet *Värmemarknad Sverige*¹ från april 2021.

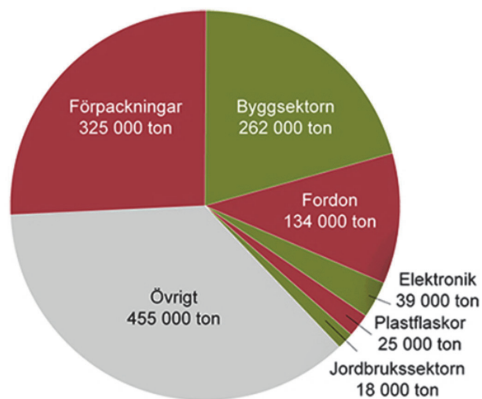
Plast är på många sätt ett bra material och dess nytta gör att plastproduktionen ökar. År 2018 sattes omkring 360 miljoner ton plast på världsmarknaden, varav drygt 60 miljoner ton inom EU. (Plastics Europe 2020). Globalt sattes 3,5 miljoner ton biobaserad plast på marknaden, det vill säga ca 1 procent av den totala mängden.

”

År 2018 sattes omkring **360 miljoner ton plast på världsmarknaden**, varav drygt 60 miljoner ton inom EU”

1) Resultatblad *Plast i avfall är snart det enda bränslet som ger fossila utsläpp från värmeproduktion i Sverige – Problembeskrivning*. Värmemarknad Sverige är ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt som utforskar hur värme- och kylmarknaden och dess aktörer tillsammans kan bidra till ett resurseffektivt, flexibelt och robust energisystem. www.varmemarknad.se

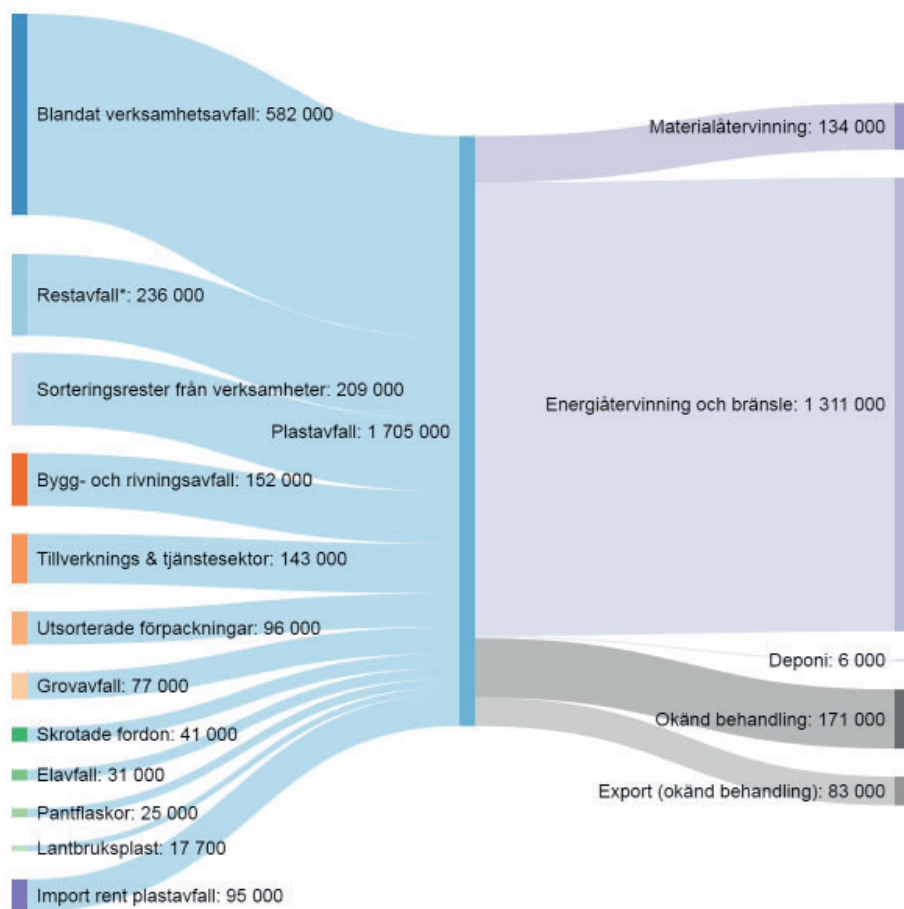
Figur 1 visar hur den plast som sattes på den svenska marknaden användes 2016/2017².

Figur 1: Den kartlagda mängden plast som sattes på den svenska marknaden 2016/2017 (Källa: SMED, 2019)

Plast till energiåtervinning i Sverige kommer från hela samhället, vilket framgår av Naturvårdsverkets *Kartläggning av plastavfallsflöden* (se figur 2). Knappt 8 procent av den totala mängden plastavfall gick till materialåtervinning.

Energiåtervinningen från avfall sker vid 35 olika anläggningar, som samtliga är kopplade till ett fjärrvärmenät. Sammanlagt utvanns vid dessa anläggningar 18,5 TWh energi från avfall år 2019, fördelat på 16,2 TWh fjärrvärme och 2,3 TWh el (Avfall Sverige 2020). Utöver detta har tre anläggningar redovisat att de har levererat 0,1 TWh fjärrkyla. Därutöver finns det industriell avfallsförbränning inom exempelvis cementindustrin, dit delar av plastavfallet går. Cementa eldade år 2018 ca 200 000 ton avfall ("FAB" – förädlad avfallsbränsle). Av detta utgjordes 90 000 ton av plast.³

Figur 2: Flöden av plastavfall i Sverige 2016 och 2017 (Källa: Naturvårdsverket 2019, Kartläggning av plastavfallsflöden)

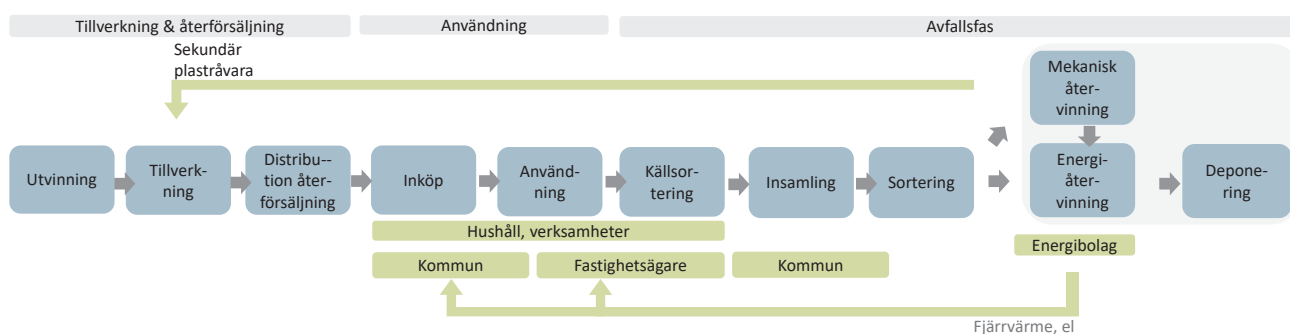
2) <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Plast/Fakta-om-plast/>

3) Kartläggning av plastflöden i Sverige - råvara, produkter, avfall och nedskräpning, SMED Rapport Nr 01 2019, uppdaterad version 2019-11-22

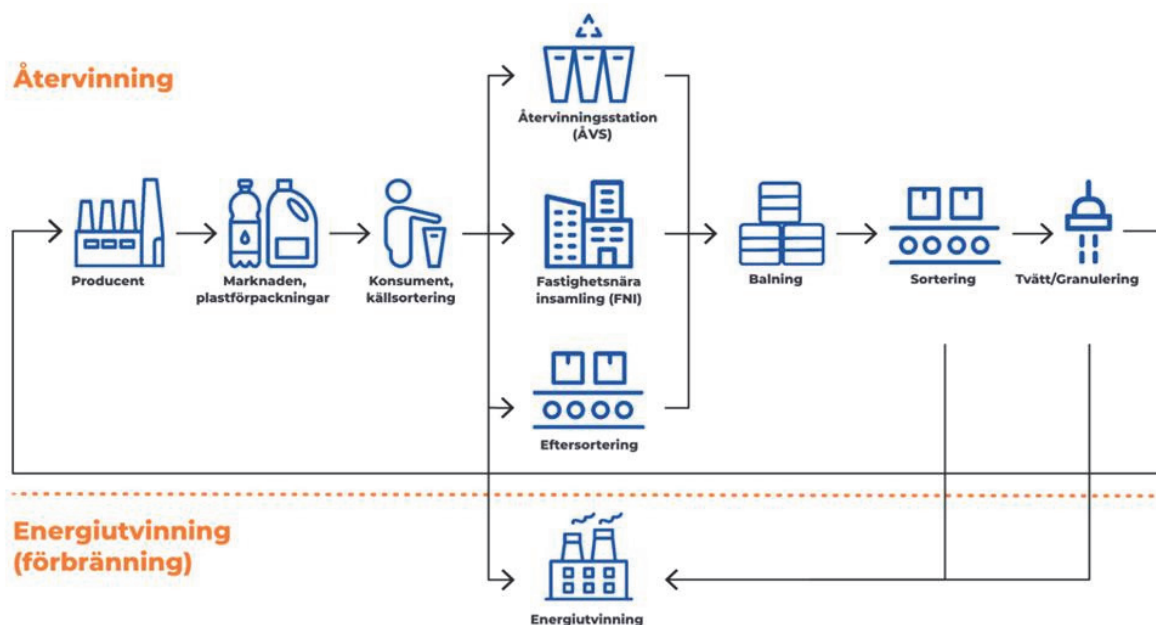
Produkter och avfall – berörda aktörer och frågan om rådighet

Flödet av material, från tillverkningen av produkter via användning till att produkten blir ett avfall, innefattar många steg. Många aktörer är involverade i processen och har rådighet att påverka hur mycket av materialet som i slutänden blir ett avfall som inte är lämpligt att återcirkulera i samhället. Eftersom klimat-

frågan är av särskilt stor betydelse när konsekvenserna av avfallshanteringen diskuteras ligger fokus på plastavfallet, då plasten är den dominerande källan till fossila koldioxidutsläpp från avfallsförbränningen. I de två figurerna nedan visas ett exempel på en aktörskedja för plast och plastavfall, figur 3, samt flöden av plast och plastavfall relaterade till producentansvaret för förpackningar, figur 4.

Figur 3: Aktörskedja för plast och plastavfall

Figur 4: Flöden av plast och plastavfall relaterade till producentansvaret för förpackningar (Källa: Svensk Plaståtervinning 2021)

De viktigaste stegen i produkt- och avfalls-kedjan är:

Utvinning av råvara. Att utvinna råvara för tillverkning av produkter kräver energi och påverkar miljön och klimatet. Råvaror, som bland annat fossil olja för tillverkning av plast, kommer ofta från andra delar av världen och involverar således aktörer utomlands. Här finns möjlighet att välja råvaror som har olika stor miljö- och klimatpåverkan.

Design och utformning av produkter. Företag som tillverkar produkter har möjlighet att påverka dess utformning, som till exempel att produkten är sammansatt av olika typer av material. Detta påverkar hur lätt eller svårt det blir att återvinna materialet när produkten är använd och har blivit avfall.

Valet vilka produkter som görs tillgängliga på den svenska marknaden. Produkter som är tillverkade utomlands och som säljs i Sverige importeras normalt av grossister och leverantörer, som därmed har möjlighet att påverkas vilka produkter som ska importeras. Även privatpersoner kan numera importera produkter från utlandet i och med att e-handel via Internet har blivit allt vanligare.

Efterfrågan på produkter. Konsumenter kan utnyttja sin ”konsumentmakt” och undvika att köpa produkter som är svåra att återanvända eller materialåtervinna.

Användningen av produkter. Genom att använda produkter varsamt kan de hålla längre. Återanvändning och trenden med second hand är sätt att förlänga livslängden på produkter.

Sortering och annan hantering av produkter när de har blivit avfall. När en produkt har använts färdigt blir den ett avfall. Användarna kan då lämna den uttjänta produkten till materialåtervinning eller energiåtervinning. Allt för mycket avfall som skulle gå att materialåtervinna lämnas idag till energiåtervinning.

Anläggningar för energiåtervinning av avfall. Avfall lämnas till förbränningsanläggningar där materialet destrueras och samtidigt energiåtervinns som el och fjärrvärme. Avfallsförbränningsföretagen kan i viss mån ställa krav på sammansättningen av

det avfall som lämnas till förbränning, samt också sortera avfallet i det fall man har en så kallad eftersorteringsanläggning. De kan också ta ut en del värdefulla metaller, salter och mineraler ur avfall före och efter förbränning.

Användare av energi från energiåtervinning. Fastighetsägare och företag som köper den producerade elen och fjärrvärmen kan bara i ringa grad påverka den totala mängden avfall som förbränns. Däremot kan dessa aktörer påverka mängden och sammansättningen av det avfall som man själva genererar och lämnar till förbränning.

Deponering av askor och slagg från energiåtervinning av avfall. Efter avfallsförbränningen återstår restprodukter i form av aska och slagg. Dessa används för enklare utfyllnadsändamål eller deponeras på ett miljömässigt acceptabelt sätt. Viss utsortering av t.ex. metall sker också från materialrestererna efter förbränningen. Sammansättningen av restprodukterna är en konsekvens av det avfall som förbränns, men olika stora ansträngningar kan göras för att nyttiggöra restprodukterna.

Det är alltså en mycket komplex fråga att förstå avfallets uppkomst och behandling. Många aktörer har rådighet att påverka i olika led. Här är det viktigt att fokusera på vad var och en kan göra för att minska materialflödets miljö- och klimatpåverkan. Alla måste bidra, det är inte möjligt att lösa utmaningarna med åtgärder i ett enskilt led av kedjan. Det kan också vara konstruktivt att flytta fokus från att miljö- och klimathänsyn tas genom att uteslutande välja bort alternativ till att utgå från hur vi kan påverka utvecklingen positivt genom åtgärder där vi har rådighet.

”

Energiåtervinning

är den enda tillåtna behandlingsformen för det restavfall som återstår efter utsortering

Avfallsförbränningens påverkan på miljö och klimat

Energiåtervinning är den enda tillåtna behandlingsformen för det restavfall som återstår efter utsortering, då det enligt befintligt regelverk inte får läggas på deponi. Förbränning av avfall har i vissa avseenden negativ miljö- och klimatpåverkan, men det finns även positiva aspekter med avfallsförbränning.

De negativa aspekterna är:

- Förbränningen ger upphov till utsläpp av växthusgaser.
- Förbränningen genererar miljöpåverkande utsläpp av kväveoxider, svavel, partiklar, m.m., i den mån dessa inte begränsas med reningsutrustning.
- Resurser i form av material destrueras i stället för att materialåtervinnas.

Förbränning av avfall har följande positiva påverkan på miljö och klimat:

- I den mån förbränningen innebär att deponering undviks skapas klimat- och miljönytta. Genom att förbränna avfall som inte går att materialåtervinna undviks deponier och därmed läckage av klimatgaser, farliga organiska ämnen, tungmetaller och andra gifter till luft, mark och vatten.
- Farliga organiska ämnen destrueras vid hög temperatur.

- Giftiga ämnen, bl.a. tungmetaller, som man inte vill ska återcirkuleras i samhället avskiljs.
- Visst avfall måste destrueras genom förbränning, exempelvis smittbärande sjukhusavfall.
- Genom att energin från förbränningen återvinns i form av el och fjärrvärme undviks annan energiproduktion och därmed undviks också deras negativa miljö- och klimatpåverkan.
- Förbränningen gör det möjligt att återvinna material som annars är svåra att separera (t.ex. metallspik i lastpallar).

Givet detta uppkommer frågan vilka aktörer som har orsakat den negativa påverkan och vilka aktörer som har gjort den positiva påverkan möjlig. Detta måste man ha vetskap om i skedet då berörda aktörer tar fram sina respektive miljöredovisningar, eftersom syftet med en miljöredovisning är just att belysa dessa aspekter.

Utsläpp av växthusgaser från avfallsbehandling

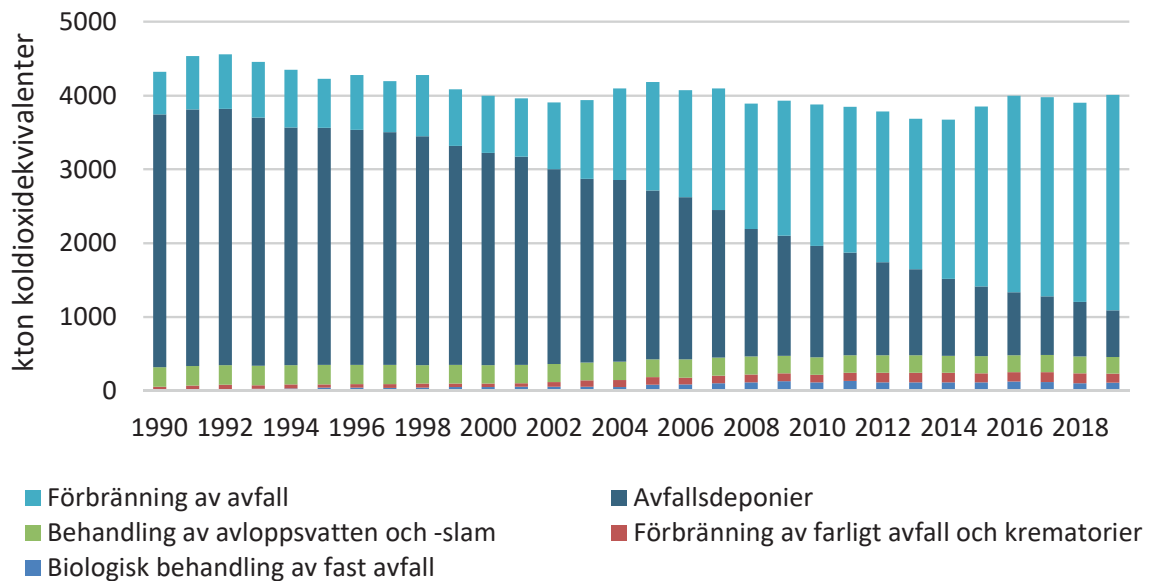
Sedan 1990-talet har metoderna att behandla avfall i Sverige förändrats, från att till stor del utgöras av deponering till den situation som vi har idag då huvuddelen av avfallet som inte gått att återvinna på annat sätt lämnas till förbränning.

De olika behandlingsformerna genererar utsläpp av växthusgaser, se figur 5.

En slutsats man kan dra av statistiken är att de samlade utsläppen från avfallsbehandling i Sverige har legat på ungefär

samma nivå under de senaste trettio åren, detta trots att mängden avfall som behandlas har ökat markant. ((I siffrorna för utsläppen från förbränning av avfall ingår också importerat avfall.)

Figur 5: Direkta utsläpp av växthusgaser från avfallsbehandling i Sverige 1990–2019 (Källa: Naturvårdsverket⁴)

Arbetet med en **färdplan för fossilfri uppvärmning** pågick under 2018 och lämnades in till regeringen den 20 mars 2019. Färdplan för fossilfri uppvärmning togs fram genom ett samarbete mellan ett femtiotal aktörer på värmemarknaden. Arbetet resulterade i en gemensam färdplan med gemensamma och branschspecifika åtaganden för att nå en fossilfri uppvärmningssektor. Drygt 100 aktörer har ställt sig bakom dokumentet.

Nu har ett 30-tal organisationer valt att gemensamt arbeta vidare med färdplanens genomförande för att nå de uppsatta målen. Målet med det fortsatta arbetet är att skapa en plattform för erfarenhetsutbyte,

inspiration och samordning av det redan pågående arbetet. Profu samordnar det fortsatta arbetet under 2019 - 2020. Ett exempel på de aktiviteter som pågår är de fem fördjupningsgrupper som skapats, varav en av dessa tar upp additionalitet.

Denna diskussions-PM har tagits fram av Profu inom ramen för denna fördjupningsgrupp i samarbete med representanter för Göteborg Energi, Stockholm Exergi, Karlstad Energi, Söderenergi och Energiföretagen Sverige.

4) <https://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/Vaxthusgaser-utslapp-fran-el-och-fjarrvarme/>
<https://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/vaxthusgaser-utslapp-fran-avfall/>

Vattenfall Värme

Avfallshanteringens klimatpåverkan

Lisa Moll, Miljö- och klimatstrateg
Anders Pettersson, Fuel Manager
18 nov. 2021

Agenda

- **14.30 Välkomna till Vattenfall Värme!**
- **Incheckning i vakt**
- **Rundvandring Block 5, energiåtervinning av avfall**
- **16.15 Kaffe**
- **16.30 Presentation av Vattenfall Värmes verksamhet i Uppsala och avfallshanteringens klimatpåverkan**
- **17.30 Avslut**

**Uppsala
klimatprotokoll**

Uppsala

Vårt mål är
att fjärrvärmeproduktionen ska
vara helt fritt från fossila
bränslen redan

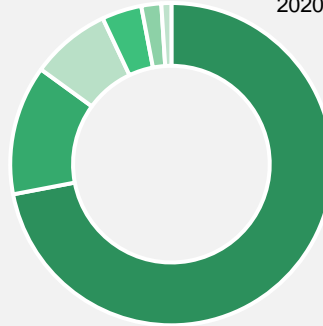
2025

Carpe Futurum

Energikällor

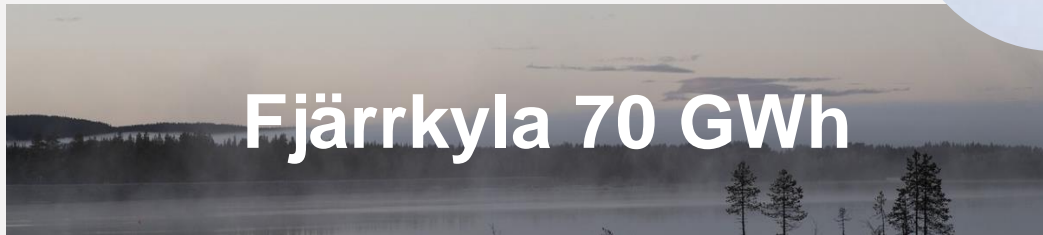
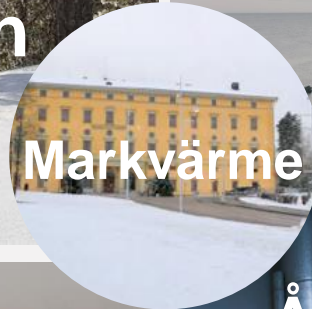
2020

- Avfall 72%
- Trä 13%
- EI 8%
- Spillvärme 4%
- Bioolja 2%
- Reserolja 1%

Vi värmer 90 %
av Uppsalas
tätort

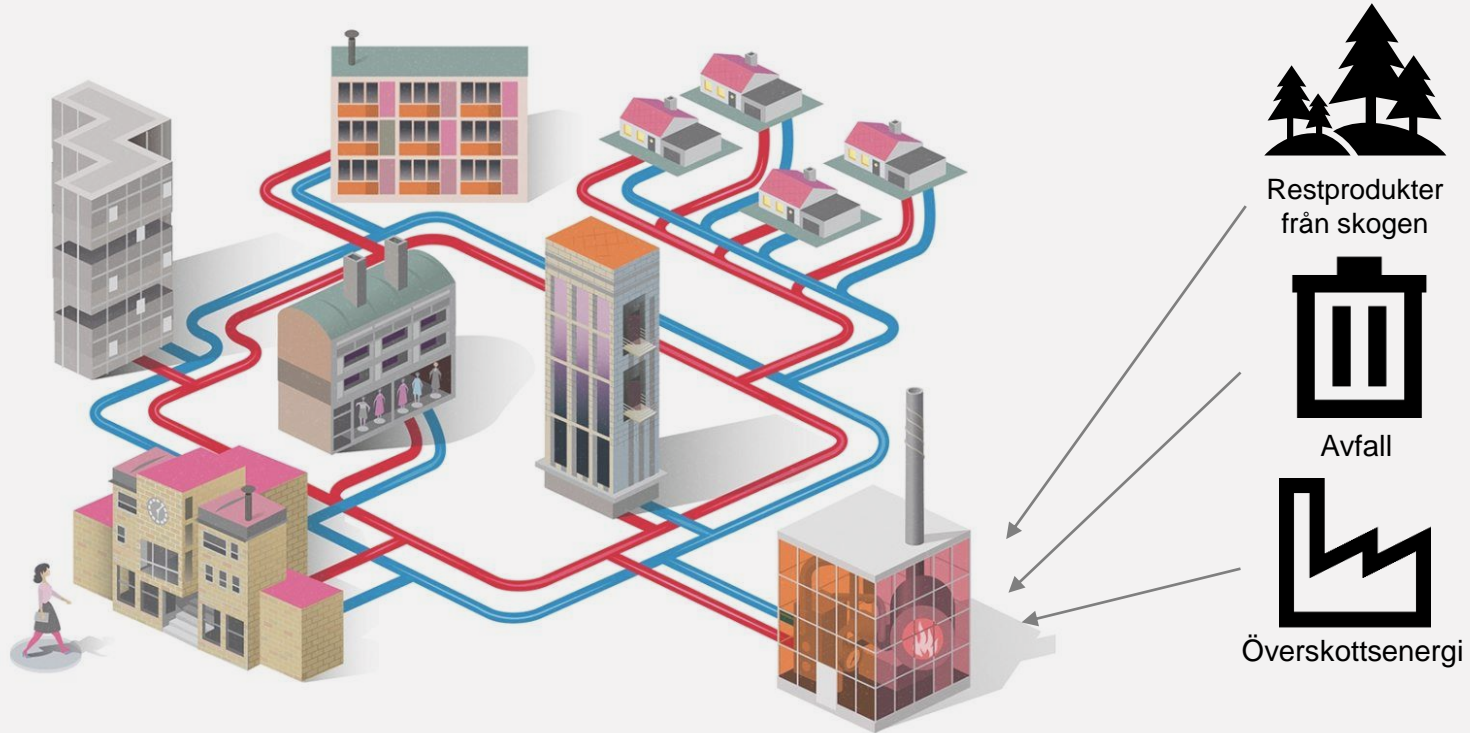
Våra produkter (2020)

Cirkulära tjänster i Uppsala

Så fungerar fjärrvärme

Träpellets har
ersatt torv

Uppsala projektet

Kylackumulator

Förser Uppsala med stor
mängd kyla

Carpe Futurum

Bioolja

**3,5 miljarder kronor
investering**
Detta är en av Vattenfalls största
investeringar i Norden de
kommande åren.

Carpe Futurum – fossilfri fjärrvärme för framtidens Uppsala

Carpe Futurum

- Står klart 2021
- Biobränsle i form av returträ och bioolja
- Ersätter torven vilket sparar in en nettoutsläppsminskning på 150 000 ton CO₂ per år
- Genom innovation utvecklas framtidens fjärrvärme i Uppsala

CCU i Uppsala

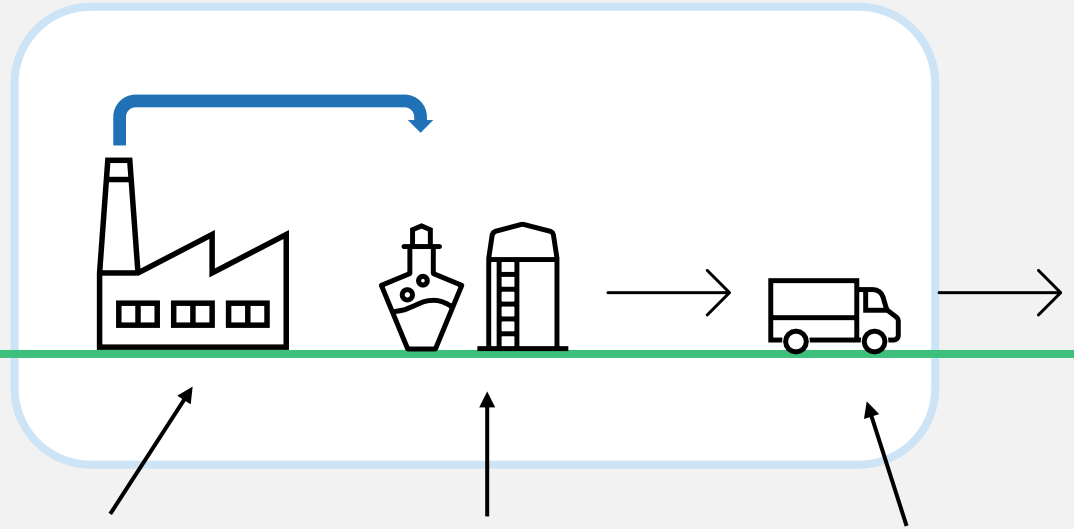
Vattenfall, SAS, Shell och LanzaTech undersöker möjligheten att producera hållbart flygbränsle

Världens första storskaliga produktion av hållbart syntetiska flygbränsle (SAF) med LanzaJet™-tekniken "Alcohol to Jet" i Sverige.

- I stället för att använda ny fossil råvara till produktionen ska det syntetiska flygbränslet framställas med fossilfri el och infångad koldioxid från fjärrvärme i Uppsala.
- Den återvunna koldioxiden planeras att fångas upp från Vattenfalls fjärrvärmeanläggning i Uppsala, istället för att släppas ut, och användas för elektrobränsleproduktion, varför detta kallas carbon capture usage (CCU). Cirka 200 000 ton koldioxid kan utvinnas per år på detta sätt.
- Målet är att en ny produktionsanläggning ska framställa upp till 50 000 ton syntetiskt flygbränsle per år och vara i drift 2027 i anslutning till Forsmark.
- Elektrobränsle är kategoriserat som ett hållbart flygbränsle (SAF) eftersom de enda insatserna i processen att tillverka elektrobränsle är fossilfri el, vatten och återvunnen koldioxid.

Carbon Capture i Uppsala

Befintliga
avfallsförbränningen
ger CO₂ året runt

Mål att fånga in
200 000 ton CO₂/år

Ny anläggning för
CO₂-avskiljning,
förvätskning och ett
mindre mellanlager

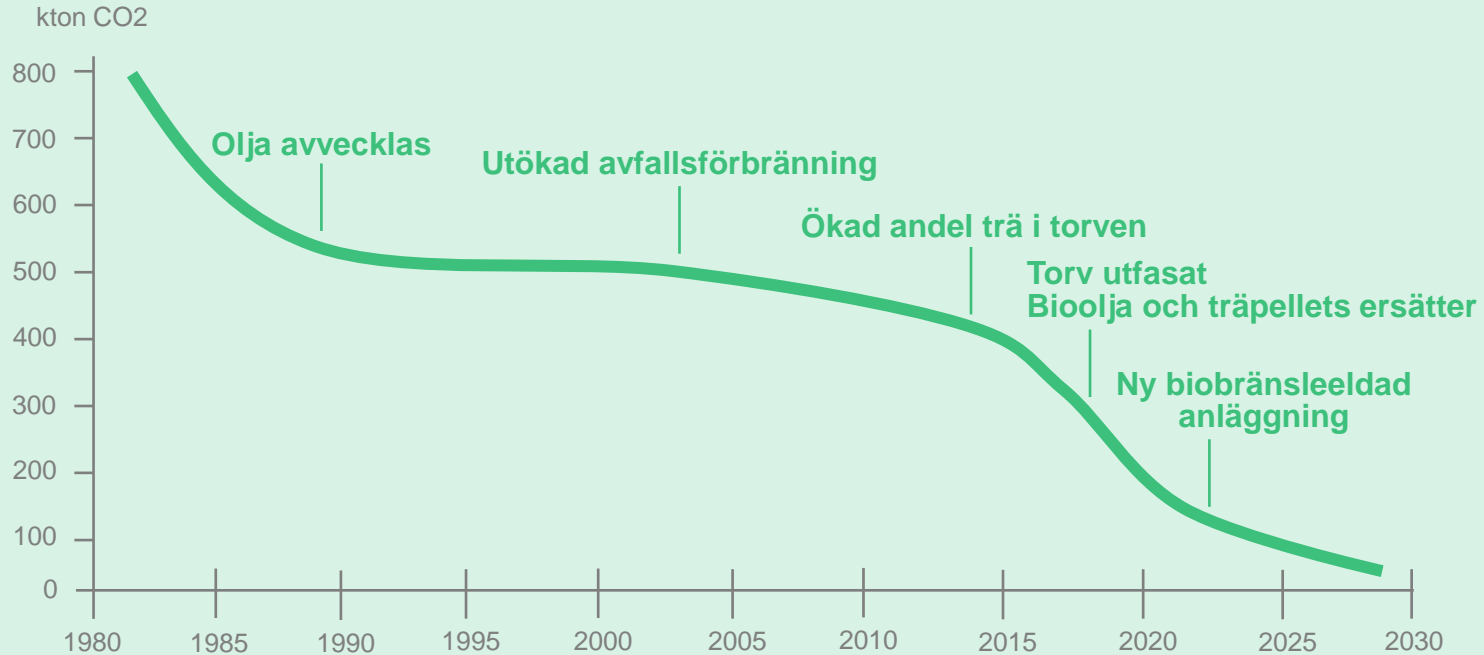
Fossilfri transport
till Forsmark (ca 70-
80 km)

CCU-projektet

- Bidrar till det cirkulära samhället
- Tränger ut fossila flygbränslen
- Bidrar till teknisk utveckling och kompetenshöjning på Vattenfall och i Sverige för koldioxidavskiljning

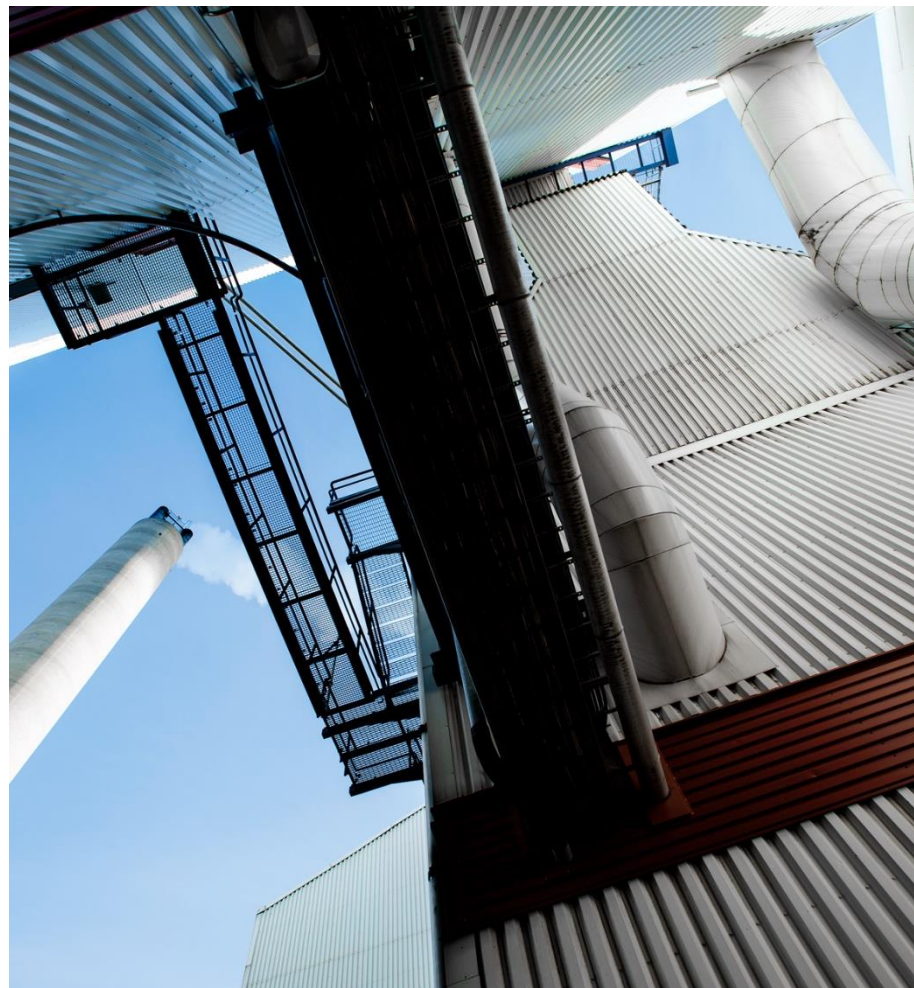
Resan mot fossilfri värme i Uppsala

CO2-resan för Vattenfall Värme Uppsala

Bio-CCS

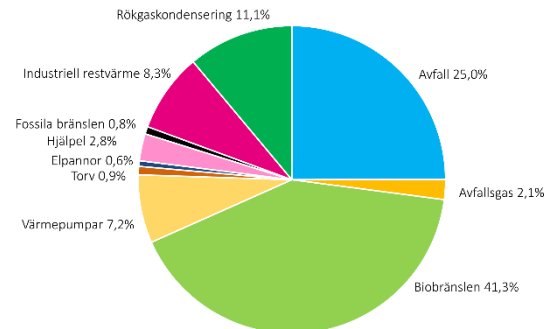
- Omvänd auktion föreslås som styrmedel med start nov 2022
- Regeringens aviserade budget om 400 MSEK per år och maxtak om 6 miljarder SEK för 2026-2040
- Innebär att de negativa utsläppen att blir betydligt lägre än det mål som Energimyndigheten utgått från i Klimatpolitiska vägvalsutredningen.
- Vägvalutredningens förslag hamnar på mellan 26-49 miljarder SEK för 2026-2040.
- Aviserad budget blir 200 000 – 363 000 ton CO₂ givet pris mellan 1000 och 2000 SEK/ton.

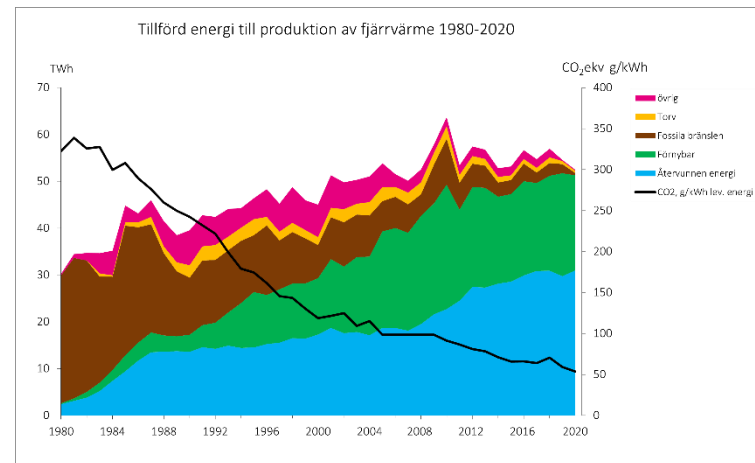
Avfall & Fjärrvärme i Sverige

- År 2018 behandlades i Sverige sammanlagt 35,2 miljoner ton avfall, varav 3,1 miljoner ton farligt avfall
- 25 % av Sveriges totala avfall materialåtervinns (2018)
- <1% av Sveriges totala avfall deponeras (exkl. gruvavfall)
- Deponering av brännbart och organiskt avfall är förbjudet i Sverige

Fjärrvärmens bränslemix 2020

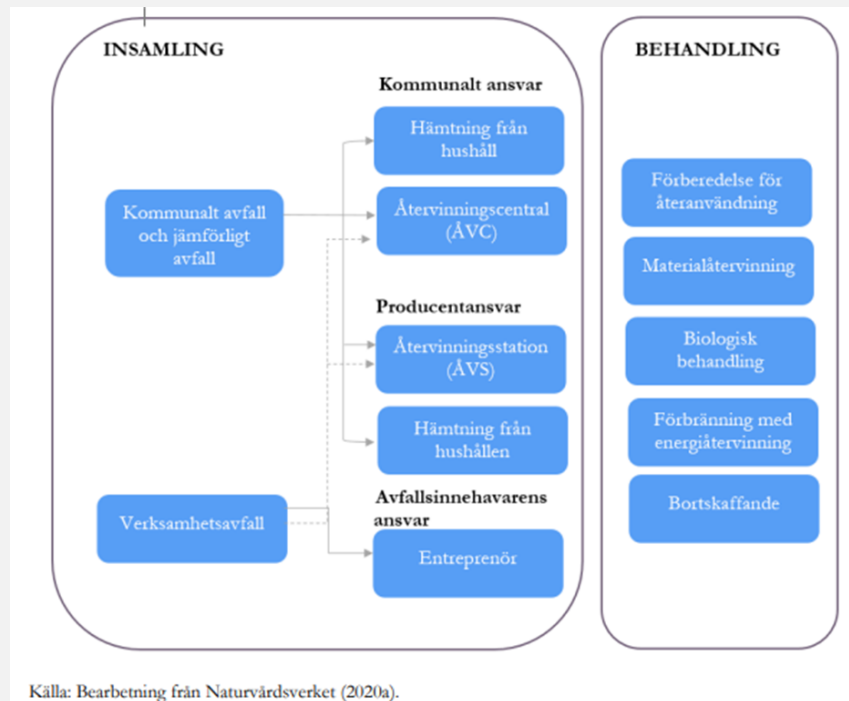

Tillförd energi till produktion av fjärrvärme 1980-2020

Avfallsmarknaden i Sverige

- Avfallet kan delas upp i två huvudsakliga avfallstyper; kommunalt avfall och verksamhetsavfall.
- Ansvar för insamling av avfall fördelas mellan; kommuner, producenter med producentansvar och övriga avfallsinnehavare.
- Avfallet kan sedan behandlas i fem huvudsakliga kategorier; förberedelse för återanvändning, materialåtervinning, biologisk behandling och förbränning med energiåtervinning samt bortskaffande.

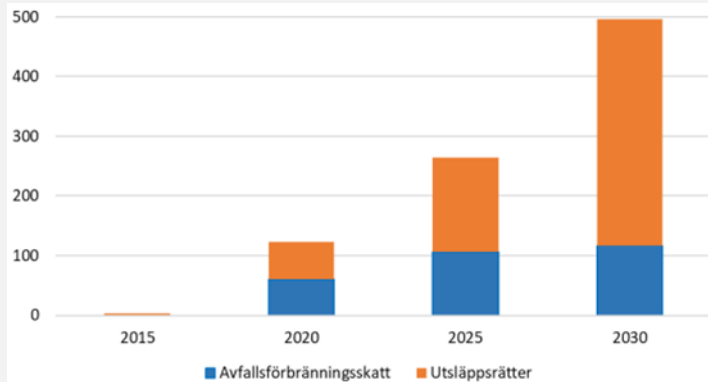

Kraftigt ökade kostnader för energiåtervinning leder till förändrad avfallshantering

- Skatteverkets utredning visar att avfallsförbränningskatten inte bidrar till ökad cirkularitet
- Innebär minskade möjligheter till investeringar, även i kraftvärme och avfallshantering
- Sverige, Danmark och Litauen är de enda länder inom EU där avfallsförbränning ingår i ETS
- Kostnaderna för EU ETS driver på investeringar i CCS, medan skatten försämrar möjligheten att investera i sådan teknik.
- Idag utreds endast stödsystem för Bio-CCS, genom sk. omvända aktioner.
- Risk för illegal hantering

EU ETS euro/ton CO2

Kostnad kr/ton avfall för avfallsförbränningskatt och utsläppsrätter

Mål: förnybar eller klimatneutral uppvärmning år 2020 - Klimatpositiv 2050

- Nästan all oljeanvändning har fasats ut i Uppsalas kommungeografiska område.
- Vattenfall Värme som levererar fjärrvärme till drygt 90 procent av alla bostäder i Uppsala, har fasat ut torven 2020 och resterande fossilt bränsle som används som spets och reserv (2 procent) fasas ut senast 2025.
- **Fjärrvärmens i Uppsala kommer då att vara 100 procent förnybar eller återvunnen.**
- Den klimatpåverkan som då återstår att få bort är den fossila delen av plasten som finns i den återvunna delen av fjärrvärmens (2020 var det 40 procent).
- För att få bort fossil plast från energiåtervinningen (brännbart) behöver hela Uppsala bidra, genom att sortera ut plasten och överlag minska användningen av fossil plast.

Samarbete med Uppsala kommun

Målsättning för CO₂-reduktion

50% CO₂-reduktion

Klimatneutrala

Klimatpositiva

2020

2030

2050

2025

2030

2045

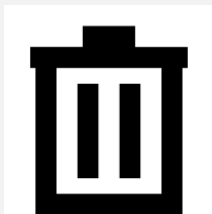
Fossilfria bränslen

Klimatneutrala

Klimatpositiva

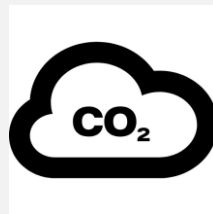
Ex. Uppsala kommun

Påverkan från avfall 2020

Avfall

2020 lämnade Uppsala kommun **56 775 ton** brännbart avfall med ca 17 % plast i.

CO2

Det ger ca 9 652 ton plast, vilket genererar ca **26 060 ton Co2** i utsläpp.

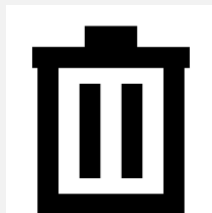

Kronor

Motsvarar ca **15,6 MSEK** i utsläppsrätter (EU-ETS)!
Motsvarande kostnad 2020 var 5,9 MSEK.

Ex. Uppsalahem

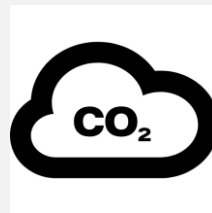
Påverkan från avfall 2020

Avfall

Totalt genererar hushållen i Uppsalahem ca 16 000 ton brännbart avfall per år. *

*17 181 bostäder, 2 personer/hushåll (SCB), 466 kg avfall/person (Avfall Sverige)

CO2

Det ger ca 2 720 ton plast, vilket genererar ca **7 344 ton CO2** i utsläpp.

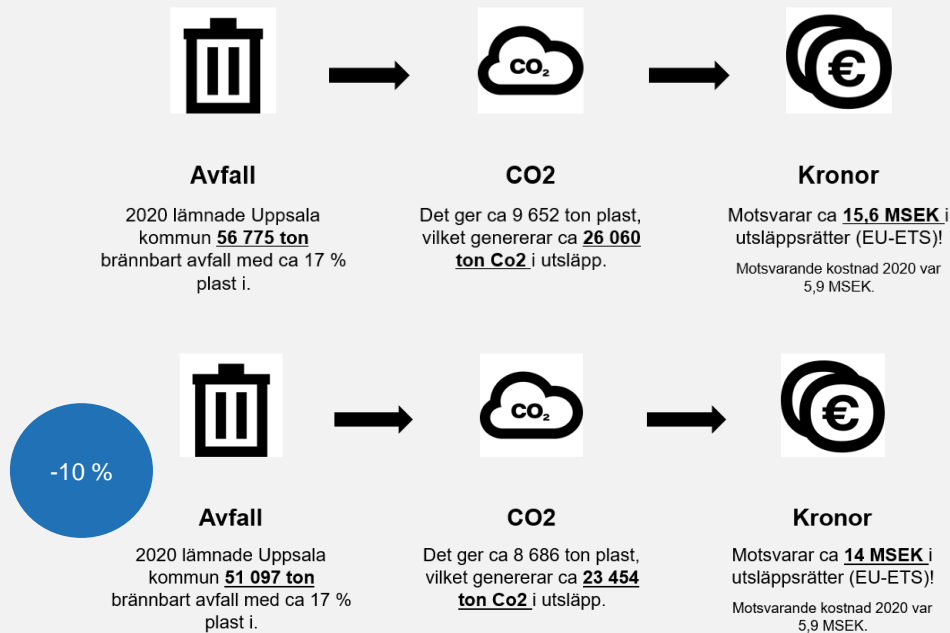

Kronor

Motsvarar ca **4.4** MSEK i utsläppsrätter (EU-ETS)!

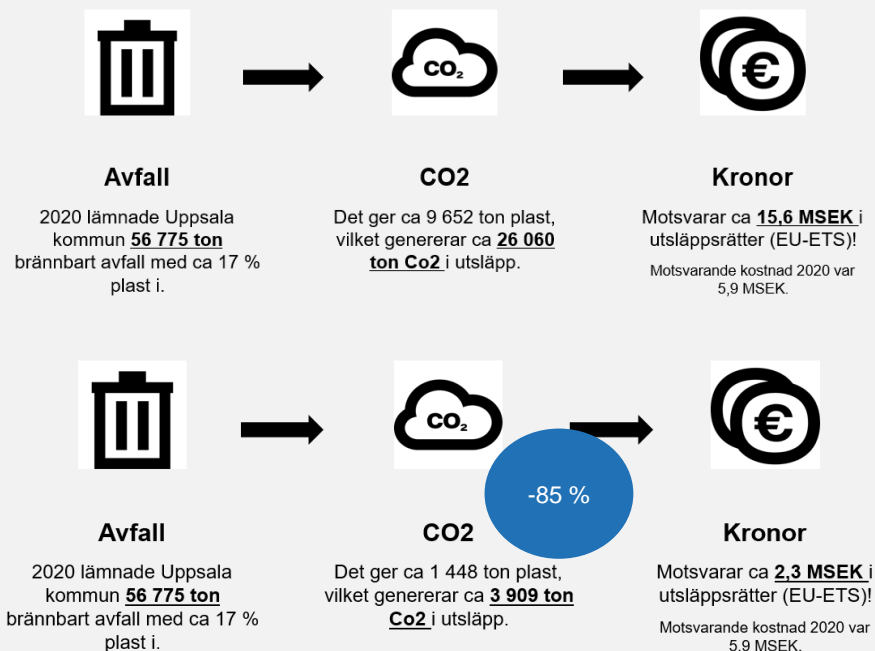
Avfallshanteringen är en klimatfråga

- Uppsalas avfallsplan är under arbete
- Förslag idag på quattro → 7-10 % i ökad utsortering
- **Det minskar utsläppen från Uppsala kommuns avfall med 2,6 ton CO2!**

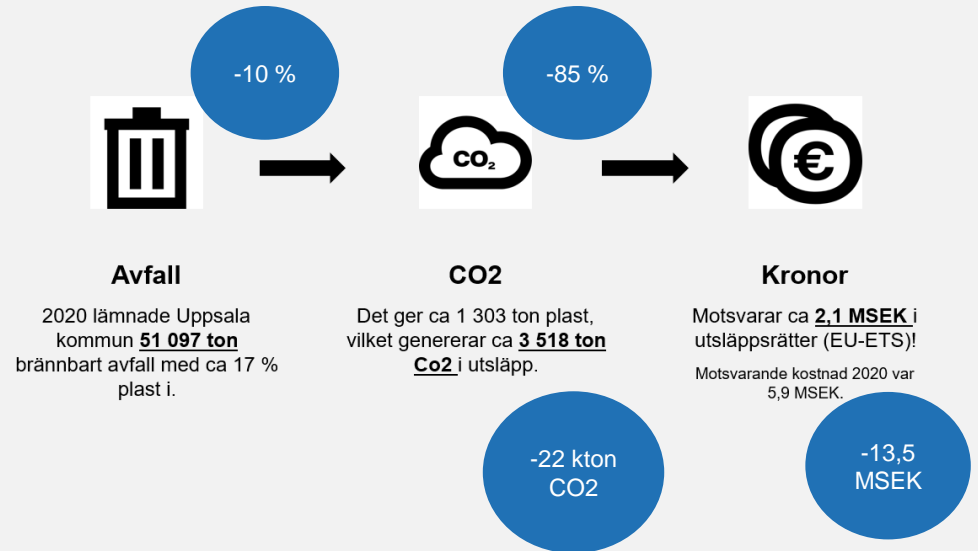
Avfallshanteringen är en klimatfråga

- Eftersortering ger enligt tester → 85 % i ökad utsortering av plast
- **Det minskar utsläppen från Uppsala kommuns avfall med 22 151 ton CO2!**

Avfallshanteringen är en klimatfråga

- Förslag idag på quattro → 7-10 % i ökad utsortering
- **Det minskar utsläppen från Uppsala kommuns avfall med 2,6 ton CO2!**
- Eftersortering ger enligt tester → 85 % i ökad utsortering av plast
- **Det minskar utsläppen från Uppsala kommuns avfall med 22 151 ton CO2!**

Vattenfall Värme

Våra budskap

- Avfallshanteringen är en klimatfråga
- Ökade kostnader leder till förändrad avfallshantering
- Plastfrågan måste hanteras i hela värdekedjan
- Tillsammans kan mycket göras!

**Fjärrvärm
i det cirkulära
samhället**

VATTENFALL

Fjärrvärme - en viktig del i den cirkulära ekonomin

För oss på Vattenfall handlar cirkularitet om att använda resurser på ett smartare sätt och så effektivt som möjligt. Vi anser att övergången till en cirkulär ekonomi är avgörande för att uppnå klimatmålen och för ett hållbart samhälle! En cirkulär ekonomi är ett ramverk för hållbar tillväxt - med den övergripande målsättningen att minska samhällets resursanvändning och den miljöpåverkan det innebär.

I en cirkulär ekonomi gäller att:

- Resursanvändning, avfall, utsläpp och energiläckage minimeras.
- Resurser hålls i bruk så länge som möjligt för att få ut mesta möjliga värde.
- Produkter och material återanvänds och återvinns i slutet av livslängden.
- Energin är fossilfri, återvunnen och/eller förnybar.

För Vattenfall innebär det att:

- Vi arbetar för att leverera hållbara energilösningar.
- Vi fasar ut fossila bränslen och material för att bli fossilfria.
- Vi designar produkter och processer för att minimera resursanvändningen och undvika föroreningar.
- Vi återanvänder och återvinner produkter, material och energi för att bevara resursernas värde.

På Vattenfall hjälper vi våra kunder till ett fossilfritt liv inom en generation. Hållbar uppvärmning av våra hus, byggnader och industrier är något som vi brinner för.

Fjärrvärme bidrar till ett resurseffektivt och cirkulärt samhälle genom att till exempel använda restprodukter som spill från massa- och skogsindustri och avfall från verksamheter och hushåll som inte kan eller bör återvinnas. På så sätt minskar fjärrvärmens även den miljöpåverkan som användningen av resurser innebär.

Fjärrvärmens möjliggör även att ta vara på överskottsvärme från verksamheter som datahallar, fryslager och livsmedelsbutiker. Vi kallar det för

SamEnergi, där gamla och nya partners tar rollen som småskaliga lokala värmeproducenter. På så vis genomsyrar livscykelperspektivet hela vår verksamhet. Vi vill att energilandskapet ska vara ett system där energi kan överföras från den som har ett överskott – till den som har ett behov. Våra ledningar i marken blir det nät som möjliggör optimering, balans och samverkan.

Vattenfall Värme levererar fjärrvärme, fjärrkyla, el och ånga som används till att värma och kyla bostäder och verksamheter. Vi erbjuder även en avfallshanterings-tjänst för sådant som inte kan eller bör återanvändas eller materialåtervinnas. Allt som sorteras ut som brännbart avfall går idag till energiåtervinning.

Avfallshantering

Återanvända och återvinna - men helst inte använda alls. Vår avfallshantering utgår ifrån avfallstrappan. Det tycker vi är bra!

Avfallstrappan visar att användning av material och resurser i första hand ska *förebyggas*. När det gäller energi så betyder det att vi ska vara så energieffektiva som möjligt i hela samhället och minimera vår energiförbrukning.

De resurser som vi ändå behöver använda ska *återanvändas* så mycket som möjligt. Det betyder att vi ska laga sådant som är trasigt i stället för att slänga och se till att det vi inte använder eller behöver längre kommer någon annan till nytta så långt det är möjligt.

När det inte går att använda längre så bör vi *återvinna* materialet. Det betyder att vi genom en process kan använda resurserna till något annat. Allt som lämnas in och sorteras på återvinningscentraler går till sådana processer, där glas blir till nytt glas, tidningar blir papper och plast kan bli nya förpackningar.

Det finns dock en gräns för hur många gånger vi kan återvinna de flesta material och många material går idag inte att återvinna alls. All plast som sorteras ut av hushållen i Sverige går till exempel vidare till en anläggning som i sin tur sorterar ut det som går att materialåtervinna. Även verksamhetsavfall sorteras ut i olika fraktioner. Det som sorteras som brännbart är sådant som inte kan eller bör materialåtervinnas.

Nästa steg i trappan är *energiåtervinning*. Det betyder att vi återvinner det som finns kvar: energin. Det gör vi genom förbränning. Fjärrvärme har styrkan att kunna återvinna sådant som ingen annan i samhället kan eller bör använda och göra

det till värme och ibland även el. På så sätt får vi ut mesta möjliga värde av de material som vi använder och de förutsättningar vi har idag.

Energiåtervinning möjliggör också avgiftning av avfall. Man kan kalla det för samhällets njurar, som på ett säkert sätt avskiljer giftiga ämnen så att de kan tas bort från kretsloppet. Vid energiåtervinning och förbränning separeras många ämnen i avfallet vilket gör att vi kan fånga upp och ta tillvara dem ur askorna. Ämnen som är giftiga, till exempel tungmetaller, kan förvaras på lämpligt sätt och ämnen som kan återanvändas, till exempel järn, koppar och andra metaller, kan återcirkulera till samhället.

Vattenfall Värme Sverige genererar ca

**60 000 ton slagg/år
= ca 6 000 ton
återvunna metaller!**

Alternativet till energiåtervinning för material som inte längre går att återanvända eller återvinna är att lägga det på *deponi*. En deponi är ett dåligt alternativ, både för klimatet och miljön, och bör i största möjliga mån undvikas. När organiskt material läggs på hög bildas metan, som är en starkt klimatpåverkande växthusgas och har en betydligt högre uppvärmningsfaktor än koldioxid. Därför finns idag ett förbud att deponera organiskt och brännbart avfall i Sverige. En avfallsdeponi räknas som miljöfarlig verksamhet och måste uppfylla mycket hårt ställda krav för att garantera att inga gifter släpps ut.

Avfallstrappan

Förebygga

Återanvända

Återvinna

Energiåtervinna

Deponi

Energiåtervinning ur avfall en nyckel för ett hållbart samhälle

Förnybar energi ska vara drivkraften i en cirkulär ekonomi. Därför fasar vi ut alla fossila bränslen senast 2025. I Sverige har vi redan kommit långt i omställningen till förnybar energi och fjärrvärmens har spelat en viktig roll i det arbetet.

Vi vet idag att vi lever över jordens resurser. Sättet vi lever på resulterar i allt för stora mängder avfall och en alldeles för liten del återcirkuleras. Övergången till en cirkulär ekonomi innebär därför att mängden avfall måste minska och att material bevaras i större utsträckning. Det betyder till exempel att andelen fossil plast i samhället måste minska och att den plast vi använder måste gå att återcirkulera. För att uppnå detta krävs stora förändringar i samhället och högre upp i avfallskedjan och producentledet.

Klimatfrågan är global och genom energiåtervinning kan vi bidra inte bara lokalt utan även globalt. Många länder deponerar idag allt sitt avfall. Eftersom vi kan energiåtervinna avfall till både värme, el och ånga är våra anläggningar väldigt effektiva, vilket gör att vi kan exportera en cirkulär avfallshanteringstjänst. Denna tjänst ser vi som en viktig del i arbetet med att minska de globala utsläppen och anser därför att det är bra att vi i Sverige även energiåtervinner avfall från andra länder.

Vi på Vattenfall kommer att göra allt vi kan för att minska de fossila utsläppen och möjliggöra övergången till en cirkulär ekonomi. För att lyckas kommer vi alla att behöva hjälpas åt, så att resursanvändningen minimeras, bra material används, produkter designas för återanvändning i samhället och att den rest som sedan blir kvar går till energiåtervinning.

Våra ambitioner för cirkulär ekonomi 2030

En cirkulär affär - det är vårt mål. 2030 är vi en cirkulär verksamhet som maximerar värdet av våra resurser. Och vi ska göra allt för att nå dit.

Om tio år ska vi vara en cirkulär verksamhet. Vi ser till cirkularitet i vår värdekedja och med våra partners för att säkra ansvarsfull användning - och återanvändning - av alla resurser. Fossilfri, återvunnen och/eller förnybar energi driver den cirkulära ekonomin. Som en av nyckelaktörerna i branschen gör vi vårt yttersta för att underlätta omställningen till ett hållbart samhälle.

Med höga ambitioner gäller det att planera ordentligt och sedan skrida till verket. Vi räds inte en utmaning - tvärtom. Vi sporras av den; det ger oss motivation att gå till jobbet varje dag. Därför har vi tagit fram en lista på fem punkter med tydliga mål att jobba mot.

År 2030:

- Är vårt primära val alltid fossilfria, återvunna och/eller förnybara material.
- Är planering för hur produkter och anläggningar ska hanteras i slutskedet av livscykeln integrerad i design- och upphandlingsprocesser.
- Har vi detaljerad kunskap om våra avfallsflöden och tar tillvara innovativa möjligheter att återanvända eller återvinna avfall och biprodukter.
- Hjälper vi våra kunder, partners, och samhället, att bli mer cirkulära genom att utveckla nya produkter, modeller och lösningar - och genom erfarenhetsutbyte.
- Bidrar vår innovativa FoU-portfölj till övergången till en cirkulär affär.

Sammanträdesprotokoll

Plats och tid:	Mallas sal, Stadsbiblioteket, 17.00-18.00	
Närvarande ledamöter:	Mohamad Hassan (L), ordförande Charlie Strängberg (FI) Hanna Victoria Mörck (V)	
Övriga deltagare:	Kristina Eriksson, kommunledningskontoret Föreläsare och gäster	
Utses att justera:	Hanna Victoria Mörck	Paragrafer: 31-33

Justeringens plats och tid: 29 november 2021, Stadshuset,
Stadshusgatan 2

Underskrifter:

Mohamad Hassan, ordförande

Hanna Victoria Mörck, justerare

Åsa Tingström, sekreterare

§ 31. Val av justeringsperson samt datum och plats för justering

Jämställdhetsrådet utser Hanna Victoria Mörck att justera protokollet tillsammans med ordföranden den 29 november 2021.

§ 32. Fastställande av föredragningslista

Föredragningslistan fastställdes.

§ 33. Jämställdhetsrådets höstevent - Internationella dagen mot våld mot kvinnor

Arrangör: Uppsala kommuns jämställdhetsråd och Stadsbiblioteket

Ett samtal med journalisten Kerstin Weigl, som tillsammans med Kristina Edblom, under tio års tid har dokumenterat vartenda fall i Sverige där en kvinna blivit dödad av sin partner. Detta följdes av information om stöd och pågående arbete från socialförvaltningen inom områdena våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Slutligen hölls ett avslutande panelsamtal med medverkande och Uppsala kommuns jämställdhetsråd.

Minnesanteckningar

Plats och tid:	Digitalt via Teams, 9.00-11.00
Närvarande ledamöter:	Helena Nordström Källström (MP), ordförande Hans Nordström (C), vice ordförande Ulrik Wärnsberg (S) Therez Almerfors (M) Tobias Smedberg (V) Anders A Aronsson (L) Michael Carlsson (SD) Jonas Segersam (KD)
Övriga deltagare:	Åsa Dahlin, enhetschef översiktsplanering Kerstin Gauffin, strategisk samhällsplanerare Åsa Tingström, sekreterare
Punkt 3	Niclas Andersson, strategisk samhällsplanerare, Uppsala kommun Cecilia Carlqvist, infrastrukturstrateg, Region Uppsala
Punkt 4	Lena Grapp, stadsjurist, Uppsala kommun
Utses att justera:	Therez Almerfors
Paragrafer:	1 - 8

Justeringens datum: 2 december 2021

Underskrifter:

.....
Helena Nordström Källström,
ordförande

.....
Therez Almerfors, justerare

.....
Åsa Tingström, sekreterare

1. Val av justeringsperson samt datum och plats för justering

Landsbygdsberedningen utser Therez Almerfors att tillsammans med ordföranden justera protokollet den 30 november 2021 på nya stadshuset, Vaksalagatan 15.

2. Fastställande av föredragningslista

Utsänd föredragningslista fastställs med följande tillägg;

7.1 Inspel från Rasbo i samverkan.

Önskemål lyfts även om en dragning om medborgarbudgeten och finansiering nästa möte.

3. Samverkan kring trafik och mobilitet på landsbygden

Föredragande: Niclas Andersson, strategisk samhällsplanerare inom trafik och mobilitet, Uppsala kommun

Presentation återfinns i **Bilaga 1**.

Synpunkter framförs om att det som beskrivs inte riktigt stämmer i praktiken. Exempelvis uppges flera vägföreningar ha bett kommunen få ta över vägansvaret på samma orter som kommunen har problem med cykelvägar för att kommunen inte äger vägarna. Frågan ställs också hur förvaltningen samarbetar så att nya cykelvägar kopplas ihop med befintligt nät. Ulva kvarn där en cykelväg ska byggas nämns som exempel där koppling till befintligt nät saknas. Åsikter framförs om att kommunen är konsekvent gentemot vägföreningarna.

Möjligheten att bygga cykelvägar på andra platser än längs befintliga vägar tas också upp. Storvreta, Vattholma och Björklinge nämns som exempel där andra lösningar kan behövas.

Förvaltningen har tagit fram en handlingsplan för trafik och mobilitet som behandlas politiskt. Synpunkterna tas med som ett viktigt medskick i det arbetet.

En annan fråga som lyftes handlar om närhet till vardagsfunktioner och service. Orter som Gunsta, Länna, Almunge och Knutby, men också småorter runtomkring börjar avfolkas eftersom jordbruket kräver mindre resurser. I det sammanhanget framhålls pendlarparkeringar och service som viktiga. En utveckling observeras också där det tillkommit sommargäster från Stockholm eftersom prisbilden är mer fördelaktig. Detta medför mer biltrafik, hur får vi det att fungera med transporter in till kransorten?

Väghållning och mobilitet ses som en komplex fråga och landsbygdsberedningens roll i detta lyfts. Landsbygdsberedningen ska bland annat säkerställa att kommunen arbetar enligt landsbygdsprogrammet och se till landsbygdsperspektivet. En översyn

kan behöva göras angående var det politiska ansvaret för olika delar ligger och om uppdragen behöver förtydligas. En önskan framförs om en förtydligande dragning kring vilka nämnder som beredningen bör arbeta vidare med.

Frågan diskuterades också kring hur vi kommer bort från ett liv i bilen för landsbygdsbor. Samåkning där en buss inte är lönsam, privat individuell samåkning, anropsstyrd trafik och transportnoder har nämnts tidigare, fler åtgärder efterfrågas.

Strukturen och samarbete mellan kommun, region och Trafikverket behöver vara koordinerat och det arbetas med pendlarparkeringar och kollektivtrafikstråk. Det påpekas också att trafik ofta är en konsekvens av ett behov och att en annan väg kan vara att titta på om behovet kan ändras. Arbeta på distans kan vara en väg och gå. I vissa orter finns exempelvis kontorshotell som kan nyttjas för att minska resandet.

Föredragande: Cecilia Carlqvist, infrastrukturstrateg, Region Uppsala

Presentation återfinns i **Bilaga 2**.

Frågan tas upp om vi kan ta hjälp av andra regioner, exempelvis Västsverige där det arbetats mycket med kombinationsresor.

En problematik lyfts där olika kommuner inom regionen har olika ambitioner och syn på att investera i anslutning till statliga vägnät. Frågor som cykelställ i anslutning till busshållplatser, iordningsställande av pendlarparkeringar, tömning av papperskorgar med mera saknas och det tar tid att komma fram till lösningar. Ofta fastnar arbetet i avtalsfrågor mellan kommunen, regionen och Trafikverket. Frågan ställs vad kommunen kan göra för att underlätta och minska den här problematiken. En åtgärd som nämns är att revidera det avtal från 2012 som reglerar ansvarsfriheten eftersom det saknas delar och avtalet är föråldrat.

Cykelvägar och möjligheten att använda lågtrafikerade vägnät, banvallar och skogsvägar diskuterades också. Kommunen vill inte investera i statliga vägnät och Trafikverket får inte investera i cykelvägar som ligger för långt från bilvägen. Vissa lag- och avtalsförändringar kan krävas för att komma vidare. Trafikverket har ett uppdrag att förändra vissa saker kopplat till cykel och det finns möjlighet att spela in frågor i regionens genomförandeplan. Frågan är också förknippad med resurser, kommunen vill ha gena cykelvägar ibland blir det för dyrt. En annan utmaning är att kommunen vill att jordbruksmarken ska finnas kvar. Ofta finns viljan att använda befintliga vägar, men det kan innebära att vägarna måste smalnas av.

4. Utvärdering av medborgarbudgeten - vilka juridiska utmaningar finns med medborgarbudgetförslagen?

Föredragande: Lena Grapp, stadsjurist

Presentation om dilemman utifrån kommunalrättsliga principer. Presentation återfinns i **Bilaga 3**.

Frågan ställs om det är vissa förslag som det avråtts från eller hela medborgarbudgetprojektet. Det finns ett politiskt fattat beslut och juristenhetens uppgift är att stötta och underlätta genomförandet av beslutet. Överenskommelser med lokala aktörer behöver bli så bra som möjligt. Exempelvis behöver externa aktörer som sköter driften av anläggningar som exempelvis ett utegym ha en ansvarsförsäkring.

Vikten av tydlighet understryks och att projektet når sitt syfte; att öka medborgarnas inflytande över investeringsbudgeten. Det är lätt att arbetet bygger på ett fåtal eldsjälars snarare än gemensamma intressen. Kommunen sluter inte avtal med enskilda personer utan med föreningar för att öka kontinuiteten och förankringen, men även ideella föreningar bygger mycket på enskildas engagemang. Det lyfts att förvaltningens arbete med medborgarbudgetprojektet är förknippat med många juridiska knepigheter och att det går åt mycket arbetstid. Detta behöver analyseras i relation till målpuppfyllelsen.

En utmaning är att modifieringar under projekttiden kan upplevas som orättvisa mellan områdena. Lärdomar kommer upp under vägen, men i många fall behöver projektet göras klart först för att ändringar inte ska slå fel.

En riskanalys efterfrågas. Förvaltningen skulle kunna genomföra en analys av hur vi kan förebygga problem och främja aktivt föreningsliv som politiken får diskutera. Detta skulle kunna resultera i en handledning eller kravlista vid blandprojekt. Det kan också identifiera ändringar som behöver tas vidare till högre instanser inom politiken.

Upphandlingsregelverket lyfts ofta som en problematik i sammanhanget, men där har en del justerats. Den stora svårigheten ligger inte där.

Det framförs också att projektet bör fokusera på möjligheterna och arbetet med demokrati i praktiken. Det behöver säkras att projektet inte bara lockar till sig idésprutor, utan att det också finns lokal förankring och ideella föreningar som är villiga att ta ansvar. Kommunens interna arbete med projektet ses också som en vinst eftersom samarbete sker över enhets- och förvaltningsgränser och att landsbygdsfrågorna lyfts inom förvaltningarna.

Kommunen behöver bli bättre på att kommunicera vad det innebär. Kulturförvaltningen nämns som ett exempel där god erfarenhet finns. En möjlig väg framåt för projektet skulle kunna vara att framföra ett utbud av saker som ska göras och att medborgarna får vara med och tycka till om placering, prioritering och liknande.

5. Val av representanter till Landsbygdsriksdagen 2022

2020 valdes ett antal representanter utifrån vilka som hade möjlighet att åka. Samtliga ledamöter är intresserade av att åka. Ulrik Wärnsberg kommer troligtvis att delta via Upplandsbygd.

Följande ledamöter önskar delta i Landsbygdsriksdagen 2022 för kommunens räkning:

- Helena Nordström Källström (MP), ordförande
- Hans Nordström (C), vice ordförande
- Therez Almerfors (M)
- Tobias Smedberg (V)
- Anders A Aronsson (L)
- Michael Carlsson (SD)
- Jonas Segersam (KD)

Frågan skickas till kommunstyrelsen för godkännande.

6. Sammanträdestider Landsbygdsberedningen 2022

Landsbygdsberedningen fastställer följande sammanträdestider för 2022:

- 2 februari 9.00-11.00
- 20 april 9.00-11.00
- 30 september 9.00-11.00
- 25 november 9.00-11.00

Sammanträdet den 25 november genomförs förutsatt att beredningens arbete förlängs efter den 30 september.

7. Övriga frågor

7.1 Inspel från Rasbo i Samverkan

Rasbo i Samverkan har framfört en önskan om att landsbygdsberedningen skulle komma och delta i något av deras möten. Anders A Aronsson var där och ledde deras årsmöte 2021. Även Vattholma har visat intresse. Beredningen vill gärna veta mer om syftet och lyfter att en dialog eller särskild sittning med styrelsen kan vara bättre än deltagande i generella möten som årsmöten. Föreningarna får gärna bjuda in ledamöterna i landsbygdsberedningen för att träffa deras styrelse om intresse finns.

8. Nästa möte

Nästa möte sker den 2 februari. Då kommer näringslivsenheten medverka och berätta om hur de arbetar med landsbygdsnärningar.

Det fördes en diskussion om hur vi går vidare med de frågor som diskuterats under dagens möte. Att ställa frågor till olika nämnder och förvaltningar nämndes som en väg, alternativt att formulera skrivelser till kommunstyrelsen. Det konstateras att beredningen kan vara ett forum för att hämta in information, analysera och diskutera vägar framåt utan att det resulterar i formella skrivelser eftersom beredningen är ett organ under kommunstyrelsen. Förvaltningen kan formera sig och återkomma på kommande möten för att följa upp vad som händer med frågorna. Ett önskemål framförs också om en dragning gällande område 3 vid nästa möte.

Samverkan kring trafik och mobilitet på landsbygden

Niclas Andersson

Stadsbyggnadsförvaltningen

22 november 2021

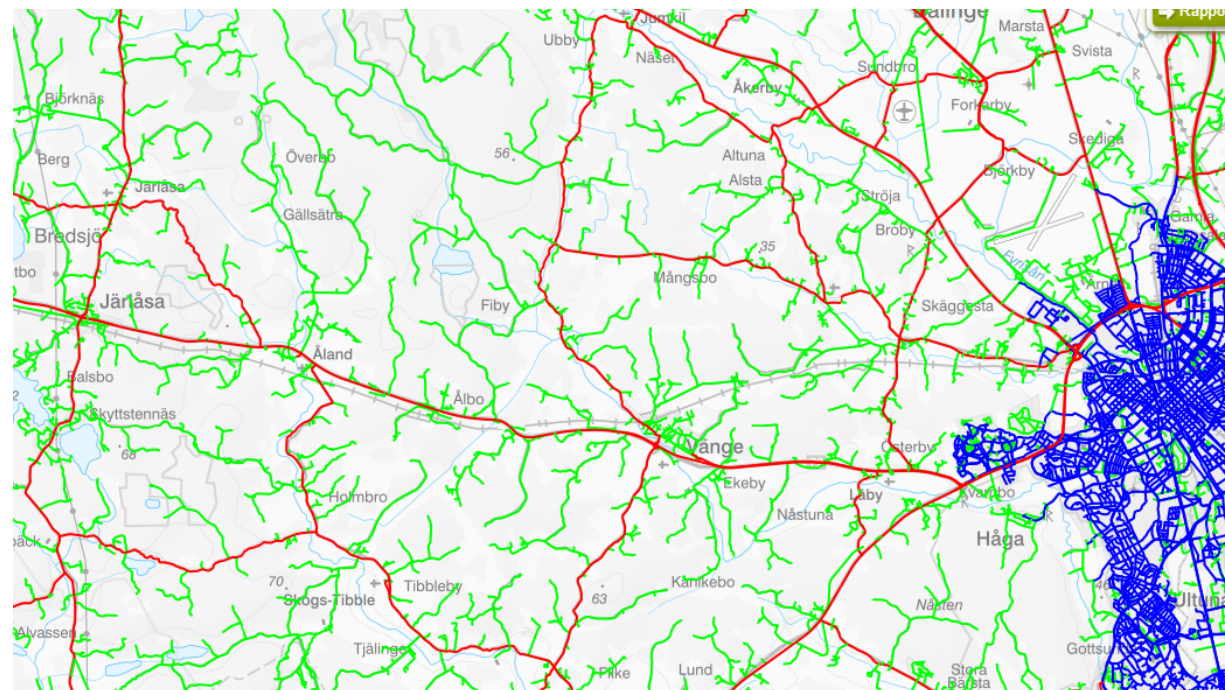
Agenda

- Ansvar och samarbete mellan olika aktörer
- Länsplan, planering av infrastrukturåtgärder
- Strategisk inriktning för trafik mobilitet
- Hållbar mobilitet på landsbygden, alla dimensioner

Kommunens ansvar i transportsystemet

Olika väghållare med olika ansvarsområden

- Statlig väg – Trafikverket/Region Uppsala
- Kommunal väg – Uppsala kommun
- Enskild väg – Vägföreningar, samfällighetsföreningar & vägsamfälligheter

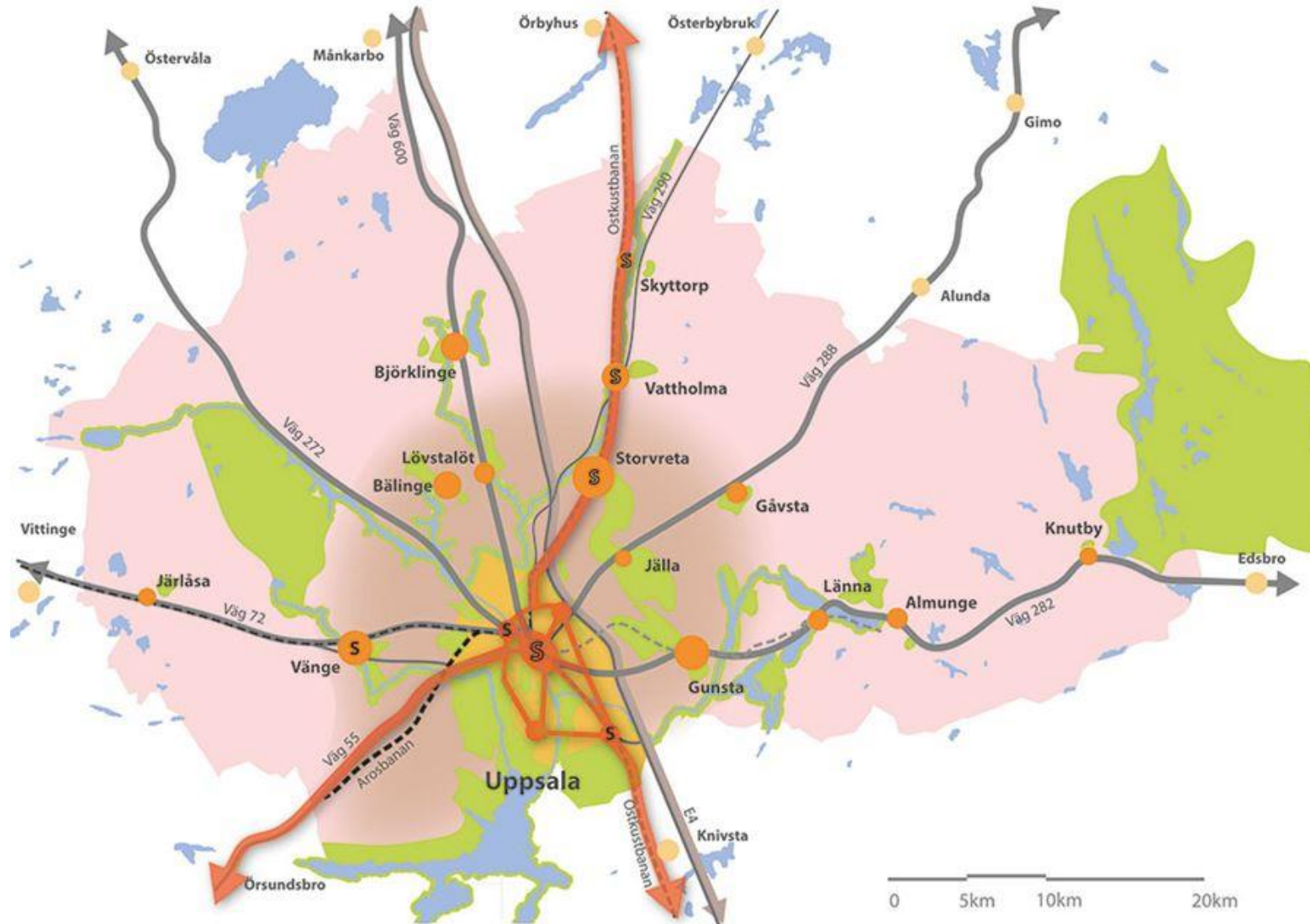
Huvudmannskapets innebörd & ansvar

Regleras av Väglagen 1971:948, Plan- och bygglagen 2010:900 och Anläggningslagen 1973:1149

Väghållning handlar om byggande och drift av vägar för huvudmannen.

Investeringar i och kring vägen är väghållarens ansvar.

Uppsalas Översiktsplan 2016

Vad säger våra styrande dokument?

Översiktsplan 2016:

- Goda kommunikationer – Uppsala präglas av närhet och tillgänglighet
- Närhet till vardagsfunktioner och arbetsmarknad – Det är möjligt att nå vardagsfunktioner inom ca tio minuter med gång, cykel eller kollektivtrafik
- Hög tillgänglighet med smarta transporter – Uppsala har hög tillgänglighet med bra möjligheter att röra sig lokalt och regionalt

**Uppsala är en
drivande
kraft i världen**

**Uppsala är en
kommun för alla**

**Uppsala är en plats
för de goda livet**

**Uppsala är en
föregångare i
ansvarsfull
samhällsutveckling**

Vad säger våra styrande dokument?

Översiktsplan 2016:

- Cykelstråk på landsbygden
 - Länkar samman tätorter med busshållplatser och målpunkter längs med cykelstråken
 - Gång- och cykelvägar ska vara separerade längs med de radiella statliga vägarna
 - Gång- och cykelvägarna ska ansluta till stadens och tätorternas huvudcykelstråk.
 - Möjliggör arbets- och skolpendling
 - Separerade gång- och cykelvägar vid mötesfria landsvägar
- Kollektivtrafikstråk (väg och järnväg)
 - En tät ska en tät kollektivtrafik upprätthållas.
 - Längs statlig väg ska bussens framkomlighet prioriteras så att en konkurrenskraftig restid gentemot bil uppnås till viktiga målpunkter.

Vad säger våra styrande dokument?

Program för trafik och mobilitet:

- År 2050 sker alla resor och transporter i Uppsala kommun med hållbara färdmedel
- År 2050 är Uppsala kommun en föregångare i arbetet med mobilitet och trafik.

Mobiliteten och trafiksystemet i Uppsala kommun är resiliент och resurseffektivt, vilket bidrar till goda och jämlika levnadsvillkor. Mobiliteten och trafiksystemet är utformat och organiserat på ett sätt som ger en hög närhet och hälsosamma livsmiljöer för boende, besökare och verksamma

Egenskaper för ett hållbart transportsystem

Miljö- och klimatmässiga

- Klimatneutrala
- Resurseffektiva
- Yteffektiva
- Har en minimal negativ miljöpåverkan

Sociala

- Tillgängliga för alla samhällsgrupper
- Skapar sociala mervärden
- Stärkande för folkhälsan
- Tidseffektiva

Ekonomiska

- Samhällsekonomiska
- Resurseffektiva

Vad är viktigt för att uppnå en hållbar mobilitet på landsbygden?

Markanvändning – samla tillkommande bebyggelse i stråk och skapa underlag för service

Bilens roll i ett hållbart transportsystem

- Hur kan vi hjälpa till att göra bilen mer hållbar?

Kommunens verktyg för transportsystemet på landsbygden

- Samverkan med andra aktörer – Region Uppsala, Trafikverket
 - Åtgärdsvalsstudier
 - Länstransportplan
- Markägande
- Stöd åt vägföreningar

Vilka frågor driver vi primärt?

God tillgänglighet med gång och cykel till kollektivtrafikhållplatser

Utbyggnation av cykelinfrastruktur utmed utpekade stråk

Utbyggnation av pendlarparkeringar för bil och cykel

Trafiksäkerhet

Samverkan kring mobilitet och infrastruktur i Uppsala kommun

Landsbygdsberedningen Uppsala kommun, 2021-11-22
Cecilia Carlqvist, infrastrukturstrateg

God mobilitet på landsbygd kräver flexibla lösningar och ett fungerade transportsystem

Kombinationsresor

Elektrifiering av transporter

Samåkning

Kollektivtrafik – Samordning av färdtjänst, allmän kollektivtrafik (anropsstyrd) och skolskjuts,

Gång- och cykel

Vad är en länsplan?

- Investeringsplan för infrastruktursatsningar
- 12-årig plan som uppdateras vart 4:e år

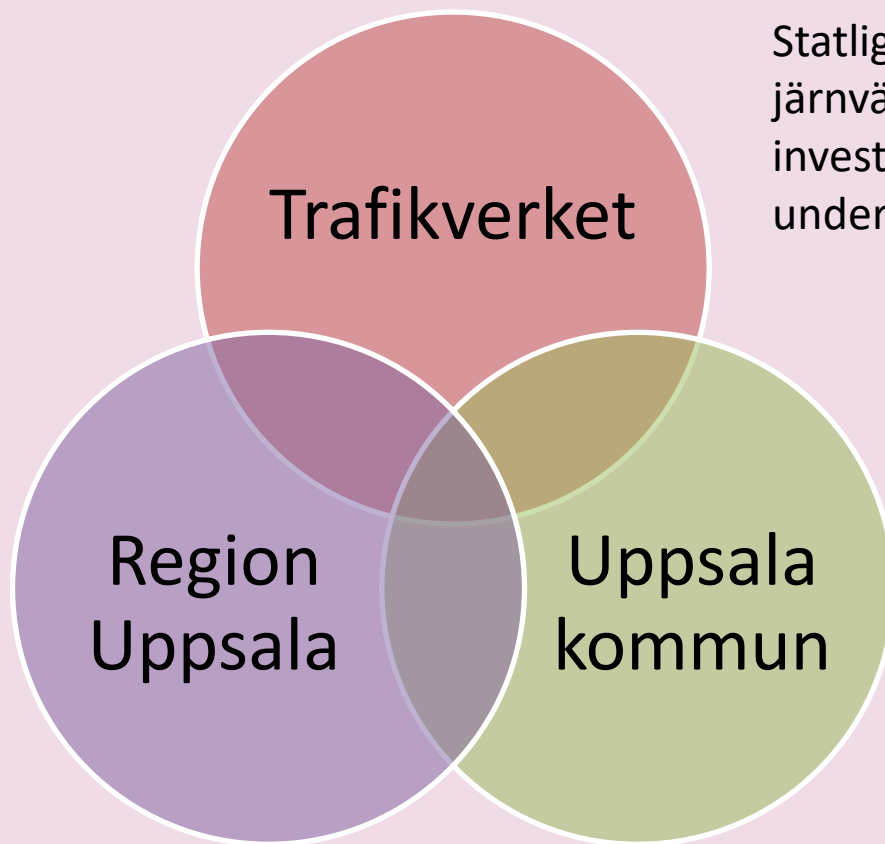

Målområden i länsplan

1. Ett klimatneutralt och transporteffektivt transportsystem
2. Ett tillgängligt och inkluderande transportsystem
3. Ett hälsofrämjande och trafiksäkert transportsystem

Länsplan för regional transportinfrastruktur i Uppsala län 2018–2029

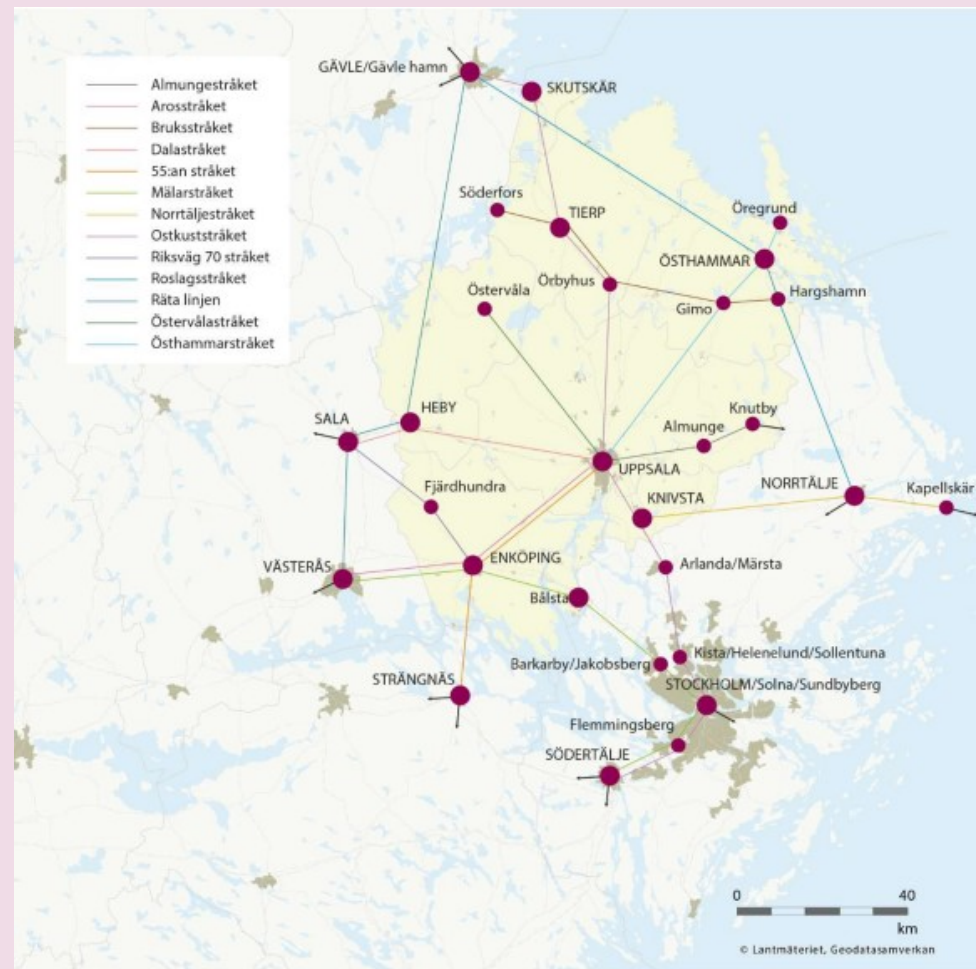
Statligt väg- och
järnvägsnät –
investeringar och
underhåll

Statligt regionala
vägar – investeringar
via länsplan
Prioriterar vilka
satsningar genomförs

Kommunalt vägnät –
investeringar och
underhåll

Stråkkarta

Beskriver de prioriterade stråken i länet

Kombinationsresor

Det finns många olika kombinationer...

Kollektivtrafik och cykel

Kollektivtrafik och bil

Kollektivtrafik och gång

Bil och cykel

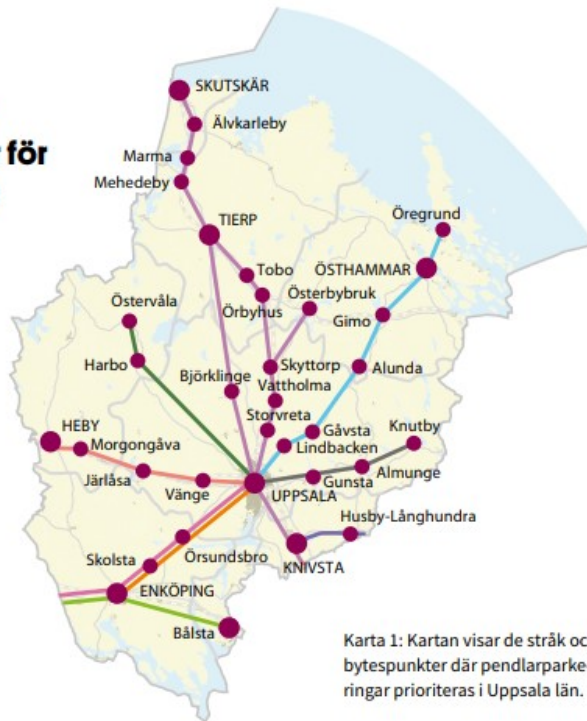
Bil och gång

Region Uppsala har prioriterat stråk och bytespunkter för pendlarparkering

Prioriterade stråk och bytespunkter för pendlarparkering

- Almungestråket
- Arosstråket
- S5:an stråket
- Dalastråket
- Mälärstråket
- Ostkuststråket
- Östervålastråket
- Östhammarstråket
- Norrtäljestråket

Cykelbarhet

Region Uppsala eftersträvar skapa större cykelbarhet längs med det regionala cykelvägnätet

- skapa möjligheter för att cykla, utan att nödvändigtvis vara en fullgod gång- och cykelväg eller gena kopplingar
- använda det parallella och låg trafikerat vägnätet och nyttja det för att skapa cykelbarhet mellan t.ex. tätorter.

Stråkutredning för väg 72 Heby- Kvarnbolund avseende förutsättningar för hållbart resande

Författare

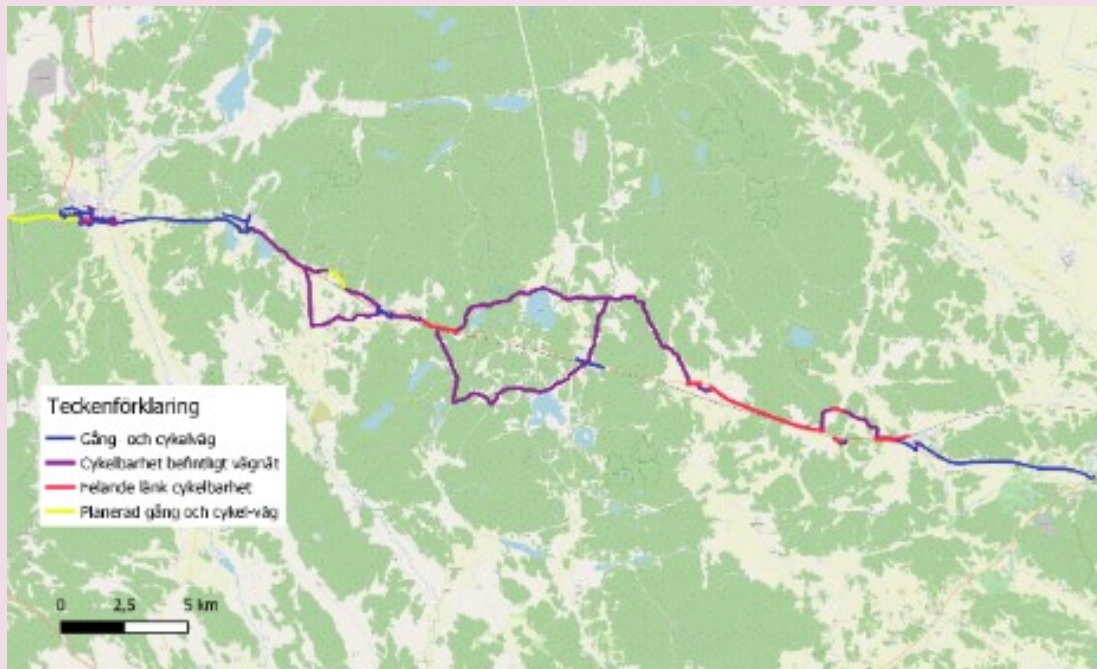
Timo Palokangas trafikingenjör, Catrin Altvinder infrastrukturstrateg,
Emma Hammarbäck kollektivtrafikatstrateg, Thomas Hallberg trafikplanerare,
Russell Cannon mobilitetsstrateg

Kontakt: registrator.kf@region uppsala.se

2021-06-03

Trafik och samhälle

Storgatan 27 | Box 1400 | 751 44 Uppsala | tfn 018-611 00 00 | fax 018-611 60 10 | org.nr 232100-0024 | www.region uppsala.se

Frågor

Landsbygdsberedningen – juridiska dilemman

Lena Grapp

Kommunledningskontoret

Den 22 november 2021

Syfte med medborgarbudget

En led i arbetet med att bli en av Sveriges bästa landsbygdskommuner.

Medborgarbudget är ett samlingsnamn för olika metoder som används för att involvera medborgare i beslutsprocesser om hur kommunens resurser ska användas.

Metoden beskrivs ofta som en form av medbestämmande. Det betyder att du som invånare är med och lämnar förslag, prioriterar och fattar beslut.

Pilotprojekt i fem år från och med 2018.

Kommunalrättsligt

Allmänintresset – förbud att ge stöd till enskilda.

Föreningsbidrag – det anses sedan gammalt vara förenligt med kommunalrättsliga principer att ge bidrag till ideella föreningar.

Befogenhetslagen -

Likställighetsprincipen – kommunen ska behandla alla kommunmedlemmar lika in inte sakliga skäl talar för annat.

Konkurrensrättsligt

Köp av tjänster omfattas av upphandlingsplikt.

Om ersättning utbetalas till någon som utför en tjänst åt kommunen anses det som köp av tjänst.

Civilrättsligt

Om kommunen har uppfört en anläggning och överlåter driften av den till någon annan så ansvarar kommunen för skador som uppträder på tredje man om inget annat avtalet med den som driftar anläggningen.

Den som driftar anläggningen bör ha en ansvarsförsäkring.

ÖVERFÖRMYNDARNÄMNDEN I UPPSALA LÄN

Plats och tid

Bergius, Stationsgatan, kl. 13:00-13:39
Måndagen den 22 november

Beslutande

Bertil Brunn (S) Uppsala	ordförande
Heikki Tiitinen (KD) Enköping	vice ordförande
Kjell Hansson (S) Enköping	ledamot
Maha Mikari (S) Uppsala	tj.g. ersättare
Christer Lindström (M) Östhammar	ledamot
Lotta Carlberg (C) Tierp	ledamot
Mårten Blix (M) Uppsala	ledamot
Mats Hallor (L) Uppsala	ledamot
Gunilla Hamrin (S) Heby	ledamot
Solweig Lundkvist (S) Håbo	tj.g. ersättare
Birgitta Ljungberg Jansson (C) Knivsta	ledamot

Övriga deltagande

Soroor Moetazed (MP) Enköping	ersättare (fr.o.m. § 204)
Gerd Sköldestig (S) Enköping	ersättare
Jan-Erik Wikström (L) Uppsala	ersättare
Torsten Tornberg (KD) Uppsala	ersättare
Bernt Ove Stenmark (KD) Heby	ersättare
Anna Koskela Lundén (L) Knivsta	ersättare

Susanna Sandström	chef
Johan Ahlström	sekreterare

Susanna Sandström	chef
Johan Ahlström	sekreterare

Utses att justera

Justeringsplats och tid

Uppsala 2021-11-29 kl. 08:30

Underskrifter Sekreterare

Paragraf nr 193-205, 207-208

Johan Ahlström

Ordförande

Bertil Brunn

Justerande

Heikki Tiitinen**ANSLAG/BEVIS**

Protokollet är justerat avseende § 193-205, 207-208

Organ

Överförmyndarnämnden

Sammanträdesdatum

2021-11-22

Datum för anslags uppsättande

2021-11-29 Datum för anslags nedtagande **2021-12-20**

Förvaringsplats för protokollet

Överförmyndarförvaltningen

Underskrift

Johan Ahlström

Justerare

Utdragsbestyrkande

§ 204

... **Inspektionsprotokoll Länsstyrelsen**... **Överförmyndarnämnden beslutar**

... **att godkänna de åtgärder som föreslagit av förvaltningen som svar på Länsstyrelsens inspektionsprotokoll**

Föredragande

Susanna Sandström

Bakgrund

Den 2 september inspekterade Länsstyrelsen överförmyndarnämnden i Uppsala län. Nämnden har tagit del av protokollet från inspektionen och behandlar i detta ärende förvaltningens förslag till åtgärder med anledning av protokollet.

Motivering

Nämnden anser att de åtgärder som förvaltningen tagit fram med anledning av inspektionsprotokollet är ändamålsenliga. Åtgärderna biläggs beslutet.

Delges: Beslutsunderlag och åtgärder delges länsstyrelsen, beslutsunderlag, åtgärder och inspektionsprotokoll delges kommunfullmäktige och kommunstyrelsen i samtliga samverkande kommuner.

Åtgärdsrapport gällande Länsstyrelsens granskning 2021

Inledning

Länsstyrelsen använder sig av en kritiktrappa på fem nivåer vid utförandet av sin granskning. Lämplig nivå bedöms utifrån varje enskilt fall men det finns vissa riktlinjer som kan påvisa att en viss nivå är aktuell. Kritiknivåerna som används är följande:

- **Ansökan om entledigande** – Länsstyrelsen ansöker hos tingsrätt om överförmyndarnämndens entledigande när omständigheterna är sådana att det inte räcker med allvarlig kritik
- **Allvarlig kritik** – Om bristen kan eller har orsakat rättsförluster, stora ekonomiska förluster eller om beslut fattats utan stöd i lag.
- **Kritik** – Bland annat beslut i strid med lag, långsam handläggning eller bristfällig tillsyn.
- **Viss kritik** – Brister där det finns förmildrande omständigheter.
- **Ingen kritik** – Övriga påpekanden som inte regleras i lag utan följer av praxis.

Länsstyrelsen gör först en bedömning av om bristen är kritikvärdig och därefter gör de en bedömning av vilken nivå kritiken ska ligga på. Kritiken kan höjas en nivå om det till exempel är en återkommande brist, om det bygger på bristfälliga rutiner/avsaknad av rutiner eller omständigheterna i det enskilda ärendet är allvarliga. Den sammantagna kritiknivån kan höjas om det på helheten finns ett flertal brister som föranleder detta. Kritiken kan sänkas en nivå om det till exempel finns bra rutiner och bristen är ett uppenbart misstag i ett enskilt ärende.

Uppföljning av föregående rapport

I rapporten från inspektionen år 2020 riktade Länsstyrelsen kritik mot nämnden på följande punkter.

- Bristfällig bevakning av att årsräkningar lämnas in.
- Bristfällig hantering av ett arvskifte i ett förmynderskap.
- Bristfällig hantering av ett överklagande.

På sammanträdet redogjorde nämnden för vilka åtgärder som vidtagits med anledning av Länsstyrelsens kritik. Nämnden har numera som ett obligatoriskt moment att följa upp ej inkomna årsräkningar i ett tidigt skede och följa upp att alla ställföreträdare som ska inkomma med årsräkningar har anmodats att göra det. Förvaltningen genomför också regelbunden registervård för att säkerställa att redovisningsskyldigheten är korrekt registrerad. Gällande hanteringen av arvskiften och andra liknande ärenden som drar ut på tiden har nämnden noterat att en särskild bedömning av underlag och hantering krävs för att ärendet ska kunna avgöras inom rimlig tid. Nämnden har numera även förtydligat för alla medarbetare och

Överförmyndarförvaltningen

En gemensam förvaltning för kommunerna i Uppsala län.

skrivit uttryckligen i rutiner att allt som benämns som överklagan och är inskickat till nämnden i rätt tid ska skickas till tingsrätten för prövning.

Aktgranskning med kritik - Bristfällig hantering av arvskifte

Nämnden beslutade i augusti 2021 att samtycka till egendomens fördelning i ett arvskifte. I beslutet hänvisar nämnden till en handling med rubriken "Avtal om förlikning och principer för arvskifte m.m.". Till denna handling finns även bilagorna "Avtal om laglott" och "Avtal om försäkringsersättning". Av handlingarna går att utläsa att huvudmannen ska få 1/15 av dödsboets tillgångar, dock framgår inte någon summa av tillgångarna i dödsboet. Vad dödsboets behållning faktiskt uppgick till vid arvskiftet framgår inte av akten. Det framgår inte heller vilken summa som ska tillskiftas huvudmannen.

Länsstyrelsen anser att det av ett arvskifte tydligt bör framgå vilka tillgångar som finns i dödsboet och hur fördelningen ska gå till. Av handlingarna i ärendet framgår inte hur nämnden har kunnat kontrollera att ärendet är tillräckligt utrett och att fördelningen har skett enligt lag. Länsstyrelsen riktar kritik mot nämndens handläggning av arvskiftet och uppmanar nämnden att utreda vilka åtgärder som behöver vidtas i ärendet. Länsstyrelsen uppmanar också nämnden att se över sina rutiner och beslutsmallar i ärenden som rör ansökan om samtycke till arvskifte.

Med anledning av kritiken har nämnden sett över hanteringen av det aktuella ärendet och begärt in de uppgifter som saknas, i detta fall hur stor kvarlåtenskapen i dödsboet är och hur arvslotterna beräknats.

Nämnden har också sett över den mall som används vid beslut om samtycke till egendomens fördelning i ett arvskifte. Av mallen framgår redan vad den totala behållningen i dödsboet är samt vilken summa huvudmannen tilldelats. Nämndens medarbetare har också fått förtydligat att bedömning ska dokumenteras särskilt om arvskiftet avviker från vad som brukar förekomma eller om omständigheterna i övrigt kräver det.

Aktgranskning utan kritik – Motivering av beslut m.m.

Länsstyrelsen noterade under sin inspektion 2020 att vissa av nämndens beslut motiveras genom att hänvisa till ett tidigare beslut i nämnd. Varje beslut ska kunna stå för sig själv och ska alltså inte motiveras genom en hänvisning. Nämndens rutin för motivering av nämndbeslut har därför följts upp särskilt i denna inspektion då denna visat att det fortfarande förekommer brister. Nämndens rutiner och mallar är uppdaterade i enlighet med Länsstyrelsens kritik under 2020. Det har påtalats för förvaltningens medarbetare att arbeta i enlighet med vedertagna arbetssätt och rutiner.

I övrigt har Länsstyrelsen bland annat noterat vissa betänkligheter i några akter gällande uppföljning av ett oskiftat dödsbo, utbetalning av barnpension och att skatt och arbetsgivaravgift på arvode betalats av ställföreträdaren. Efter Länsstyrelsens inspektion har detta följts upp i respektive akt och rutinen för uppföljning av skatt och arbetsgivaravgifter på

Överförmyndarförvaltningen

En gemensam förvaltning för kommunerna i Uppsala län.

arvode har ändrats så att detta ska följas upp och inte bara påtalas för ställföreträdaren. Länsstyrelsen har också noterat att det saknats tillgångar upptagna i förteckning och årsräkning i två akter. Vikten av att samtliga tillgångar tas upp i förteckning och årsräkning har påtalats för förvaltningens medarbetare och att det även ska finnas inslag av efterforskning i akten vilka tillgångar som finns.

Överförmyndarförvaltningen

En gemensam förvaltning för kommunerna i Uppsala län.

Enheten för tillsyn
Malin Åberg

Rapport från inspektion den 2 september 2021 hos Överförmyndarnämnden för Uppsala län

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Stockholms län riktar kritik mot Överförmyndarnämnden för Uppsala län (nämnden) på följande punkt:

- Bristfällig hantering av ett arvskifte i ett godmanskap.

Inledning

Inspektionen av Överförmyndarnämnden i Uppsala län har skett genom ett platsbesök på nämndens kansli den 2 september 2021. Inspektionen genomfördes genom att Länsstyrelsen inledningsvis granskade nämndens aktregister och därefter valde ut 32 akter för vidare granskning. Se bilaga med information om vilka akter som granskats.

På grund av situationen med Covid-19 hölls efterföljande sammanträde digitalt den 7 september 2021. På sammanträdet deltog Bertil Brunn och Heikki Tiitinen från nämnden samt Susanna Sandström, Suparna Das, Gisela Miller, Kristina Lindgren från nämndens kansli. Från Länsstyrelsen deltog Malin Åberg och Lotta Reimers.

Om Länsstyrelsen funnit anledning att kommentera nämndens handläggning tas det upp i rapporten.

Uppföljning av föregående rapport

I rapporten från inspektionen år 2020 (dnr 20045-2020) riktade Länsstyrelsen kritik mot nämnden på följande punkter.

- Bristfällig bevakning av att årsräkningar lämnas in.
- Bristfällig hantering av ett arvskifte i ett förmynderskap.
- Bristfällig hantering av ett överklagande.

På sammanträdet uppgav nämnden att de vidtagit åtgärder med anledning av Länsstyrelsens kritik. Ärendena har inte följts upp särskilt vid denna inspektion.

Gällande årsräkningar har nämnden uppgett att samtliga årsräkningar avseende år 2019 var granskade den 1 oktober 2020. På sammanträdet framkom dock att nämnden inte räknat med fyra eller sex årsräkningar som inte hade inkommit den 1 oktober 2019. Det har bland annat rört sig om årsräkningar som inkommit efter en vitesprocess eller akter som är överflyttade från en annan kommun.

Länsstyrelsen vill understryka vikten av att nämnden i sitt svar även redogör för samtliga årsräkningar som avser ett visst år, oavsett när under året de inkommit.

Aktgranskning med kritik

Bristfällig hantering av arvskifte

Sammanfattning av granskningen

Vid granskning av akt 2622 angående ett förvaltarskap noteras följande. Nämnden beslutade den 18 augusti 2021 att samtycka till egendomens fördelning i ett arvskifte. I beslutet hänvisar nämnden till en handling med rubriken "Avtal om förlikning och principer för arvskifte m.m.". Till denna handling finns även bilagorna "Avtal om laglott" och "Avtal om försäkringsersättning". Av handlingarna går att utläsa att huvudmannen ska få 1/15 av dödsboets tillgångar, dock framgår inte någon summa av tillgångarna i dödsboet.

I beslutet om samtycke nämns endast dödsboets totala behållning som den uppgavs i bouppteckningen. Vidare nämns att "Vid arvskiftet förelåg en behållning avsevärt högre än den som upptagits i bouppteckningen." Vad dödsboets behållning faktiskt uppgick till vid arvskiftet framgår inte av akten. Det framgår inte heller vilken summa som ska tillskiftas huvudmannen. Nämnden har begärt att ställföreträdaren ska redovisa att skifteslikviden har satts in på ett överförmyndarspärtrat konto i huvudmannens namn. Denna redovisning hade vid Länsstyrelsens inspektion ännu inte inkommit.

Länsstyrelsens bedömning

En ställföreträdare som tar del i en bodelning eller ett skifte för den enskildes räkning ska enligt 15 kap. 5 § föräldrabalken (FB) inhämta överförmyndarens samtycke till egendomens fördelning.

Av 23 kap. 1 § ärvdabalken (ÄB) framgår att ett arvskifte är ett avtal mellan delägare i ett dödsbo. Vidare framgår det av 23 kap. 4 § ÄB att ett arvskifte ska vara en skriftlig handling som undertecknas av delägarna i dödsboet. Utöver dessa bestämmelser finns inget krav i lag på vad ett avtal om arvskifte ska innehålla.

Länsstyrelsen anser dock att det av ett arvskifte tydligt bör framgå vilka tillgångar som finns i dödsboet och hur fördelningen ska gå till. Det är ställföreträdarens uppdrag att bevaka sin huvudmans rätt i arvskiftet. Av handlingarna i ärendet framgår inte hur nämnden har kunnat kontrollera att ärendet är tillräckligt utrett och att fördelning har skett enligt lag. Länsstyrelsen vill påpeka vikten av att nämnden dokumenterar dessa bedömningar. Det bör även framgå av ett beslut om samtycke till egendomens fördelning vad huvudmannen tillskiftas. Annars kan det leda till svårigheter för nämnden att se till att rätt skifteslikvid sätts in på ett konto i huvudmannens namn.

Länsstyrelsen riktar kritik mot nämndens handläggning av arvskiftet och uppmanar nämnden att utreda vilka åtgärder som behöver vidtas i ärendet. Länsstyrelsen uppmanar också nämnden att se över sina rutiner och beslutsmallar i ärenden som rör ansökan om samtycke till arvskifte.

Aktgranskning utan kritik

Bristande bevakning av godmanskap för omyndig

Sammanfattning av granskningen

I akt 12159 gällande ett godmanskap enligt 11 kap. 2 § FB noterar Länsstyrelsen följande. Gode mannen förordnades i beslut den 12 februari 2021 med uppdrag att bevaka omyndigs rätt vid utbetalning av barnpension. Av akten framgår att det har funnits tveksamheter hur barnpensionen har använts av förmyndaren. Nämnden begärde att gode mannen skulle inkomma med en redogörelse om hur uppdraget fortlöpte senast i april 2021. Då gode mannen inte avhördes skickade nämnden en påminnelse. Den 3 maj 2021 inkom ett e-postmeddelande från gode mannen där det framgick att han hade kontaktat banken gällande åtkomst till konto. Detta är den sista händelsen i akten.

Länsstyrelsens bedömning

Nämnden förordnade en god man enligt 11 kap. 2 § FB då det framkommit uppgifter som tyder på att barnpensionen inte kom den omyndige till del. Nämnden ska inom ramen för sin tillsyn bevaka att gode mannen utför sitt uppdrag. För de fall gode mannen inte hunnit fullgöra sitt uppdrag ännu är det viktigt att nämnden följer upp hur uppdraget fortlöper. Nämnden har inte fått någon bekräftelse på att gode mannen sett till att barnpensionen kommit den omyndige till del och heller inte begärt in något underlag gällande detta. Länsstyrelsen uppmanar nämnden att utreda vilka åtgärder som behöver vidtas för att inte riskera att den omyndige lider någon ekonomisk skada.

Huvudmannens tillgångar inte upptagna i förteckningen

Sammanfattning av granskningen

Länsstyrelsen noterar följande i akt 22425 angående ett godmanskap. Huvudmannens hälsotillstånd är sådant att han inte förstår vad saken gäller. Huvudmannens fru gick bort i januari 2021 strax före anordnande av godmanskapet. I den tillgångsförteckning som har lämnats in finns inget noterat om makans eventuellt oskiftade dödsbo. Nämnden har inte inhämtat någon bouppteckning eller kontrollerat om huvudmannen är ensam dödsbodelägare. I ärendet finns uppgift om att utomstående personer utövat påtryckning både mot huvudmannen och hans fru att skriva testamente till förmån för en organisation.

I akt 19596 om ett förvaltarskap noterar Länsstyrelsen att huvudmannens bostadsrätt inte är upptagen i tillgångsförteckningen som inkom år 2019. Däremot finns del av ett bolån upptaget som en skuld i förteckningen. Bostadsrätten är heller inte upptagen som en tillgång i årsräkningarna avseende år 2019 och 2020. Bolånet är dock fortsatt upptaget som en skuld i årsräkningarna, vilka nämnden har granskat utan anmärkning och utan att påpeka att bostadsrätten saknas. Även av andra handlingar i akten, exempelvis e-postutskick och tjänsteanteckningar, framgår att huvudmannen äger en bostad. Bostadsrätten såldes år 2021 och av överlåtelseavtalet framgår att huvudmannen då ägde bostadsrätten med 1/1-del.

Länsstyrelsens bedömning

En ställföreträdare ska, enligt 14 kap. 1 § FB, inom två månader efter förordnandet lämna en förteckning till överförmyndaren över den egendom som de förvaltar. Ställföreträdaren ska också enligt 14 kap. 15 § FB före den 1 mars varje år lämna in en årsräkning till överförmyndaren. I årsräkningen ska ställföreträdaren redogöra för förvaltningen under föregående år av egendom som har stått under dennes förvaltning. I årsräkningen ska anges den enskildes tillgångar och skulder vid början och slutet av den tid som räkningen avser. De uppgifter som lämnas i förteckning och årsräkning ska avges på heder och samvete.

Avseende akt 19596 borde nämnden enligt Länsstyrelsens mening ha observerat att bostadsrätten saknades som tillgång vid granskning av både förteckning och årsräkningar. Länsstyrelsen anser att nämnden borde ha vidtagit någon åtgärd med anledning av detta, exempelvis begära in en komplettering från ställföreträdaren.

Avseende akt 22425 vill Länsstyrelsen påpeka att huvudmannens del i ett oskiftat dödsbo ska tas upp som en tillgång i förteckningen. Länsstyrelsen uppmanar nämnden att se över vilka åtgärder som behöver vidtas, exempelvis begära in en bouppteckning efter huvudmannens fru då det skulle kunna finnas ett testamente. Det ingår i ställföreträdarens uppdrag att bevaka huvudmannens rätt i dödsbo och nämnden bör upplysa ställföreträdaren om innebörden av detta. För de fall där en huvudman är ensam dödsbodeläggare och inget arvskifte sker anser Länsstyrelsen att det tydligt bör dokumenteras i akten.

Ansökan om god man inte överlämnad till tingsrätten*Sammanfattning av granskningen*

I akt 21871 angående ansökan om god man noterar Länsstyrelsen att den första handlingen i akten som är benämnd ”ansökan/anmälan” har undertecknats av huvudmannen den 15 september 2020. Av läkarintyget i ärendet framgår att huvudmannen i samråd med sin handläggare på socialtjänsten har ansökt om god man. Huvudmannens hälsotillstånd är sådant att hen förstår vad saken gäller. Nämnden påbörjade rekryteringen av en god man i oktober 2021. Huvudmannen skrev också in till nämnden i april 2021 och påtalade sitt behov av god man. Nämnden hade vid inspektionstillfället inte överlämnat ansökan om god man till tingsrätten.

Länsstyrelsens bedömning

En ansökan om god man från någon som enligt 11 kap. 15 § FB är behörig att ansöka ska överlämnas till tingsrätten (se JO:s beslut den 15 maj 2008, diarienummer: 3903-2006, samt JO:s ämbetsberättelse 2005/06 s. 422). Överförmyndaren är även enligt 6 § förvaltningslagen (2017:900) (FL) skyldig att lämna den enskilde sådan hjälp att hen kan tillvarata sina intressen. I den serviceskyldigheten ingår bland annat att hänvisa den enskilde till rätt myndighet.

Av akten framgår att det är huvudmannen själv som har ansökt om god man. Trots detta har nämnden handlagt ansökan under ett års tid utan att den har överlämnats till tingsrätten. Ansökan borde skyndsamt ha överlämnats till tingsrätten så fort

den inkom till nämnden. Länsstyrelsen noterar samtidigt att nämnden har varit aktiv i sin handläggning och huvudmannen kan inte antas ha fått en god man snabbare även om ansökan hade överlämnats till tingsrätten.

Arbetsgivaravgifter och begäran om allmänna handlingar

Sammanfattning av granskningen

I akt 18717 angående ett godmanskap granskades årsräkningen avseende år 2020 utan anmärkning den 27 maj 2021. Av nämndens checklista till årsräkningen framgår att det inte syns att gode mannen har betalat skatt och arbetsgivaravgift. Av aktens dagboksblad framgår att den senaste händelsen som finns registrerad är att nämnden har skickat ett brev till gode mannen den 27 maj 2021 gällande granskningen av årsräkningen. Vid Länsstyrelsens inspektion förvarades inte denna handling i akten. Nämnden har efter inspektionen skickat in handlingen till Länsstyrelsen. Av handlingen framgår att nämnden uppmanar gode mannen att betala in skatt och arbetsgivaravgifter. Nämnden har i handlingen inte satt ut någon tidsram när detta senast ska vara åtgärdat av gode mannen.

Länsstyrelsens bedömning

Huvudmannen kan drabbas av straffavgifter om betalning av arbetsgivaravgiften för huvudmannens räkning uteblir. Länsstyrelsen anser därför att det är viktigt att nämnden följer upp att arbetsgivaravgiften har betalats.

Angående handlingen som saknades i akten framkom det vid sammanträdet att nämnden aldrig skriver ut denna typ av brev för att lägga i den fysiska akten. De finns endast att tillgå digitalt i ärendehanteringssystemet.

Länsstyrelsen vill påpeka att enligt 17 § förmyndarskapsförordningen (1995:379) ska samtliga handlingar som har getts in till överförmyndaren och som avser ett visst ställföreträderskap bevaras och sammanföras till en akt. Till akten skall dessutom fogas kopior av skrivelser i ärendet samt anteckningar om sådana beslut och åtgärder av överförmyndaren som inte framgår av någon annan handling eller av registret.

Av 2 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen (TF) framgår att var och en ska ha rätt att ta del av allmänna handlingar. Enligt 2 kap. 3 § TF görs ingen åtskillnad mellan information som är pappersburen och information som finns lagrad digitalt. Vid sammanträdet lyfte Länsstyrelsen problematiken med att akter är delade i digitala och fysiska handlingar. Om en hel akt begärs ut avser det samtliga handlingar och inte bara de som förvaras fysiskt i akten.

Dokumentation vid nytt anordnande för samma huvudman

Sammanfattning av granskningen

I akt 20594 angående ett godmanskap enligt 11 kap. 1 § FB noteras följande. Nämnden har den 30 augusti 2021 skrivit till gode mannen att hen har förordnats till särskilt förordnad vårdnadshavare och begärt in yttrande om att godmanskapet ska upphöra. I akten finns ingen uppgift om hur nämnden känner till beslutet om särskilt förordnad vårdnadshavare. Nämnden har efter sammanträdet lämnat

uppgift om att de inte kunde ändra förordnandet i deras ärendehanteringssystem utan de var tvungna att öppna en ny akt med det nya förordnandet. Tingsrättens beslut om särskilt förordnad vårdnadshavare finns därför enbart registrerat i akten som avser särskilt förordnad vårdnadshavare och inte i akten som avser godmanskapet.

Länsstyrelsens bedömning

Godmanskap enligt 11 kap. 1 eller 2 § föräldrabalken får enligt 10 § förmynderskapsförordningen redovisas tillsammans med förmynderskapet. Det är också Länsstyrelsens rekommendation att nämnden håller samman alla delar av ett barns ärende och inte har det i olika akter. Detta mot bakgrund av att Länsstyrelsen anser att det inte finns någon grund för att arkivera akter som rör ett visst förmynderskap innan förmynderskapet har upphört, dvs. när barnet blir myndigt.

I ärendet har inte nämnden kunnat ändra förordnandet i sitt ärendehanteringssystem, varför en ny akt har öppnats. Länsstyrelsen anser därför att det är viktigt att kopiera relevanta handlingar mellan de båda akterna för att de ska bli kompletta. I den ursprungliga akten bör det tydligt framgå att det öppnats en ny akt med anledning av tingsrättens beslut om särskild förordnad vårdnadshavare. Länsstyrelsen rekommenderar att de handlingar som rör godmanskapet förs till barnets nya akt.

Rekrytering av ställföreträdare

Sammanfattning av granskningen

I akt 21943 som avser ett ärende angående behov av förvaltarskap noterar Länsstyrelsen följande. Ärendet startade den 9 oktober 2020 när huvudmannens mamma ringde in med frågan om hur det går med beslut om anordnande av förvaltarskap. Det framgår av akten att det tidigare funnits ett ärende gällande detta som tingsrätten beslutat att avskryva. Då huvudmannens mamma angav att det fortfarande fanns ett hjälpbehov startade nämnden upp ett ärende på egen hand. I slutet av november 2020 begärde nämnden in ett nytt läkarintyg och social utredning och därefter har försök gjorts för att hitta ett förslag på förvaltare.

På sammanträdet förklarade nämnden sin rekryteringsprocess och hur de arbetar i de ärenden som är av mer brådskande karaktär. De uppgav att de inte avskriver ärenden där det finns ett behov av ställföreträdare enbart på grunden att ingen föreslagen ställföreträdare har hittats. Länsstyrelsen framförde att vi inte har något att anmärka på hur rekryteringsprocessen ser ut men betonade vikten av att hantera ärenden där det finns ett väldigt stort hjälpbehov på ett skyndsamt sätt.

Rutin om byte av ställföreträdare

Sammanfattning av granskningen

I föregående rapport lyfte Länsstyrelsen frågan om nämndens rutin för byten av ställföreträdare. I de fall där nämnden beslutar att byta ut ställföreträdare enligt 11 kap. 20 § FB uppmärksammade Länsstyrelsen i föregående rapport att nämnden

har som rutin att fatta två olika beslut. Det första beskriver på vilket sätt ställföreträdaren gjort sig skyldig till misskötsel och anger att hen ska bytas ut och att kansliet ska rekrytera ny person till uppdraget. Det andra beslutet fattas när en ny ställföreträdare har rekryterats och innebär att nämnden beslutar att entlediga ställföreträdaren och förordna en ny. I det andra beslutet anges enbart att ställföreträdaren gjort sig skyldig till misskötsel enligt 11 kap. 20 § FB. Omständigheterna som ligger till grund för entledigandet uppges endast i det första beslutet. Länsstyrelsen lyfte i föregående rapport upp problematiken med att det är beslutet som är överklagbart som måste innehålla en motivering. Omständigheterna som låg till grund för entledigandet måste alltså finnas med även i det andra beslutet då det är det beslutet som har rättsverkan.

I samband med att Länsstyrelsen begärde ut nämndens aktregister inför årets inspektion begärdes även de tre senaste nämndprotokollen ut. Det framgår att nämnden har kvar ovan beskrivna rutin med att fatta två beslut. Vad Länsstyrelsen uppmärksammade är att det första beslutet fortfarande är betydligt mer motiverat kring omständigheterna varför ställföreträdaren ska bytas ut. Det andra beslutet om entledigande av ställföreträdaren innehåller en hänvisning till första beslutet samt en betydligt kortare motivering än i det första beslutet.

Enligt 32 § FL ska beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt ska innehålla en klagande motivering, om det inte är uppenbart obehövt. En sådan motivering ska innehålla uppgifter om vilka föreskrifter som har tillämpats och vilka omständigheter som har varit avgörande för myndighetens ställningstagande.

Länsstyrelsen vill därför återigen understryka vikten av att det finns en fullgod motivering i beslutet som innebär att ställföreträdaren entledigas.

Övriga frågor

Allmänt om läget på förvaltningen

Kansliet har sedan förra året ändrat arbetssätt i och med pågående arbete med digitalisering. All inkommande post skannas in och handläggning kan ske helt digitalt, vilket kansliet uppger fungerar väl och underlättar arbete på distans. Under våren 2021 har kansliet haft hög sjukfrånvaro och personalbrist, delvis på grund av situationen med Covid-19. Vid inspektionen består kansliet av 17 handläggare, 4 granskare, 3 registratorer och några extra arkivanställda. I november 2021 kommer kansliet att flytta in till det nybyggda kommunhuset i Uppsala. Aktiva fysiska akter kommer att förvaras på plats i kommunhuset och arkiverade fysiska akter kommer att förvaras externt.

Rapporten har upprättats av Malin Åberg och Lotta Reimers.

Bilaga:

Granskade akter

Kopia till:

- Överförmyndarnämnden
- Kommunfullmäktige i Uppsala, Tierp, Östhammar, Knivsta, Älvkarleby, Heby, Håbo och Enköping kommun.
- Kommunstyrelsen i Uppsala, Tierp, Östhammar, Knivsta, Älvkarleby, Heby, Håbo och Enköping kommun.
- Kommunrevisorerna i Uppsala, Tierp, Östhammar, Knivsta, Älvkarleby, Heby, Håbo och Enköping kommun

Enheten för tillsyn
Malin Åberg

Granskade akter

Förvaltarskap

161, 10645, 18851, 19596, 21078, 21886, 203111

Godmanskap

22736, 18717, 2838, 22330, 22425, 12159, 20594, 20703, 22295

Förmynderskap

18251, 18600, 19278, 21718, 22550, 2622, 22188

Under uppbyggnad

21908, 22189, 21871, 21921, 21983, 21943, 21947, 22070, 22236

PROTOKOLL

Centrala samverkansgruppen (CSG) i Uppsala kommun

Datum: **8 december 2021**
Plats: Microsoft Teams-möte

NÄRVARANDE

För arbetsgivaren

Anna Bittner, HR-direktör
Anna Lind, förhandlingschef
Jonna Berggren, biträdande förhandlingschef
Anna-Karin Rick, verksamhetssamordnare

För arbetstagarerna

Jonny Eliasson, Sacorådet
Helena Ersson, Kommunal
Maria Ros, Vision
Kristian Hjertén, Vårdförbundet
Thorbjörn Kättström, Sveriges Skolledarförbund
Helena Dübeck, Lärarnas Riksförbund
Magnus Rosenquist, Sveriges Veterinärförbund

Sekreterare: Anna-Karin Rick

DAGORDNING

1. Val av justeringsdag

Protokollet skickas till arbetstagarorganisationerna för påseende senast den 13 december. Eventuella synpunkter ska vara sekreteraren tillhanda via e-post senast den 14 december. Den 15 december ska samtliga representanter som deltagit i mötet ha skickat ett svar till mötets sekreterare via e-post att protokollet godkänns enligt bilaga. Protokollet betraktas då som justerat.

2. Fastställande av föredragningslista

Föredragningslistan fastställs efter tillägg av punkt 4.5, 4.6 och 4.7.

3. Föregående protokoll

Föregående protokoll läggs till handlingarna.

4. Informationsärenden enligt 19 § MBL

4.1 Rapport från utskott och råd

Arbetsgivaren rapporterar från aktuella utskott och råd.

4.2 Aktuella politiska ärenden

Arbetsgivaren informerar om aktuella politiska ärenden. Ärendet gällande riktmärke för antal medarbetare per chef kommer upp i kommunstyrelsen den 15 december.

4.3 Angående fråga om passerkort i stadshuset för fackliga representanter

Arbetsgivaren informerar om att chefer och medarbetare med hemvist i huset får passerkort. Möten med personer som inte har hemvist i huset sker i konferensdelen på plan 2.

4.4 Microsoft Teams för CSG istället för samarbetsrum på Insidan från och med 2022

Arbetsgivaren föreslår att vi från och med nästa år börjar använda Microsoft Teams som samarbetsyta för centrala samverkansgruppen istället för samarbetsrum på Insidan. Arbetstagarorganisationerna har inget att invända mot detta.

Var och en ansvarar själv för att se över och omhänderta eventuellt material från samarbetsrummet som man vill spara. Material från samarbetsrummet kommer inte att flyttas över till Teams. Samarbetsrummet stängs ner den 31 mars 2022. Samtliga som idag har tillgång till samarbetsrummet på Insidan kommer att få tillgång till Teams för CSG. I samma Teams hanteras även underlag som hör till central skyddskommitté.

4.5 Temperaturen i stadshuset

Arbetsgivaren informerar om problemet med för låg temperatur i stadshuset och vilka åtgärder som vidtas för att säkra en bra arbetsmiljö för medarbetare som är på plats.

4.6 Evakuering Kvarngärdesskolan

Enligt information som förmedlades via e-post den 1 december 2021 ställs evakueringen av Kvarngärdesskolan in. Detta efter att Mark- och miljödomstolen kommit med ett första besked som innebär att Kvarngärdesskolan inte behöver evakueras under vårterminen.

4.7 Covid-19 – allmänna råd som återinförs 8 december

Arbetsgivaren informerar om de allmänna råd som återinförs idag den 8 december och hur kommunen arbetar framåt utifrån dessa.

5. Beslutsärenden enligt 11 § MBL

Inga beslutsärenden.

6. Övriga frågor

Inga övriga frågor.

JUSTERAS

Protokollet justeras genom att respektive representant från arbetstagarorganisationerna som deltagit i mötet godkänner protokollet via e-post. Samtliga e-postsvar biläggs protokollet, bilaga 1.

Bilaga 1

Inkomna e-postsvar från representanterna för arbetstagarorganisationerna som deltog i mötet – ersätter fysiska underskrifter på protokollet.

Kristian Hjertén, Vårdförbundet

Sv: Protokoll från centrala samverkansgruppen 8/12

Kristian Hjertén <kristian.hjerten@vardforbundet.se>
Till Rick Anna-Karin

Svara Svara alla Vidarebefordra ...

fre 2021-12-10 14:28

Protokoll ok för Vårdförbundet.

/Kristian

Helena Ersson, Kommunal

Sv: Protokoll från centrala samverkansgruppen 8/12

Ersson Helena
Till Rick Anna-Karin; Eliasson Jonny; Ros Maria (Vision); Kristian Hjertén; Kättström Thorbjörn (Programrektor Ellen Fries gymnasium); Dübeck Helena; Magnus Rosenquist
Kopia Berggren Jonna

Svara Svara alla Vidarebefordra ...

sön 2021-12-12 21:01

Hej
Kommunal godkänner protokollet.

Mvh
Helena Ersson

Magnus Rosenquist, Sveriges vererinärförbund

Sv: Protokoll från centrala samverkansgruppen 8/12

Magnus Rosenquist <magnus.rosenquist@svf.se>
Till Ersson Helena; Rick Anna-Karin; Eliasson Jonny; Ros Maria (Vision); Kristian Hjertén; Kättström Thorbjörn (Programrektor Ellen Fries gymnasium); Dübeck Helena
Kopia Berggren Jonna

Svara Svara alla Vidarebefordra ...

sön 2021-12-12 21:04

Sveriges veterinärförbund godkänner också protokollet.

Mvh
Magnus

Maria Ros, Vision

Sv: Protokoll från centrala samverkansgruppen 8/12

Ros Maria (Vision)
Till Rick Anna-Karin

Svara Svara alla Vidarebefordra ...

mån 2021-12-13 06:21

Protokoll ok från Vision.

/Maria

Med vänliga hälsningar

Maria Ros
Ordförande

Thorbjörn Kättström, Sveriges skolledarförbund

VB: Protokoll från centrala samverkansgruppen 8/12

Kättström Thorbjörn (Programrektor Ellen Fries gymnasium)
Till Rick Anna-Karin

Protokoll från centrala samverkansgruppen, 2021-12-08.pdf
88 KB

Svara Svara alla Vidarebefordra ...

mån 2021-12-13 08:42

Hej
Sveriges skolledarförbund godkänner protokollet enligt bilaga.

Med vänlig hälsning
Thorbjörn Kättström
Programrektor

Jonny Eliasson, Sacorådet

Sv: Protokoll från centrala samverkansgruppen 8/12

Eliasson Jonny

Till Magnus Rosenquist; Ersson Helena; Rick Anna-Karin; Ros Maria (Vision); Kristian Hjertén; Kättström Thorbjörn (Programrektor Ellen Fries gymnasium); Dübeck Helena

Kopia Berggren Jonna

Svara Svara alla Vidarebefordra

mån 2021-12-13 10:56

Hej!

Sacorådet godkänner protokollet.

/m v h Jonny Eliasson

Helena Dübeck, Lärarnas Riksförbund

SV: Protokoll från centrala samverkansgruppen 8/12

Dübeck Helena

Till Rick Anna-Karin; Eliasson Jonny; Ersson Helena; Ros Maria (Vision); Kristian Hjertén; Kättström Thorbjörn (Programrektor Ellen Fries gymnasium); Magnus Rosenquist

Kopia Berggren Jonna

Svara Svara alla Vidarebefordra

mån 2021-12-13 16:00

Hej!

Lärarnas Riksförbund godkänner protokollet.

Med vänlig hälsning

Helena Dübeck

Uppsala LR-förening

Föreningsombud & Ordförande

018-727 24 23

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Central skyddskommitté
Minnesanteckningar

Handläggare
Anna-Karin Rick

Minnesanteckningar från central skyddskommitté

Datum: **8 december 2021**

Närvarande

För arbetsgivaren

Anna Bittner, HR-direktör
Anna Lind, förhandlingschef
Jonna Berggren, biträdande förhandlingschef
Malin Abrahamsson, HR-specialist arbetsmiljö
Karoline Kristo, HR-specialist arbetsmiljö
Anna-Karin Rick, verksamhetsamordnare

För arbetstagarna

Jonny Eliasson, Sacorådet
Helena Ersson, Kommunal
Tommy Törnberg, Vision
Kristian Hjertén, Vårdförbundet
Petra Åkerström, Lärarnas Riksförbund
Johanna Wallin, Sveriges Skolledarförbund

Sekreterare: Anna-Karin Rick

Program

1. Information om pågående arbete

Arbetsgivaren föredrar en sammanfattad information om pågående arbete enligt punkterna nedan.

- Information om uppdaterade rutiner (kränkande särbehandling, gravida och ammande, anpassning i ABW)
- Medarbetarundersökningen: ingen större uppdatering inför 2022. Frågan om hur konflikter hanteras kommer att tas bort.

- Angående nollvision våld i nära relationer: politiken har fattat beslut om nollvision om våld i nära relationer. Arbetsgivaren informerar om ett arbetsmaterial från SKR som kommer att läggas upp på Insidan, i arbetsmiljöguiden.

Skyddsombuden fick möjlighet att dela med sig av sina tankar och reflektioner löpande under dialogen. Arbetsgivaren fångar upp följande reflektioner:

- Gällande medarbetarundersökningen lyfter Sacorådet frågan om möjligheten att kunna skicka ut medarbetarundersökningen under olika tider på året till olika förvaltningar. Arbetsgivaren återkopplar att det skulle vara komplicerat och innebära administrativa svårigheter.
- Sveriges Skolledarförbund skickar med att tidpunkten för medarbetarundersökningen är lite utmanande. Arbetsgivaren återkopplar att vi under 2022 fortsätter på samma sätt som tidigare men att det finns tankar på att göra ett större utvecklingsarbete framöver.

2. Årlig uppföljning av det systematiska arbetsmiljöarbetet

Arbetsgivaren ger sina reflektioner kring resultatet på kommunövergripande nivå. Underlaget finns i samarbetsrummet. Resultatet på kommunövergripande nivå är sammanfattningsvis bra och stabilt. Positiv utveckling när det gäller kännedom om och hur man följer de kommungemensamma rutinerna.

Skyddsombuden fick möjlighet att dela med sig av sina tankar och reflektioner löpande under dialogen. Arbetsgivaren fångar upp följande reflektioner:

- Lärarnas riksförbund lyfter frågan hur man säkrar upp samsyn kring skattningen i enkäten. Arbetsgivaren återkopplar att vi i enkäten och handlingsplanen hänvisat till var man hittar informationen och vad det är man förväntas skatta.

3. Arbetsmiljöenkät som Sacorådet och Vision har skickat ut under pandemin

Sacorådet redovisar resultatet från de arbetsmiljöenkäter som genomförts halvårsvis med start i maj 2020. Totalt har hittills fyra enkäter skickats ut, varav Vision har deltagit i de tre sista. Underlaget finns i samarbetsrummet.

4. Skyddsombudets arbetsmiljö och roll – fortsatt dialog

Hur kan vi omhänderta skyddsombudens arbetsmiljö och roll? Fortsatt dialog om hur vi gör för att ge skyddsombuden förutsättningar att göra sitt jobb samt hur vi kan tänka och agera i de fall när skyddsombud blir sjukskrivna på grund av stress i uppdraget som skyddsombud. Därtill dialog kring vilken utbildning skyddsombuden behöver för att bli påklädda gällande uppdrag, roll och förutsättningar.

Arbetsgivaren berättar om vad som ingår i den befintliga utbildningen för skyddsombud som finns.

Arbetsgivaren fångar upp följande reflektioner:

- Vision tänker att det är viktigt att skyddsombuden fungerar i sin roll och att de när situationen så kräver kan behöva pausa sitt uppdrag, till exempel i en rehabiliteringsprocess. Vision efterlyser även dialog när sådana situationer uppkommer.

- Lärarnas riksförbund berättar att nya skyddsombud alltid går en utbildning plus att de alltid rekommenderar nya skyddsombud att delta i den kommungemensamma utbildningen. Därtill ordnas skyddsombudsträffar med olika teman.
- Vision erbjuder nya skyddsombud en utbildning. De är även noga med att rekommendera nya skyddsombud att delta på den kommungemensamma utbildningen.

5. Övriga frågor

Inga övriga frågor.